

ESZTERGOM ÉS VIDÉKE

TÁRSADALMI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

ALAPÍTTATOTT 1879-BEN • ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: DR. KÖRÖSY LÁSZLÓ
MEGJELENT 1944-ig LXV Évfolyam • 2007-ig XXII Évfolyam
ÚJ SOROZAT • VIII. Évfolyam I. Szám

2020/I

Tartalomjegyzék

Ruda Gábor: <i>Nyelvek szeretetétől a kétnyelvű mesekönyvekig (Beszélgetés Vezekényi Fannival)</i>	1
Prokopp Mária: <i>Rudnay Sándor emlékezete</i>	4
Horváth Ödön: <i>Derű; Lelki meddőség; Ötven fölött</i>	6
<i>Baleset; A dolgok változnak; Ellentétes irányba; Hiszékenyek; Tavaszi idill</i>	7
Viera Švenková: <i>A falu (Vércse Miklós fordítása)</i>	8
Végh Tamás: <i>A csönd dimenziói II.</i>	12
Hagymás István: <i>Cymbeline (A száműző, 2., befejező rész)</i>	13
Csiba Zsolt: <i>„Emese álma”, egy nemzet születése</i>	21
Horváth Gáborné: <i>Orgoványi Anikó: Állati buli [mesekönyv-ismertetés]</i>	26
Vezekényi Fanni: <i>Virágnak születtem</i>	27
<i>Hogyan lett Alajosnak háza? (meserészlet)</i>	27
Mújdricza Péter: <i>Gyakorlati utópiák, avagy az organikus dekonstrukció... (1–2. rész)</i>	34
Dr. Simigné Fenyő Sarolta: <i>SZÍNEK – a világ kék zónái</i>	42
A. Bak Péter: <i>Művészcsaládok XVII. Id. Vastagh György (1834–1922) festőművész és családja: Vastagh Géza, ifj. Vastagh György, Vastagh Györgyné Benczúr Olga, Vastagh László, Vastagh Éva</i>	48
Matúš Mészáros: <i>Van egy hely valahol (1. rész)</i>	55
Wernke Bernát: <i>Párkány (Orient Enikő művésznőnek); Száműzetésben (Szabó András úrnak)</i>	59
<i>Eseménynaptár</i>	59
Horváth Gáborné: <i>Konyhakalendárium. Pünkösdi asztal</i>	60

Granada látképe (Vezekényi Fanni felvétele)

Ruda Gábor

Nyelvek szeretetétől a kétnyelvű mesekönyvekig

Beszélgetés Vezekényi Fannival

Ruda Gábor: *Amikor elkezdtük ezt a beszélgetést, Spanyolországban tartózkodott Erasmus-ösztöndíjjal. Miért pont Granadát választotta, és miből állt a részképzés? Hogyan sikerült megkapni az ösztöndíjat, melyik egyetemre, milyen szakra, hányadik évfolyamra jár, miért oda jelentkezett?*

Vezekényi Fanni: Azért választottam Granadát, mert szerettem volna megtapasztalni az igazi andalúz életérzést, és tökéletesíteni a spanyol nyelvtudásomat. Boldogság jár át, amikor a fehérre meszelt falú, spanyol házikók között sétálhatok a város Albaicín negyedében. Ilyenkor mindig Fuerteventura jut eszembe, ahol 5 éves koromban laktam és óvodába jártam. A Kanári-szigeteken eltöltött 3 hónap rendkívüli hatással volt az életemre, kisgyermekként ott zártam örökre a szívembe a spanyol nyelvet és kultúrát. A helyi óvodában egy német kislány vett pártfogásába, vele szót értettem, mert előzőleg Berlinben is eltöltöttünk 8 hónapot. Isabel lett a legjobb barátnőm, a Berlinből hozott alapszókincs-csel tökéletesen elboldogultam. A külföldön szerzett gyermekkori emlémeim is nagy szerepet játszottak abban, hogy szeressem utazni, nyelveket tanulni, és nyitott legyek más kultúrák megismerésére.

Berlinbe nem tértem vissza, de a német nyelv és kapcsolatok is jelen vannak mai napig az életemben. Általános iskolás koromban az egyik meghatározó élményem az volt, amikor a német

nemzetiségi szavalóverseny országos döntőjében, korosztályomban a dobogó legfelső fokára állhattam. Már ekkor megtanultam, hogy kitartással és kemény munkával el lehet érni céljainkat és álmainkat. Tagja vagyok az Esztergom–Ehingen Baráti Társaságnak. 2019 őszén két hetet tölthettem testvérvárosunkban az Ehingeni Önkormányzattól kapott ösztöndíjjal. Sikerült fejlesztenem német nyelvtudásomat, és hospitáltam a helyi középiskolában. Nagyon szép élmény volt ez számomra, szívembe zártam az ottani közösséget. Granadában két német, egy osztrák és egy olasz lakótársam volt. Mindenki beszélt németül, úgyhogy a spanyol mellett napi szinten használhattam a németet is.

Spanyolországba egy szemeszterre, azaz 5 hónapra nyertem el az ösztöndíjat.

Budapesten az ELTE-n tanulok angol és spanyol nyelvtanári szakon, ez a negyedik évem a képzésben. Granadában az otthoni képzésnek is megfelelő tárgyakat vettem fel, három latin-amerikai irodalomszemináriumra jártam, de felvettem egy francia nyelvfejlesztés kurzust is.

Az ösztöndíj elnyeréséhez sok pluszpontot jelentett a jó tanulmányi átlag, a Budapesten tanuló külföldi diákok mentorálása és a szakkollégiumi státuszom. Mai napig az Eötvös Collegium tagja vagyok, ami egy csodálatos közösséget jelent számomra. Az Eötvös Collegium nagyon sok mindent adott már nekem. A spanyol és az angol műhelymunkán kívül francia nyelvtudásomat is fejleszthettem. A collegium falai között életre szóló barátságokat kötöttem. Az angol–spanyol tanári szakot azért választottam, mert nagyon szeretem az idegen nyelveket, és úgy érzem, hogy tanárként jobba lehet tenni a világot. Szeretném átadni a jövő generációinak a megszerzett tudásomat, az általam fontosnak tartott értékeket és nem utolsósorban a nyelvek iránti szeretetet.

Granada látképe (Vezekényi Fanni felvétele)

Ronda látképe (Vezekényi Fanni felvétele)

Nehéz volt a felvételi az angol–spanyol szakra? Hogyan készült fel?

Nem volt egyszerű bekerülnöm az angol–spanyol szakra, mert másfél évem volt arra, hogy megtanuljak spanyolul. Az általános iskolában német nemzetiségi tagozaton először a német nyelvet kezdtem el tanulni. A nyolcosztályos gimnáziumban az angolt és a franciát választottam, így sikerült három nyelvből leérettségiznem: angolból, németből és franciából.

Az egyetemi jelentkezés során nagyon sokat gondolkodtam azon, hogy inkább művészeti képzést választok, hiszen a rajz és az alkotás már akkor is a kedvenc tevékenységeim közé tartozott. Ám mégis a nyelvek szeretete győzött. Először sokkolt a hír, hogy online rendszerhiba miatt érvénytelen lett a felvételem az angol–francia tanári szakra, amit bejelöltem. Minden okiratom, így nyelvvizsga-bizonyítványaim is megjelentek a felvételi rendszerben, kivéve az érettségi bizonyítványomat. Hiszem, hogy az életben nincsenek véletlenek, és úgy érzem, hogy ennek így kellett történnie. A technikai hibának köszönhetem, hogy 2 éves OKJ-s grafikus tanulóim mellett kezdő szintről sikerült felkészülnöm a spanyol középszintű érettségire is. Így már beadhattam a jelentkezésemet az ELTE-re, angol–spanyol tanárszakra.

A grafikusképzés végén az illusztráció szakirányt választottam záróvizsgatémának. Mivel nem szeret-

tem volna egy sokak által ismert és illusztrált mesét választani, arra gondoltam, írhatnék én is egyet. Így született meg elsőként „A süni ajándéka”. A portfólió elkészítése közben vált világossá számomra, hogy nemcsak a mesefiguráim megálmodása, hanem a cselekmény fonalának szövögetése és a szavak játéka is rendkívüli örömet szerez számomra. Egy önálló mű keletkezésénél szabadon szárnyalhat a fantáziám, vicces nevetek adhatok a szereplőknek, humorral teli jeleketek találhatok ki, és a kreativitásomnak senki nem szabhat határt – teljesen a magam ura lehetek.

A süni ajándéka című mesén kívül milyen mesét írt, illusztrált még? Van-e valamilyen könyvterve? Milyen egyéb képzőművészeti vagy szépirodalmi alkotásai születtek?

Már évek óta azon dolgozom, hogy kiadjam a „Hogyan lett Alajosnak háza?” című mesekönyvem, szintén a saját illusztrációimmal.

A mese arról szól, hogy Alajosnak, a meztelencsigának nagy bánata van. Ugyanis nem elég, hogy nincs háza, és nyálkás, de ráadásul nagyon lassú. Olyannyira, hogy a boltba is csak zárás utánra ér oda, még akkor is, ha nyitáskor indult el. Így alapanyagokat sem tud vásárolni kedvenc tevékenységéhez, a főzéshez. Sanyarú sorsát megeléglően úgy dönt, hogy más állattá szeretne válni. Mikor azt az erdő állatai megtudják, azonnal gyűlést hívnak össze, hogy segítsenek a kis meztelencsigának megtalálni a boldogságát. Először a hernyócsalád, utána a madarak, majd a halacska fogadja be. Az összes mesembe valamilyen tanulságot csempészek bele, ami által a gyerekek személyisége és értékrendje is pozitív irányban fejlődik. A csiga rengeteg szeretetet és segítséget kap a társaitól, és a végén elfogadja önmagát olyannak, amilyen. Sőt, mi több, előnyt is kovácsol az általa rossznak vélt tulajdonságaiból.

Ez a mesekönyvem abból a szempontból is különleges, hogy kétnyelvű. Az angol–magyar verzióhoz még hanganyag is készült, melyet egy nagyon kellemes hangú, angol anyanyelvű egyetemi tanárom olvasott fel. A kétnyelvűséggel az a célom, hogy a gyerekek a mese által nemcsak pozitív élményhez jussanak, hanem megismerjék az adott nyelv hanglejtését,

Vezekényi Fanni Rondában (saját felvétel)

melódiáját, és esetleg egy-két szót el is sajátítsanak.

Jelenleg folyamatban van a szöveg németre fordítása, aminek nagyon örülök, mert szeretném eljuttatni a mesekönyvet a határon túli magyar gyermekekhez is. Amikor tavaly az Eötvös Collegiummal a őrvidéki Alsóőrön kirándultunk a március 15-i megemlékezés alkalmából, megismerkedtem a Magyar Média és Információs Központ vezetőjével, Kelemen Lászlóval. Örömmre szolgált, hogy nagyon nyitott volt erre az ötletre.

Mikor először a fejembe vettem, hogy ki szeretném adni a mesémet, még nem gondoltam, hogy ennyire rögös az út. Sokan mondták nekem, hogy ez itt Magyarországon nagyon nehéz, de én évek múltán sem adtam fel. Sőt, néha még élveztem is a kihívásokat, mert az általam járatlan út során rengeteget fejlődtem. A grafikus iskola adott egy biztos alapot ahhoz, hogy megalkossam a képi világomat, és önállóan megszerkeszsem a könyvet. A munka során rengeteg dolgot kellett még megtanulnom, hiszen egy könyv megszületésének munkafázisait most tapasztalhatom meg először. Így hát, ahol csak tudtam, figyeltem és tanultam. Meg sem tudom számolni, hogy hányszor mentem el a könyvesboltok mesekönyvosztályára a gyermekkönyveket bújni. Egyszer még egy mérőszalagot is vittem, hogy megmérjem, mekkora a sorok közötti távolság...

Először azt gondoltam, hogy talán a magánkiadás lesz az én utam. Ezért elvégeztem az egyetemi tanulmányaim mellett párhuzamosan az *UP Academy* féléves, vállalkozói tanfolyamát. Sikeres szakemberek segítségével tanulhattuk meg a vállalkozás biztos alapjait. Volt szó pénzügyről, üzleti tervről, marketingről, de a legtöbbit mégis az adta, hogy egy olyan motiváló közösség része lehettem, ahol mindenki az álma megvalósításán dolgozott egy mentor segítségével. Tóth Zoltán, az *UP Academy* alapítója mai napig folyamatosan fejleszti az iskoláját, hogy minél több embernek segítsen elindítani a vállalkozását. Nagyon örülök, hogy elvégeztem a tanfolyamot, mert újabb lendületet kaptam ahhoz, hogy ne adjam fel.

Az Eötvös Collegiumban részt vettem a Lázár Ervin-megemlékezésen, ahol a „Hétfejű tündér” című Lázár-mesét olvastam fel a közönség előtt. Érdekes volt megtudni, hogy ez a briliáns magyar író is ebben a kollégiumban lakott diákéveiben, egy emléktáblát is elhelyeztünk a volt szobája ajtajára. A rendezvényen találkoztam a Lázár Ervin-monográfia szerzőjével, aki később nagyon pozitív szavakkal jellemezte a mesémet, és arra biztatott, hogy haladjak tovább ezen az úton.

Most, hogy idő előtt, alig 2 hónapos tartózkodás után, márciusban hazatértem Spanyolországból, elővettem a kis füzetemet, amiben az ötleteimet gyűjtöttem, és elkezdtem újabb meséket írni. Az évek során annyira a szívemhez

nőtt kedvenc figurám, Alajos, hogy több történetbe belecsempészttem a kis csigát.

Az egyik szívügyem a művészetpártolás. Nagyon szeretném, hogyha az emberek a mai felgyorsult világban is foglalkoznának a tehetségükkel, és fejlesztenék azt. Legújabb mesém például arról szól, hogy merjük kibontakoztatni a tehetségünket, és szakítsunk a megszokott sémákkal. Szerintem az lesz csak igazán boldog ember, aki hallgat a szívére, és követi az álmait.

Granadai ház (Vezekényi Fanni felvétele)

Ezúttal egy mackó, Bocskor Berci a főszereplő, aki mindig is operaénekes szeretett volna lenni. Ezt azonban a többi állat nagyon furcsa szemmel nézi, hiszen egy medvétől egyáltalán nem megszokott dolog, hogy dalra fakad. Arra ott vannak az énekesmadarak. Ám Bocskor Bercit csodálatos hanggal áldotta meg a sors, és próbálja tehetségét kibontakoztatni.

A meséken kívül szoktam néha komolyabb témában is alkotni. Születtek már novelláim, dialógusaim és verseim is.

Nem tudom megmondani, hogy illusztrálni vagy mesét írni szeretek-e jobban. Ez a két dolog nálam szorosan összefügg, mert már az írás során megelevenednek a fejemben a szereplők, és látom magam előtt a jeleneteket, amiket később megrajzolok vagy megfestek.

Dolgozik-e valamilyen újabb mesén?

Az itthoni karantén időszaka alatt is sok meseötlet jutott az eszembe. A természetben sétálva nem nehéz ihletet kapni a mezei virágok körül táncoló pillangók, a szebbnél szebben daloló énekesmadarak, a különleges gyíkok, muzsikáló tücskök és az éjszaka előbújó sünök láttán.

Köszönöm, hogy időt szakított erre a beszélgetésre, és kívánom, hogy a mesekönyvekkel kapcsolatos terveid, céljaid, és így a mesehősök, Alajos és Berci Mackó álmai is mielőbb megvalósuljanak!

Prokopp Mária

Rudnay Sándor emlékezete

200 évvel ezelőtt, 1820. május 16–17-én együtt köszöntötte a Kárpát-medence lakossága az új primást, a felföldi születésű Rudnay Sándort Esztergomban.

Esztergom, a Duna hatalmas folyama jobb partján, a Kárpát-medence közepében, a szívében, csodálatos, eget-földet átfogó ünnepség színhelye volt 200 évvel ezelőtt. A napsütéses, virágzó fákkal pompázó májusi napon a szélrózsa minden irányából sereglettek az ünneplőbe öltözött fiatalok és idősek egyaránt a közeli és a távoli vidékekről: Felföldről, Kárpátaljáról, Erdélyből és a Partiumból, Bácskából, a Horvát-Szlavón bánásgból, a Dunántúlról és a Nagyalföldről egyaránt. Jöttek zászlókkal, köszöntőtáblákkal, virágkoszorúkkal, hogy köszöntsék a VII. Pius pápa által kinevezett új katolikus egyházfőt.

Miért volt ez olyan kiemelkedően nagy ünnep? Mert közel 300 éve vártunk erre a napra! A magyar egyház központját a Szent Istvántól alapított ősi székhelyéről, Esztergomból 1543-ban, vagyis 277 évvel, tehát közel 300 évvel ezelőtt, elűzte a hódító török haderő. Az érsekség nyugat felé menekült, és Nagyszombatban talált menedéket. Megkezdődött a Magyar Királyság központi részén a kegyetlenségéről ismert iszlám uralom. Ez 150 éven át tartó rettegést, megmegújuló háborúkat, öldöklést, pusztítást jelentett. S végre 1683-ban elérkezett a szabadulás a Sobieski lengyel király vezette Párkányi csata győzelmének köszönhetően! S ennek már 137 éve volt, és a magyar egyház feje még mindig nem térhetett vissza Esztergomba. S akkor megjelent a történelmünkben egy hős lelkű, bátor hazafi, aki nem ismert lehetlent! A Nyitra megyei Vágszentkereszten született Rudnay Sándor Isten igaz papja volt. Nem vágyott címekre, karrierre. Cseszte, Garamszentbenedek, majd Nyitrai rakoros lelkipásztora volt éveken át, híveinek legfőbb támasza. 1815-ben, igen nehéz politikai helyzetben, a napóleoni háborúk és a császár bukása után, a Szent Szövetség megalakulása évében, Erdély püspökévé nevezték ki. Itt kapta 1819 decemberében a Magyarország primásává történő kinevezését. S ott, Gyulafehérváron, azonnal megírta első primási körlevelét, amelyben köszönti a Szent Korona népeit. Ennek a körlevélnek a dátumánál ESZTERGOM neve szerepel. Egyértelmű volt tehát a Kárpát-medence népei számára, hogy az új primás visszatér a Szent István király által alapított egyházi központba, Esztergomba.

Hihetetlen bátor elszántság kellett ennek a tervnek már csak a megemlékezéséhez is! Mert az esztergomi Várhegy a Habsburg Birodalom KATONAI területe volt. MIÉRT? Mert a török meg-

szállók végleges kiűzése az ország területéről 1697-ben a Habsburg-haderő vezetésével történt, s így hazánk Habsburg-fennhatóság alá került. S mivel már az 1703–11 közötti években a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharcunkban a nemzet megpróbálta kivívni az ország függetlenségét, ezért az osztrák uralom megkettőzte hatalma érvényesítését: a török idők után is még

Rudnay Sándor esztergomi érsek (1819–1831) egészalakos portréja, háttérben az épülő Bazilikával, 1830 körül. Esztergom, Prímási palota, az érsekek galériája. (Mudrák Attila fényképfelvétele)

álló várainkat felrobbantották, és az ország területén megerősítették a katonai jelenlétüket. Így Esztergom várában, a Várhegyen, már 1683-tól folyamatosan osztrák katonaság tartózkodott a 18. század egész folyamán. Az esztergomi érsek számára remény sem volt, hogy valaha is visszatérhetnek Esztergom Várhegyére. Egyedül Barkóczy Ferenc primás-érsek, aki Mária Terézia császárné és magyar királynő kedves embere volt, tudta megszerezni az engedélyt 1761-ben, hogy a középkori, híres esztergomi székesegyház romjait eltakarítva, újjáépíthesse Magyarország főtemplomát. Miután Barkóczy érsek 1765-ben meghalt, a királynő nyomban visszavette a Várhegyet, és ismét a katonaságát rendelte oda. Tehát, valóban, semmi remény sem volt, hogy az

esztergomi érsek, Magyarország egyházi vezetője, prímása, visszatérhessen Esztergomba. S akkor ez a szerény pap, a Magyarok Nagyszombatjának mély tisztelője, elhatározza, hogy megszerzi az ősi területet, és felépíti a Szent Korona népeinek, a Szent Istvántól Mohácsig terjedő 500 év európai nagyhatalmát méltóképpen hirdető katedrálisát! Rudnay Sándor prímás-érseknek ezt a bátorságát, elszántságát ünnepelte az ország 200 évvel ezelőtt, május 16–17-én! S nem csalódtak! 10 évi érseksége alatt felépültek az akkori Európa negyedik legnagyobb templomának a falai, egészen a kupola dobjáig. S ez köszönhető volt Rudnay érsek emberbaráti közelségének, amely igazi Nagycsaládba tudta egyesíteni a Szent Korona népeit. Ennek voltak tanúi a prímás 200 évvel ezelőtti, Esztergomba érkezésének nagy ünnepségén résztvevők, akik latin, magyar és szlovák nyelven hallhatták a köszöntőbeszédeket és az üdvözlő költeményeket.

A mai Hősök terénél, akkori nevén Szent Vendel téren, már május 15-én állt a remekműví diadalkapu a Budáról érkező főúton, az egykori római úton! Itt helyezték el majd nyolc év múlva, 1828-ban, éppen ennek a napnak az emlékére a mai Kerek-templom, teljes nevén a Szent Annaplébániatemplom alapkövét, amelyet Rudnay prímás építtetett.

De szólaltassuk meg a Prímási levéltárban őrzött, 1820. február 28-i dokumentumot, amelyben Esztergom vármegye – amely a prímásban a főispánját, a mai nevén megyei elnökét fogadta – tájékoztatja Esztergom városi tanácsát Rudnay hercegprímás május 16-i ünnepi bevonulásának rendjéről, amelyet az érseki hivatallal közösen határoztak meg:

„Az érsek május 15-én Bécsből érkezik Süttöre, ahol fogadja Esztergom vármegye küldöttségét, és velük együtt Nyergesújfalura és Dorogra távozik. Közben Leányváron a Káptalan tagjai fogadják a királyi megbízottat. A megyei és a prediális nemesek bandériuma itt csatlakozik a Hercegprímás kíséretéhez. A menet így érkezik meg Esztergom szabad királyi város határába, a Strázsa-hegy aljában felállított díszes sátorhoz, ahol a megyei követség szónoka előadja beszédét.

Négy óra körül a prímás leszáll a kocsijáról, és a sátorba lép, hogy levegye úti ruháit. Ezután harangzúgás és a Várban felállított ágyúk dörgése közben az ünnepi menet a következő sorren-

den halad át a városon: 1. Négy vármegyei huszár, 2. Négy érseki huszár, 3. Esztergom város lovas katonái, 4. A prediális nemesség, 5. A díszvendégek kocsijai, 6. Hat kanonoki kocsi 7. Egyházmegyei előljárók, 8. Az érseki udvartartás szolgáló személyzete, 9. Az érseki tisztviselők, 10. Rudnay hercegprímás a királyi megbízottal, 11. Követek és egyéb tisztviselők, 12. Császári lovasok, majd az esztergomi lakosok.” (Forrás: Documenta Rudnayana, I. összeállította Tóth Krisztina, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar nyugati szláv kulturális kutatócsoport, Esztergom–Piliscsaba, 2001.) Miután megérkeztek a Budai Kapuhoz – a mai görög katolikus templom helye – a prímás meghallgatja Esztergom szabad királyi város szónokának üdvözlő beszédét, és folytatja útját a Vízvárosban lévő érseki rezidencia felé. A katonaság eközben láncot formálva visszatartja az ünneplő közönséget a túl heves üdvözlésektől. A katonai

Kühnel Pál és Packh János terve a Magyar Sion kiépítéséhez, makett, Főszékesegyházi Kincstár, Panoráma Terem, 1821. (Prokopp Mária fényképfelvétele)

kiképző intézet és a bencés gimnázium tanulói is felvonulnak a prímás fogadására katonazenekar kíséretében.

Az esztergomi és a pozsonyi káptalan tagjai a korábbi jezsuita kolostorból ideiglenesen kialakított érseki rezidencia – a mai Prímási palota – előtt várják a prímást. Miután a menet megérkezik, Rudnay prímás zsoltárecéklés közben belép a rezidenciára. Este a város teljes kivilágításban ünnepli a hercegprímás megérkezését.

A jeles hazafias laudációk többségét kinyomatva vagy művészi kalligrafikus írással adták át az érseknek. Ezeket dr. Tóth Krisztina, korábbi esztergomi levéltáros gyűjtötte össze, aki ma már az ELTE Történeti Tanszékének a tanára. Az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárban és Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtárban 216 dicsőítő mű, vers és beszéd őrzi e nagy nap-

nak az emlékét latin, magyar, német és szlovák nyelven. A nap ünnepi lakomákkal és népi ökörsütéssel zárult.

Rudnay Sándor érsek telve NAGY tervekkel érkezett Esztergomba! A beiktatási ünnepségen mondott székfoglaló beszédében határozottan kijelentette, hogy a Várhegy ormán, a Szent István királytól alapított és a nagy magyar királyok által gazdagított nagyhírű „Szép templom” helyén ahhoz méltó új székesegyház s egyházi központot épített, a Magyar Siont, a Magyar Vatikánt. Rudnay prímás ettől a naptól kezdve Esztergomban lakott, a Vizivárosban, és hihetetlen energiával, lehetlent nem ismerő céltudatossággal elkészítette a terveket az új templom- és prímási palotaegyütteshez. A bécsi kormánytól az Udvari Építésügyi Hivatal vezetőjével, Ludwig von Remy építésszel nem kis küzdelmet vívott az általa már 1821. februárban megbízott Kühnel Pál magyar építész terveinek jóváhagyásáért! A terv alapján készült pompás makettet a Bazilika Panoráma Termében csodálhatjuk meg! Ez a nagyszabású művészi terv Rudnay érsek halála miatt csak részben valósult meg, a székesegyház felszentelésére csak 1856. augusztus 31-én kerülhetett sor, de így is, 200 év múlva, a 21. században is méltó bizonyossága a magyar katolikus egyház kiemelkedő történelmi szerepének és a Kárpát-medence népei ezeréves összetartozásának.

Rudnay Sándor egyetlen köztéri szobra a szülőhelyén, Vágmosócon (Považany, Szlovákia) (Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Rudnay_S%C3%A1ndor)

Horváth Ödön

Derú

A karzaton könyöklő szókeségek ott fenn, az elképzelhetetlen úrben, virág-girlandok között lelkesülten sikoltanak; hajlékony feketéket

meghazudtoló fürgeséggel húzzák múltuk leplét megunt játékaikra. Kedvenc ételük eper és halikra, de ha túleszik magukat, megunják.

Bájos pofikájukon hamiskásan terül szét a mosoly. Azt hiszem, hárman képviselnek egy egységes csoportot.

Úgy hírlik róluk, mindenféle sportot kedvelnek, de talán legügyesebbek a bakugrásban, ha tapsol a Herceg.

Lelki meddőség

Friss gondjaim, ha megbénítanak, rózsálló mellbimbóidat se nézem, pedig itt állsz előttem hallgatag, boldogító hancúrozásra készen.

Nem kerül sor semmilyen ütközetre, ágyunkon ma a hőszin lepedő makulátlan marad, noha remekbe szabott ifjú tested ingerkedő.

Mi történt? – kérdezed, de a nyílt válasz várat magára. Ülök, s hallgatok, illetve két szót kikínlódok száraz,

rekedt hangon, ám a kurta „ne fárasz” sértően hat rád. Így mutogatok. Úgy adom tudtul: képtelen vagyok.

Ötven fölött

Szegény bolond, nyílt szívsebére ötven fölött már nem is gondolt. Minden egyes lépést megfontolt; most mégis felzaklatta vére.

Az Ismeretlen gyermekébe szeretett bele; újra tombolt. Mint régen, amikor ujjongott, ha beletalált szerepébe.

Jól lépre ment, de visszatérve
a mindennapihoz, kibontott
egy jó üveg bort és mosolygott,

mert eszébe jutott mesébe
illő kalandja, s elpárolgott
szokásossá vált levertsége.

Baleset

A halál ronda tanúi:
mohó legyek.
Az a szótlan, liliputi,
félig gyerek,

félig felnőtt arcú bohóc
odakerült
a vonat alá. A vadóc
elszenderült

örökre. Ami megmaradt
belőle, ma
csak néhány húscafát.

„Most kinek a
szívén táncolsz egyre vadabb
táncot, Vera?”

A dolgok változnak

Hidak alól egész hadtest mászik ki.
Nagy szemű lányok s egy hétéves gyermek
sikoltásáról készül hangfelvétel.
A bordélyházakból újoncok jönnek.

Egy koravén bakfis súg fiújához:
„Ha felcsinálnál, jobban szeretnélek!”
Pajzán viccekből buja mohósággal
lakmározgatnak; harsányan röhögnek.

Aztán változik a kép. Szellő támad.
A legszebb csúnya és a legcsúnyább szép!
A romlatlanság csobogó vizéből

isznak; savanykás, friss ízét kortyolják,
de durva hang szól: távozzatok innen!
S nagytekintélyű angyalok érkeznek.

Ellentétes irányba

Én jobbra indulok el, ő meg balra,
csak azért, hogy többé ne találkozzunk.
Elkeserítő érzés fojtogatja
torkomat: irgalmatlan döntést hoztunk

s meg is esküdtünk rá: nem látjuk egymást,
csak a másvilágon. Ha úgy adódik,
és sorsunk mégis összehoz, száz gyertyát
gyújtunk, de szívünk mindhiába szólít,

hiába hív, léha táncba nem kezdünk,
eskünk szövegére kell emlékeznünk.
Feltörő vágyunkat elfojtva, csöndben,

megkínzott szívvel, megjátszott közönnyel
csak azt firtatjuk: vajon mi a haszna,
hogy én jobbra megyek, ő pedig balra?

Hiszékenyek

Holdfényben, magas fűben gyalogolva
mosolyogsz, úgy bosszulod meg magad.
Nyugtalanág és félelem lopózik
közénk; egyre sűrűsödik a köd.

Tegnap úgy hittük, ismét kiléphetünk
a valóságból, s újra folytathatjuk
úgy, ahogyan volt: csak meghosszabbodnak
a napok, visszatér, ami hiányzik.

Úgy képzeltük, szelíden hozzád érek,
derekad körül-díszítem virággal,
s hálószobádban maradok veled.

Tested aranyszoborrá alakítom.
Alig hunyod le szemed, rögtön alszol,
s én kíváncsian figyelem az álmod.

Tavaszi idill

Tavasz van; pajkos fények játszanak
a friss-zöld lombok résein keresztül.
Pohár sör mellett, kék ernyő alatt
ülök. Meleg van; csöpp szellő se rezdül

a kávézó teraszán. Ma szabad
napom van. Élvezem, hogy zene csendül.
Tőled áldott, aranyszín zuhatag
lassan kiszáradt torkom is megenyhül.

Velem szemben, pár asztallal odébb,
színes társaság körében csevegve,
két duzzadó mell tulajdonosa.

Időnként rám néz, és én is oda
tekintgetek felé vágytól epedve.
De szép a tavasz! Milyen kék az ég!

A falu

Ahogy leszállt a buszról, körülnézett – sehol senki. Aztán megpillantotta a kocsmá teraszán sörözőket. Azok dehogy mozdulnának, még ha arannyal fizetne is. Így hát vállára vette nehéz hátizsákját, és elindult fel a dombra.

A távolság, ami gyerekkorában olyan óriásinak tűnt, felnőttként mintha megrövidült volna. Az erdő csaknem karnyújtásnyira van, s közvetlenül alatta van a nénikéje háza. Csak hát a hátizsák egyre nehezebb.

Minek cipelek ennyi vacakot, egy csomó rongyot, mint valami körülrajongott filmszillag, gondolta.

A nénikéjén nem látszik meglepődés. Mindent tud előre.

– Megálmodtam, hogy jössz, lelkem.

– Hiszen megtelefonáltam Helenkának – magyarázkodik Hana, a nénikéje azonban csak rándít a vállán:

– Azt hiszed, mutatkozik egyáltalán? Soha sincs ideje!

A tűzhelyen forr a víz a teának, az asztalon vásárolt bukták.

– Kinek süssek? Magamnak? – magyarázkodik a néni. – Vettem néhányat a vendégnek, vegyél a teácskához!

A gerendaházban elhangzik a teácska szó, és Hana tudja, hogy biztonságban van, bár már nem gyerek, és nem dughatja arcát a nagymama szoknyájába, hogy elrejtőzzék a világ elől, mégis megkönnyebbül. Ebben a házban és ebben a völgyben mindig működtek valamiféle rejtélyes dolgok, ez hatással van rá is, mintha sikerült volna valami nyomasztó dolgot elúzni, tompítani saját nyugtalanságát.

Az éj folyamán kéjeleg a felrázott dunna melegétől, kora reggel élvezzi a harmatos kertet, az erdő csendjét, a szárított gyógynövények illatát a gerendaházban.

Kószálni fogok, míg a lábam bírja, határozta el magában.

– Össze kell szedned magad – oktatja a néne, ahogy az ételt kínálja neki. Nem is sejtve, mennyire igaza van, hogy Hana ebben a percben mennyire nincs magánál, hogy az utóbbi években mennyire eltávolodott magától, ahogy megakart szabni életútját, erőszakkal intézni sorsát. Kellett neki az orrba vágás, hogy megértse, az élettől nem kaphat többet, mint amit ad, hogy minden ellenkezés rosszul végződik.

– Sápadt vagy és sovány – így a néni, akinek kilencvenévesen is pirosposzsgás az arca, nyugodt, kiegyensúlyozott, semmi sem hozza ki a sodrából.

Ezt kell megtanulnom tőle, mondja magában Hana. Némelyek a himalájai kolostorokba jár-

nak meglelni lelki nyugalmukat, nekem elég a szülőfalum. Az erdő menti ház az öreg fától illatozik, mint hajdan. Még szerencse, hogy a néni keményfejűségének köszönhetően ma is áll.

Néhány napja a ház körüli munkával telik, hogy ezzel hálálja meg a néni vendégszeretetét. Közös erővel meszelik a falakat, mázolják a kerítést, kapálják be a krumplit a ház mögött. A néni úgy dolgozik, mint valami motor, nagy lendülettel áll minden ténykedéshez, míg Hana magában liheg: fáj a hátam, alig érzem a lábam, elájulok a fáradtságtól.

De csak magában nyafog. Ebben a házban nem illik panaszkodni.

Hanem az erdőben, az egyre hosszabb séták során hangosan beszél magában: merre bolyongsz, mit keresel tulajdonképpen? Minden fatörzsben embert lát, szorongva figyel, vajon a bokrok mögött nem leselkedik-e rá veszedelem. Szerencsére vele van a kutya. A néni egyedül szokott járni az erdőn, Hanát azonban óva inti:

– Az erdő alattomos! Vigyázni kell!

A kutya neve is Vigyázz.

– Vigyázz, Vigyázz!

Az állat odaszalad, hálás a figyelmességért, a bozontos szőrű háta simogatásáért, fel-felugrik hiábavaló igyekezettel egyenlővé lenni az emberrel, valamit mondani másként is, mint a test nyelvén.

– Vigyázz, Vigyázz!

Ez nem visszhang. Kivehetően hallani a férfihangot.

A meredek partról egy szakállas férfi szalad az útra. Ahogy a betyárok szoktak támadni. Hana tartani akarja a kutyát, de az vidáman szalad a férfi elé. Ismétlődik az üdvözlési szertartás, a Vigyázz ugrándozik, szinte nyaldossa a szakállas arcát, a férfi meg a füle tövét vakargatja.

Régi ismerősök találkoztak, nem kell tartani semmitől.

– Mi is ismerjük egymást – mosolyog tétován Hana.

– Már hogyne! Hallottam, hogy megjöttél, várom, mikor mutatkozol majd a faluban. Büszke lettél, a rokonokat elfeledted, kocsmába nem jársz... – veti szemére Daniel.

Hana nem védekezik, nincs kedve magyarázkodni. Hogy magyarázhatná meg egyáltalán? Szabadságra jöttem? Vagy bevalljam az igazat? Hogy elvesztettem az állásom, az emberekbe vetett hitem, elegendem van mindenkiből, magányra vágyom!

– Mi rokonok vagyunk? – kíváncsiskodik Hana.

– Hát... úgy ötödik nemzedékre visszamenően.

Ebben a faluban mindenki rokona mindenkinek.

A férfi átölelte Hana vállát, ő meg érzékelte a férfi kemény izmait, hatással volt rá: már megint reagálok a férfierítésre, azok a hülye hormonok még mindig uralják a testet, tekintet nélkül a lelki levertségre.

Irányt váltott, és meggyorsította lépteit, hirtelen hazafelé tartott.

Más úton értek ki az erdőből, a kocsmánál.

– Gyerünk egy sörre – javasolta a férfi. Az ember ilyenkor megszomjazik.

Azt várta, hogy elmond magáról valamit, de hát Daniel feje más gonddal volt tele. A tó feletti területet egy idegen akarja megvenni! A buta falusiak meg olcsón el akarják adni! Reszketnek a pénzéért! A templomban kezét adnak egymásnak, de a templom ajtaján túl már az öklét rázza szomszéd a szomszédra, hogy te tolvaj, elszántottál egy barázdát, bíróságra adlak! Megivott volna még egy sört, sőt elkelt volna a harmadik is, ám Hana meglepetésére felébredt benne az úriember, és időben felállt, merthogy a hölgyet illik hazakísérni.

A néni persze kíváncsi volt.

– Ki kísért haza, lelkem? – Jól tudta, hogy ki volt az, fürgé szemét nem kerülte el semmi, nem is várt a válaszra, és már szötte is a terveit, hogy milyen jó fiú, aztán meg még mindig legény.

– Én nem is tudom, mi lesz ebből a világból, senki sem akar nőszülni, te sem akarsz férjhez menni, Helenka sem gondol a házasságra, ha ez így megy tovább, kihal az emberiség...

Ilyen gondjai voltak a nénikéjének. Végül is, mindenkinek megvan a maga gondja, nekem mindenképpen rendbe kell jönnöm lelkileg. Nem mehetek így egyik munkaadóhoz sem, hogy meggyőzzem a tehetségemről, hogyha magam is kételkedem benne, ha lerí rólam a bizonytalanság, és alig állok a lábamon. Meg kellett volna egyeznem Daniellel egy könnyebb hegyi túrában, lett volna módom rátérni erre, de hát minden későn jut eszembe.

Másnap éppen a kertet gyomlálta, mikor megállt a kerítésnél, le sem szállt a kerékpárról:

– Vasárnap elmehetnénk kirándulni. Hív az erdő!

Rábólintott.

– Reggel hétkor? Érted jövök!

Ellenkezni akart, hogy ez neki túl korán van, de csak ismét szótlanul bólintott.

A férfi eltűnt, mint a kámfor, ő meg csak a szemét dörzsölgette, nem látomás volt-e csupán.

Estefelé mindig felszaladt valamelyik közeli dombra, nem tudott betelni a látvánnyal fentről, úgy érezte, onnan rálát a saját életére is, hogy itt, elrejtőzve a zöld mindenségben mérlegelheti helyzetét, amibe került, vagy inkább, amibe pottyant, igen, mérlegelheti kudarcát, mint őseinknek a bűnbeesést a paradicsomban. Ezt mindenkinek át kell élnie legalább egyszer az életben.

A kilátást most eltakarta a köd, s a fejében veszedelmes gondolatok kavarogtak. Ma nincs jó napom, felállt a nyirkos farönkről, nénikéjének a beteg csontjai esőt jósoltak.

Mire leszaladt a faluba, már szitált az eső.

Az asztalnál egy fiatal, karcsú lány ült. A néni tanácsot adott neki, milyen gyógynövények segítik gyógyulni a sebet, hegesztik össze a bőrt.

– Helyes arányban kell összekeverni – magyarázta a néni, és csipetenként rakosgatta a tálkába a gyógynövényeket. A szoba úgy illatozott, mint kaszálás után a rét.

Hana feltételezte, hogy a lánynak kiütésekkel van gondja, a homályos szobában nem látta jól az arcát.

– Hogy hálálom én ezt meg? – aggódott a fiatal nő.

– Menj csak, míg rá nem jön az eső – tuszkolta őt a néni. – Beteg a gyereke – magyarázta Hanának, ahogy a látogató után becsukta az ajtót.

– Ilyen fiatal és gyereke van? – ámuldozott Hana. – Kislánynak néztem.

– Sokat szenved – mormogja a néni. – Születésétől fogva szerencsétlen. Isten tudja, nem rontották-e meg. Bizony, mi más lenne ez, ha nem rontás. Idegen ember miért bántana egy gyereket? Egészséges, életrevaló gyereket! Ha nem életrevaló, az más lenne. Valamikor a nem életre való gyereket kitéték a fagyra, aztán a tüdőgyulladás elvitte. A faluban nem volt nyomorék, Mišo Bizubon kívül, de ő ellátta magát, eljárt házakhoz, az öregeknek fát hasogatott.

– Milyen kegyetlen – rémülködik Hana. Sosem érti meg a falusi élet titkait, azokat sötét homály fedi, emlékezett vissza az alkonyati séták során elé táruló képre.

– Bizony kegyetlen – mormogja a néni. – Az élet irgalmatlan tud lenni.

Hana hallgatott. Megdöbbenette, hogy a világ kegyetlensége nem kerüli el még az isten háta mögötti, romantikus falucskát sem.

Bedugja fejét a párna alá, hogy ne hallja a viharos szél vijjogását, süvítését, az eső verdesését a tetőn meg a gerendaház falán.

Cseng a mobil.

– Nem ébresztettek fel? – érdeklődik Daniel. Hát persze, vasárnap van. Az egyezség érvényes.

Hana csalódottan veszi tudomásul, hogy a kirándulásra egész csapat megy, az erdő alatt még három férfi meg az a nő vár rájuk a beteg gyerekével.

– Magasra kapaszkodunk, van jó cipőd? – nézi Hanát Daniel.

– Vigyázz, Vigyázzka! – ölelgeti a kutyát a gyerek.

A túlevelek rétege, amit a viharos szél söpör a mélyútba, tompítja lépteiket, itt-ott reccsen az ág, hallik egy madár, meg-megszakadó, riadt vijjogása a szirénára emlékeztet.

Én, a kis naiv, romantikus kirándulást képzeltem el Daniellel, szeretkezést a bokor alján, hogy is másként!

Az emelkedő meredek, a nők hallgatnak, csak a férfiak tréfálkoznak egy kicsit. A gyereket a hátukon viszik, hol az egyik, hol a másik. Lehet, hogy ez a gyerek a falu gyereke, véli Hana. Hajdan olyan szokás volt itt, hogy a lányok nyitott ablaknál aludtak, hogy a kedves utat találjon a kamrácskába. Lehetett több szerető is, lehet, hogy négyük közül egyik sem tudja, hogy a gyerekek nem az övé-e.

A hosszú kapaszkodó után zúg a feje.

A hegyekben nem lehet csalódni: fenn a tetőn menedékház húzódik meg. A terméskővel kirakott terasz üres, de sör kapható. Hana az első kortyok után körülnéz, csodálja a kilátást. A hegyhátak szinte karnyújtásnyira, és a sötét katlan alján tó tükre csillog.

A férfiak térképet terítenek az asztalra, és hevesen vitatkoznak. Az embereknek nincs pénzük, ezek az erdők eladók! Ezt nem szabad megengedni! Emlékezzetek csak a régi időkre, hajdan itt falu volt, a király adományul akarta adni a hegyek aljában lévő királyi városnak, de a falusiak ellenálltak: sosem voltunk alattvalók, és soha nem is leszünk! Küzdöttek az utolsó szál emberig.

Hana emlékezetében felvillan, hát persze, valaha olvasott egy hasonló tartalmú regényt, halott történetet a földrengésről, amely eltemette a győzteseket, a falut a földdel tette egyenlővé. A sziklacsúcsokkal övezett völgyet úgy is hívják: Süppedék.

Az a könyv megvan valahol a többi között, meg kell keresni. Valamilyen távoli rokon írta.

Aztán egy kicsit Zuna gyerekével foglalkozik, hatott rá két okos szemével, nem győz válaszolni kérdéseire.

– Elfelejtettem, mi a neve annak a madárnak, amelyik úgy csicsereg, megkérdezzük Daniel bácsit.

A férfiak még mindig ugyanazt vitatják. A nő kedves, kissé riadt. A kérdésekre röviden válaszol. Sok szenvedésen ment keresztül, férjnél volt, a válás után sokat kellett küzdenie gyermekéért. A környezete támogatta. Az emberek itt jók. A fiú beteg, sok operáción ment át, de már jobban van.

– Mihez kezdhettem egyedül? – kérdi a fiatal anyuka.

Hát igen. És én mihez kezdjek, teszi fel magának a kérdést Hana. Nyakába akaszkodjak valami férfinak? Most hagyjuk ezt. Most nem alkalmas erre az idő.

A gyönyörű kilátásra összpontosít. Nyugalom és csönd. A katlan sötét szakadékra emlékezteti. A közelben fojtott férfihangok, a sűrűben távolodó madárhang. Mikor ismétlődik az életben ilyen pillanat?

Bolond egy nap, mondta, ahogy végre a vonatban ült. Az idegeire ment az örökös hivatalokba

járkálás, meg bélyegzőt, igazolást kérni, hogy munkát keresett még ott is, ahol számára nincs. Idegesítette a formalitások intézése a munkahivatalban úgy, hogy méltóságán ne essék csorba. Idegesítette, hogy üldögéljen a kávéházban Evi-tával, és hallgassa ostoba szövegelését. Hogy neked nincs okod a panaszra, Hana! Fiatal vagy, egészséges, mi hiányzik? Egy rendes férfi. Ha nincs senkid, csak magadra vess. Szerintem megkaptál mindenkit, akit csak akartál!

A vonat csaknem üres. A folyosón elsiert néhány férfi, készek legyőzni minden akadályt útközben, hogy sörhöz vagy töményebb italhoz jussanak az étkezőkocsiban. Kíváncsian bekukkantanak az üres fülkébe, ellenőrzik, hogy a magányosan utazó hölgyért érdemes lenne-e bűnbe esni, majd folytatják útjukat a gazdaságosabb cél felé.

Lehet, hogy megkaptam mindenkit, akit csak akartam. Nem volt ez azonban az én érdemem, a férfiak már csak olyanok, válogatás nélkül elfogadják mindent, ami kínálkozik nekik. Az üzem, ahol Hana dolgozott, végül családi vállalkozás lett, idővel mindenki összejött mindenkivel. Hana románca a főnökkel sem tartott sokáig. Nem olyan sokáig, hogy a takarékosági intézkedések során meg ne szüntessék a helyét. Sajnálom, így a főnök, nagyon sajnálom.

Kár siránkozni a kiömlött tej felett.

Elővette a táskájából a könyvet, amit hosszabb keresés után megtalált a könyvszekrényben. Fel akarja frissíteni emlékezetét az elpusztult faluról.

„Gyerekkorom óta gyötört a kérdés: Mi dolgom a világon? És mindig belém nyilallt, megfájdult. Még mindig szaladnom kell az erdőbe, a meredek völgybe, hogy a sziklák alatt üljek és várjak? Tán megoldódik? Majd okosabb leszel, ha a felindultság elmúlik!”

Pontosan így vélekedett, amikor visszavonult szülőfalujába. Múljon el a felindultság! Hallani akarom magamban a csöndet.

A vonat álmosítón zakatolt. Evita megjegyzése azonban nem hagyta nyugton: megkaptál minden férfit, akit csak akartál! Az önálló nők bíznak magukban, miért utasítanak el valakit, aki tetszik nekik? Lehet, hogy most éppen Dani- elre van gusztusom? Ez az én gondom, a testtől való örökös függőség, ez az én eredendő bűnöm, ami tönkretesz, ami kényszerít elfutni magam elől, elrejtőzni a világ elől, hogy magam előtt is eltitkoljam, csupasz vagyok. Üres, kiüresített, kiradírozott, mintha már nem is volnék, mintha már nem a saját akaratom vezetne. Olyan vagyok, mint egy lyukacsos kő, amivel a folyó sodra játszik, s amely azt hiszi, hogy a víz alkalmazkodik a kívánságaihoz.

A fülkébe berепült egy légy. Kétségbeesetten keresi a kiutat, a kimerültségig repdes az üveg- tábla egyik felétől a másikig. Persze nem találja meg soha, az ablakok zárva vannak.

Hana visszatér a könyvhöz.

„Bolond vagyok, vagy tán a világmindenség bőkezűsége ámitott el?

Behúzódtam egy fiatal fenyő alá. A hegyek varázslatos boltozata alatt üldögélek.

Tán mégsem vagyok bolond. Csupán a szeretet és megértés iránti vágyam gabalyította össze gondolataimat.”

Istenem, mondta magának, ebben az én reménységem. Pontosan ebben: tán mégsem vagyok bolond.

A temető az erdő alatti hegyoldalon van. A meredekebb felső részben vannak az újszülöttek sírjai, csaknem mindegyiken egy fehér márványangyalka térdepel. Hajdanában, nagyon régen, nagy volt itt a gyermekhalandóság. De már vagy fél évszázada a szülészetten jönnek világra az újszülöttek, minden tekintetben gondoskodnak róluk.

Ki tudja miért, a néni elbeszélései nagyon elrémítettek. Százszor hallott emlékezések! Ez a ház sok emléket őriz, kedveském, minden gerendája külön tudna mesélni! Sokszor emlegeti dédapját, a betyárt, aki bitófán végezte. A zsványkodás a vérünkben van, nevet a néni, nemcsak nekünk, az egész falunak, ezért ment jól a szövetségünknek! Az emberek minél többet loptak, annál jobban ment a soruk! Fiaim, ne lopjatok, amit láttok, vigyék! De most? A szövetségnek már csak a falai állnak. Megjelentek a másféle tolvajok!

Hana megállt a családi sírnál, aztán lement az útra, és Zuna vakolatlan háza felé vette az irányt. Vigyázz berohant a nyitott ajtón. A fiúcska megörült neki, a kutya meg a gyerek összekapaszkodása indián táncra emlékeztette, a kölcsönös községből fakadó öröme.

Nem tudta, a városban mi vette rá, hogy a forgalmas utcán megállt a játékbolt kirakata előtt, és a kirakott játékaútók eszébe juttatták Zuna fiát. Tán anyja mondata idéződött föl benne, az emberek itt jók hozzám, s tudata alatt közejük akart tartozni.

– Tulajdonképpen mi is a baja Palkónak? – kíváncsiskodott.

Az elégedett gyerek többet játszott a kutyával, mint az új autóval, Zuna meg ezalatt kávé tett az asztalra.

– A válasunk után az apjához került. Elintézte, erősebb volt – sóhajtott Zuna. – A gyerek a szigorú mostohánál bepisilt. Egyik reggel, ahogy sietett a munkába, úgy feldühítette ez, hogy a kádban forró vízzel leforrázta a lábát. Szörnyű volt, gyötrelmes kínlódás, a fiút többször operálták, fokozatosan, részenként ültették át rá a bőrt. De már jobban van, a néni gyógyfüves vizében fürdetem, jót tesz neki.

Hanának elakadt a hangja.

– Még az újságok is írtak róla – nyújtotta át Zuna az újságkivágásokat meg az agyonolvasott újságot. – Ez segített a bíróságon.

– A bíróságon? – nem győzött csodálkozni Hana.

– Sokáig pereskedtünk. Nekem erre nem volt miből, de pártfogásába vett Daniel. Felkutatta a legjobb orvosokat, hordott bennünket a bírósági tárgyalásokra, a kórházakba, mindenüvé. Ha ő nem segít...

A fiatalasszony elsírta magát.

– Majd otthon elolvasom – vette magához Hana a papírokat.

A kocsmá előtti eresz alatt üldögélt Daniel.

– Iszol egy sört velünk? – hívta meg.

Bólintott. Amit ma hallott, ki kell verni a fejéből.

A népszerű újság cikke megdöbbenetette. Az újságírók ellátogattak a vállalkozó előkelő villájába, akinek a felesége nem volt elég türelmes a gyerekekkel. Az ápoló, fiatal hölgy bevezette őket a kifényesített ebédlőbe, és ment, hogy kávé hozzon. A gyönyörű kutyus barátságos volt a vendégekhez, hagyta magát megsimogatni, de ahogy meghallotta a háziasszony közeledő lépteit, eliskolt a sarokba, lefeküdt a fehér szőrmére, és meg sem moccant. Látszott, hogy még ez az állat is fél tőle.

Döbbenetes felvételek a leforrázott gyerekekről. Képzeteiben önkéntelenül a napalmmal elcsúfított vietnami gyerekek jelentek meg előtte. Ūristen, micsoda világ ez? Istenem, milyen emberek vagyunk?

– Istenem, nénikém, az emberi kegyetlenséget nem állítja meg semmi?

– Mit tudom én? – sóhajtott fel a néni. – Az első emberpár evett jót és rosszat a tudás fájának gyümölcséből, de valahogy ez nem segített. A világ összekuszálódott. Manapság mindenki a saját szája íze szerint értelmezi a jót meg a rosszat.

A néninek igaza van, Hana sem ismeri ki magát semmiben. Nem ismeri ki magát önmagában sem.

Nem kellett volna tegnap sörözni Daniellal. Nem kellett volna mellette űlni egész este.

Egyáltalán nem kellett volna bemennie abba a kocszába.

A férfiak, akiket ott látott űlni az eresz alatt és naplopóknak tartott, együtt űltek. Nem illik, hogy kettesben külön űljenek, egy másik asztalnál. Hanát meglepték a háborgó kijelentések: a kormány kínálja vizeinket, forrásainkat, fürdőinket a külföldieknek, elad mindent, amihez Isten kegyelméből jutottunk. Az kellene, hogy a víz, a föld, a levegő mindenkié legyen, ne a spekulánsok gazdagodását szolgálja! Nekünk nem marad más, minthogy ezt a disznóságot tétlenül nézzük, mert a politikusaink megvesztegethetők!

Kész kocsmái lázadás, mondta Hana, alkarján végigsimult Daniel szőrös karja, közelről jövő felvillanyozó érintés, mintha a férfi és a nő bőre

közötti helyen magasfeszültség keletkezne. Ez az emlék annyira él benne, hogy időnként nem is figyel, mit beszél a néni.

A világ tele van rossz dolgokkal, de a legrosszabb, ha az ember a gyereket bántalmazza. A gyerek ártatlan, maga az ártatlanság – aggódik még mindig Palkó sorsán a néni.

A ház előtt megállt egy autó, s megjelent Helena, a kedves unokatestvér.

– Végre üdvözölhetlek, Hana – tesz le az asztalra egy palack bort. – Nocsak, öntsél!

– Szép tőled, hogy hébe-hóba megjelenesz – örvend a néni. Örül, hogy együtt látja a két unokahúgát. – Merre csellengsz? Ráakadhatnál már valakire, hogy végre megérjek egy lakodalmat! Valahogy gyámoltalanok vagytok mindketten. Mi van veletek? Hisz helyén az eszetek, és ügyesen jár a kezetek! Férfi nélkül nem élet az élet. Hamarosan elmegy az utolsó vonat is!

– A legjobbkor jöttél! Kilódítanál az állomásra? – kérdi Hana.

– Hát már elmégy?

Hana maga sem érti, mi ütött belé. Olyan érzéssel dobálja gönceit a hátizsákba, hogy menekülnie kell. A veszedelem, ami leskelődik rá, nagyon valószínű: ha marad, hamarosan maga bújlik Daniel ágyába. Ismétlődik a régi jelenet, újra ugyanarra a gereblyére lép, s szárnyalás helyett bele a szakadékba, az aljára. Határozottan összehúzza a hátizsák szíját, mintha valakit fojtogatna, elbúcsúzik a nénikéjétől, és az autóban optimistán beszél arról, hogy amikor nemrég a városban járt, bizonyos lehetőséget kínáltak neki, vissza kell hát mennie, addig kell ütni a vasat, amíg forró...

Szerencséje volt, éppen beállt a vonat az állomásra.

(Vércse Miklós fordítása)

Végh Tamás

A csönd dimenziói II.

1. Szél zúzta csönd, póre világ
ág-boga leng; gyertyalobogás
második éve érted, míg egyszer
csak megértem, ha mennem kell,
hogy kezedet újra elérjem.
2. Tegnap csöndek ősz hajadon,
és fehérlő szakállamon; vállalt
éveink köszönnek a mának,
s néhány arc még utánunk fordul...

3. *Kinizsi utca*

Százéves ház a dőlt törzsű,
vén fenyők alatt. Családokat óvtak
egykor az öreg falak; innen jöttél,
és ide jöttem. Még egyszer
látnom kell, míg áll, s a hideg,
magányos, üres szoba csöndje
hozzám majd beszélni kezd,
s elmond nekem mindent, amit
magamban őrzök, akár a csöndet.

4. Foglyul ejt a csönd, s körbetáncol a szél,
s rázza a napot, mint a kisgyerek játékszerét,
s a fák csontkeze közé ejti, hogy elérje
a rojtos felhők szélét.
5. Álomba szülő ősz hajad csöndje,
délutánok fehér magánya, legvégső,
egyetlen, tiszta és igaz, Isten által
kiszemelt pillanat, amely a tiéd mindörökre.

2020-03-11

Granada látképe (Vezekényi Fanni felvétele)

Cymbeline

(A száműző, 2., befejező rész)

Lássuk ezek után a Vénuszt, ezúttal mint bolygót: Arról már szoltunk, hogy a Hold után a legfényesebb égi-éji világító, olyannyira, hogy derült, Hold nélküli éjszakán a Vénuszt eltakaró tárgyak akár árnyékot is vethetnek. A Holdhoz hasonlóan gyakran nappal is látható szabad szemmel. Nap körüli keringése során hol esti csillagként, hol hajnali csillagként látható a földről, ami miatt régen úgy hitték, hogy két csillagról van szó. Püthagorasz görög csillagász, filozófus, matematikus ismerte fel elsőként, hogy Foszforosz (fényhozó) és Heszperosz (alkonyhozó) ahogyan akkortájt nevezték a hajnalnak és az estnek a hírnökét, egy és ugyanaz és a Vénusszal, vagyis az Esthajnalcsillaggal azonos. A távcső felfedezésével arra is fény derült, hogy a Vénusznak a holdfázisokhoz hasonló fényváltozásai vannak. Ha a Vénusz az újholdhoz hasonló helyzetbe kerül („újvénusz”), fénygyűrű fogja körül, amikor pedig az égitest a teliholdhoz hasonló, teljes fényes korongjával tűnik fel: „telivénusz”. Az „újvénusz” van legközelebb a Földhöz, a „telivénusz” pedig a legtávolabb tőlünk.

Ún. alsó együttállásban a Vénusz minden más bolygónál közelebb van a Földhöz, ezért szokták bolygótestvérünknek, vagy bolygónővérünknek is nevezni. További érdekessége az égitestnek, hogy ellentétben a többi bolygóval, tengely körüli forgása nem direkt, hanem ezzel ellentétes, retrogárd, ami azt jelenti, hogy a Nap körüli keringésének irányával szemben forog a tengelye körül. További fontos adatnak tűnik, hogy Galileo Galilei, aki kortársa volt Shakespeare-nek (történetesen ugyanabban az évben, 1564-ben születtek mindketten), fedezte fel, hogy a Vénusz bolygó fogyó és növekvő fázisokat mutat, mint a Hold.

Ez a felfedezése nem csak önmagában jelentős, de azért is fontos, mert azt bizonyítja, hogy nem a Föld, hanem a Nap a Naprendszer centruma, vagyis a kopernikuszi heliocentrikus világkép a helyes, és a Vénusz is a Nap körül kering, különben nem lehetne magyarázni a vénuszfázisokat.

Shakespeare-nél már szinte bevett gyakorlatnak számít, hogy műveibe egyszerre építi bele a középkor geocentrikus világképének asztrológiai hagyományait, és a reneszánsz csillagászat tudományának legfrissebb, heliocentrikus felfedezéseit.

Nincs ez másként esetünkben sem: Imogen vénuszi ősképet (csillag)-mítoszi arculatát szervesen egészítik ki, árnyalják, és teszik ugyanakkor teljessé a Galilei által vezérelt új, Vénuszra („újvénuszra”) vonatkozó felismerések. A „nem valós”-képzelt-imaginárius Imogen látlata, fur-

csa módon éppen a legkonkrétabb, materiális, fizikailag létező bolygó alig észrevehető, gyűrűs „újvénusz” állapotával lehet azonos, ahhoz hasonlóan, mint ahogy az „új”, de láthatlan Hold is Posthumus „van is-nincs is” nevére rímel. Az a „kiszólás” tehát, hogy Posthumus, Imogen hódolójának tekinti magát, arra való utalás lehet, hogy az újhold (értsd: régiesen „újhód”) vagyis maga Posthumus, Imogen, vagyis az „újvénusz” Holdja-hódolója-hódja-„holdolója”. [Azt gondoljuk, hogy a hold (hód) és a hódol ige, vagy a hódolat főnév, stb. egymásból levezethető fogalmak, de a „nóta” is azt tartja, hogy a Hold a csillagokba, talán éppen az (Esthajnal) csillagba, vagyis a Vénuszba szerelmes, neki hódol-holdol, stb. Érdemes Shakespeare-t magyarul (is) olvasni.]

Imogen személyiségének másik „kettőse”, a szüzi és az erotikus kisugárzás, szinkronicitást mutat a Csillag hajnali és esti megjelenésével, ami miatt régen (mint láttuk) két csillagnak is észlelték és nevezték.

Shakespeare darabjában az esti (éjszakai) Imogen tűnik erotikusnak, méghozzá Iachimo jelenlétében, akiben Vénusz mítoszi párját, a Mars ősképet tisztelhetjük, a hajnali Imogen viszont, mintha egy egészen más személyiség volna, akinek (nappali) szüziesség-szüzessége csakis egy posthumusi újhold mellett lehet „valósan-imaginárius”, még akkor is, ha a „hódoló” történetesen éppen távol van. Posthumus és Imogen hosszú, udvarból való „eltűnései”, szereplőink „új”, láthatatlan állapotaival lehetnek kapcsolatban, a „nagy visszatérés” viszont mindkettejük esetében egy „teli” állapotot feltételez.

Imogen nem konvencionális viselkedése, az elvárásokkal szembeni magatartása, azoknak nem megfelelni akaró megnyilvánulásai, vagyis az a tény, hogy a király-apja tudta és beleegyezése nélkül „hozzáment” (nevelt) testvéréhez, annak minden következményével (ezek a bizonyos következmények teszik ki a darab nagyobbik részét), mutat bizonyos analógiát a Vénusz ún. retrogárd, a mindenkori „menetiránnyal” szembeni mozgásával, tengelyforgásával...

Ezek az újabb galileói, a Vénusz bolygóra vonatkozó fejlemények nem csak Imogent és Posthumust definiálják újra, de Cymbeline királyi udvarába és udvartartásába is mélyebb betekintést engednek, úgy is mondhatnánk, hogy irányt mutatnak annak eldöntésében, hogy mely személyek tartoznak a szűkebb királyi család ún. belső köreihez, s kik tekinthetők idegeneknek, „külsősöknek”. Véleményünk szerint ugyanis a darab egyik fontosnak tetsző üzenetéhez kerülünk közelebb, amennyiben élesen látjuk ezeket a bizonyos, sokszor nehezen kivehető köröket.

Visszatérve Galileo bolygóihoz, tudnunk kell, hogy az ún. belső bolygók (Merkúr, Vénusz) rendelkeznek a már említett fázisokkal, azok a boly-

gók tehát, amelyek a Nap és a Föld között keringenek a Nap körül. A hagyományos csillagművészeti szemlélet a Holdat is a bolygók közé sorolja, s mivel a Föld körül (is) keringő égitest néha a Nap és a Föld közé kerül, tekinthetjük a Holdat is „belső bolygónak”. Néha viszont éppen kívül esik a Napon és a Földön körútja során, ezért olyan (is), mint egy külső bolygó, vagyis „határeset”. A Föld nem szerepel a csillagművészeti bolygóhatáresetben, az ún. külső bolygók, amelyek tehát a Földtől (és ezen a réven a Naptól is) távolabbi pályán keringenek a Nap körül, vagyis a Mars, a Jupiter és a Szaturnusz nem mutatnak a belső bolygókhoz hasonló fázisokat, fényváltozásokat.

Lássuk ezek után, hogy miként építette fel Shakespeare Cymbeline és a „Cymbeline” köreit:

A kör közepén maga, a kissé erőtlen, tehetetlen (mozdulatlan?) Cymbeline trónol, ő a Nap (korong) köre. A hozzá legközelebbi belső körön, a másodikon, a Merkúr kering, mint Pisanio, a következő (harmadik) belső kört Vénusz járja körül, ő Imogen, majd a Hold következik, a negyedik, egyszerre külső és belső „bolygóként”, akit Posthumus személyesít meg, a maga körével-körökkel. A Mars már a külső körök keringője, a bolygót Iachimo játssza, Jupiter szintén külső körös, ő nem más, mint a rómaiak, de egyben sok brit főistene is, a darabbéli Jupiter. És végül a külső sötétség legtávolibbi, hetedik körét a Szaturnusz rója, akit Cloten és királynő anyja alakít. A két királyfi, Guiderius és Arviragus, ha a darab végére is, de visszakerülnek apjukhoz-„apjukba”, és új Napként ragyogják be mindketten a „Happy End”-et. (A „darabon kívül” később valóban ők kerülnek Cymbeline utódaiként a trónra, előbb Guiderius, majd Arviragus.) Belarius pedig (egyenlőre) „lóg a levegőben”...

Amint látjuk, a mester Nap-központú világképet tervezett, de mégsem az „öreg-Nap”, vagyis Cymbeline viszi a prímet (sem a cintányér sem a cimbalom nem igazán „prímhangszer”), s nem is a fiatal „Nap-kezdemények”, az édes fiai, Guiderius és Arviragus azok, akik a játék fővonalának irányát meghatározzák (bár a darab végén – ha erről külön szó nem is esik – mindenki számára világos, hogy az idősebb édesfiú, Guiderius viszi tovább a királyi vérvonalat. S ez a körülmény nem egészen mellékes), hanem Posthumus és Imogen, vagyis a Hold és a Vénusz története jelenti a „fő csapásirányt”, azaz a „neveltfiú” és az édeslány eltűnése, megkerülése, akikből a darab végére sem lesz királyi pár. Nem véletlenül mondja Cymbeline az ötödik felvonás ötödik színében, hogy:

„Cymbeline
(...)”

Imogen,
Egy koronától estél el”

Pisanio, az a szereplője a darabnak, akinek töretlen hűsége gazdáihoz, Posthumushoz, majd később Imogenhez, talán abból (is) fakad, hogy

legtisztábban látja át a helyzetet. Ő az a közvetítő, üzenethordozó, hírvívő, aki összeköti a darab szinte minden szereplőjét.

Éleslátása onnan is eredeztethető, hogy, mint a Naphoz legközelebb keringő bolygó, a legkorábban érik el a napsugarak, a Naphól jövő fényinformációk. Pisanio ugyanakkor feltétel nélkül képes azonosulni Posthumus és Imogen, vagyis a Hold és a Vénusz fényváltozásaival, hiszen (mint belső bolygó) neki is hasonló „időszakai-fázisváltozásai” vannak, mint azoknak, akiket feltétel nélkül ismer, szeret, szolgál, és magasfokú empátiás kapacitással éli bele magát gazdái testi-lelki rezdüléseibe...

Nevéből ítélve pisai (származású) – római eredet –, maga a név (szó) a Pisa-ra vezethető vissza, ami viszont torkolat értelmű. Neve jól rímel darabbéli szerepére, hiszen „belé torkollnak” ennek a bonyolult, több szálon futó történetnek a szálai, mígnem általa jut az egész cselekményfolyam a végkifejletet jelentő család-egyesítéshez, stílusosan fogalmazva, a tengerhez...

Merkúri ősképet azonban könnyen „demitizálhatjuk”, ha arra gondolunk, hogy a „tisza ész logikájával”, (materialista?) felvilágosult tudományos, csillagászati szemléletével, sok hasonlóságot mutat azzal a Galileo Galileivel, aki történetesen szintén Pisában született, vagyis pisai, értsd: Pisanio, és nevéhez fűződik a heliocentrikus, kopernikuszi világkép bizonyítása, éppen az ún. belső bolygók fényváltozásainak felismerésével.

Az a tény, hogy az olasz tudós történetesen egy évben született Shakespear-rel, megenged egy olyan további feltételezést is, hogy a mester magát, Galileo révén mentette át a darabba, mint Pisanio, nekünk ugyanis Shakespeare közvetíti a darabot, méghozzá élő-egyenes adásban...

Mindazonáltal Pisanio nem „családtag”, hiába forog és kering a legbelső körökben...

Iachomoról már sokat elmondunk, most csak annyit érdemes megjegyeznünk, hogy bár külső pályán kering Imogen és Britannia körül (a kettő valójában ugyanaz, hiszen nem árulunk el nagy titkot: Imogen, maga a megszemélyesített sziget, ország, Britannia-provincia) mégis távoli, római-olasz férfiági rokon, hiszen, mint láttuk, a rómaiak és utódaik a „taljánok” valamennyien „trójai házból valók”. Ősapai szinten, vagyis Aeneas révén, és I. Brutus kapcsán rokoni a briteknek...

Rokonság ide vagy oda, Iachimo mégiscsak egy nemkívánatos, agresszív betolakodó, akinek semmi keresnivalója Imogen hálószobájában, tekintettel arra, hogy egyszer már „kosarat kapott”, amikor Imogen „visszaverte” az olasz „szerelmi támadását”. Shakespeare mesterien szövi-gondolja tovább ezt a cselekményvonalat is, Iachimo és Imogen „magánéleti eseményeikalandjai” ui. szinkronban vannak a rómaiak és

britek éppen aktuális csatájával-békéjével-háborújával. Iachimo ezen a szinten már nem (csak) egy reneszánsz olasz csábító-kalandor, de személyébe összpontosul az éppen aktuális Róma is, és a Britanniát meghódító ókori Római Birodalom is, a maga veszített csatájával és megnyert háborújával. Imogen szüzessége a fentiek értelmében szintén többet jelent a maga személyes érintetlenségénél, vagy férje iránti hűségénél, az ún. „hitvesi szüzességénél”. Szüzessége ezen a szinten Britannia „érintetlenségét” hordozza magában, vagyis hazája iránti hűségének is a záloga egyben. Iachimo Rómájával szemben, mint már említettük, a szűz királylány magát Britanniát testesíti meg, mégpedig azt a Britanniát, amelyet a rómaiaknak egyenlőre még nem sikerült bevenniük, de mi már tudni véljük (a történelemből), hogy csak idő kérdése Britannia rómaiak általi meghódítása és a Római Birodalom részévé való tétele. Imogen erotikus kisugárzása erre a „részéz” tételre rímel, és párhuzamot mutat apja, Cymbeline rómaiaknak megfizetett adójával, hadisarcával, a győztes csata után.

Míntha Imogen lenne maga ez a bizonyos hadisarc, aki (amely) akkor is adózik Rómának, ha megőrzi szüzességét, és akkor is, ha (az átmeneti béke érdekében) feláldozza azt hazája érdekében...

De haladjunk tovább:

Jupitert sokan emlegetik a darabban (pl. Cloten, Imogen, Belarius, Posthumus, a Jós stb.), olyannyira, hogy maga is megjelenik a színen – igaz, „csak” egy jelenés képében, mint Posthumus álma –, immár a rómaiak és a britek közös főisteneként. A kérdés már csak az, hogy a britek kényszerből, a behódoltak alárendelt pozíciójából veszik-e szájukra a nevét, vagy tényleg annyira romanizálódtak, hogy részben, vagy egészen elfeledték korábbi, kelta identitásuk pogány napisteneit. Az a tény, hogy a darab summázatát nyílt színi formában Jupiter foglalja írásba (mint a kőtáblákba vésett tizparancsolatot a zsidók Istene Mózesnek), arra enged következtetni, hogy Britannia felett már Jupiter lebeg, méghozzá sas képében:

„Jós

Az istenek látást mutattak az
Éjjel-böjttel s imával kértem intést.

Jupiter madarát, a római

Sast láttam, s eltűnt a fényben. Ez

Ha jeleim nem csalnak, azt jelenti,

Hogy Róma győz.”

(Negyedik felvonás, második szín)

A jós abban tévedett, hogy a rómaiak ebben a (darabbéli) csatában még vesztek, viszont igazolódni is látszik a jóslat, amennyiben a rómaiak Britanniát birodalmukhoz csatolták, a briteket pedig leigázták, és majd 400 évig uralkodtak felettük, a nagy háborút tehát mégis ők nyerték meg...

Belarius, a száműzött főúr (Morgan), álnéven, mint korábban már jeleztük, „lóg a levegőben”, vagyis nem tartozik sem a belső, sem a külső körhöz, vagyis független, szabad (Föld?):

„3. szín

Wales, hegyes vidék barlanggal.

Belarius, Guiderius és Arviragus jön

Belarius

Ki őrzi házát ily szép nap-kivált,

Ha ily odú? Hajoljatok meg! Ajtónk

Az égnek és napnak szent áhitattal

Tanít köszönni reggel. A királyok

Kapuja íve tág: az óriás

Is peckesen megy rajta át, fején

Kevély turbánja: nem köszöni a

Reggelt.-Üdv, ékes ég! Mi, szirtlakók,

Meg nem vetünk, mint gögösebb urak.

Guiderius

Légy üdvöz ég!

Arviragus

Légy üdvöz!

(...)

Belarius

(...)

Itt

Szabad vagyok, s az Égnek több kegyes

Adót leróttam már, mint előbb égész

Életemben.”

(Harmadik felvonás)

Belarius (a név lehetséges jelentésrtegei: fehér, jó, belső) vagyis álnévén Morgan (a walesi eredetű név jelentése: nagy, tiszta, világos, tengeren született, esetleg reggel) és nevelt fiai, Guiderius (a név jelentése: erdőből származó) vagyis álnévén Dolydore (a név jelentése bőkezű, adakozó) és Arviragus (a név az ártatlansággal, tisztasággal, érintetlenséggel, szüzességgel, esetleg virágokkal hozható kapcsolatba) vagyis álnévén Cadwal (a walesi eredetű név jelentése: War vezető) képviselik a szigetek őslakóit, a keltákat, akik még nem „britesedtek el”, nem romanizálódtak. Elszigegeteltségük folytán megtarthatták és meg is tartották, ill. nevelőapjuk révén „visszatanulták” az ősi kelta természetközeli életmódot és a „prerómai” archaikus ősvallás pogány rítusait...

Morgan (hiszen esetünkben éppen az álnév takarja az igaz tartalmat) nem csak azért adott magának is és (nevelt) fiainak is találó régi walesi (ál) neveket, hogy megvédje magát és a gyermekeket egy esetleges leleplezéstől-lelepleződéstől, de elsősorban az vezérelhette, hogy (mint egy druida) megtanítsa az „ifjúságot” ősei, mármár feledésbe merült hagyományaira, természetközeli életmódjára, hogy átörökítse a jövő nemzedéknek a régiek tudását, az elődök bölcsességét, természetbölcsületét. A druidák voltak a kelták vallási rendjének vezetői, akik egyszerre láttak el papi, döntőbírói, gyógyítói, tudósi, tanítói és más feladatokat, hasonlóan, mint a pogány magyarok sámánjai.

A druida bölcsesség nagy mennyiségű, fejből megtanult, versben rögzített, szájhagyomány útján terjedő, egyetemes tudást jelentett, melyek elsajátításához húsz év állt rendelkezésére a druidajelölteknek. Ne feledjük (és ez többször is elhangzik a darabban), hogy Morgan se több, se kevesebb, éppen húsz éve tartózkodik távol az udvartól, és él együtt a nagybetűs természettel és (nevelt) fiaival.

Nem tévedünk tehát, ha Morganban elsősorban egy kelta druidát látunk, aki a legjobb úton jár ahhoz, hogy (nevelt) fiai életébe becsempészsze a természet szeretetét, az égitestek (Nap, Hold, csillagok, Tejút) a föld, a vizek, a tűz, a levegő, a növények (különös tekintettel a fákra), az állatok istenként való tiszteletét, valamint azt, hogy ezekkel a mindenütt jelen lévő istenekkel állandó és közvetlen a kapcsolat.

A druidizmus legnagyobb ünnepei a keltáknál azonban mégis csak a Naphoz kötődtek, vagyis a napfordulók és a napéjegyenlőségek jelentették számukra a „mihez tartást”, és a mindenkori fényviszonyokhoz igazították a mindennapjait:

A Napisten megszületését december 22-én, vagyis a téli napfordulón ünnepelték. A növekvő fény ünnepét, a megtisztulást február 2-án tartották.

Az ébredő természet napja március 21-re esett, vagyis a tavaszi napéjegyenlőség idejére. A virágba borulást és a szerelmet május elseje fémjelezte.

A Napisten és a Földanya nászünnepé június 21-én, a nyári napfordulón volt, az aratás augusztus 1-én és a betakarítás szeptember 21-én, az őszi napéjegyenlőség napján.

Nem véletlen, hogy Shakespeare éppen Walesbe helyezte a cselekmény legarchaikusabb („népies”) rétegeit. A kelták a vaskorban érkeztek a Brit-szigetekre. [Ki tudja honnan? Egyesek szerint keletről (innen a kelta név), talán Közép-Európából, mások szerint Ibériából.] Őket tekintik a britek őseinek, de ezen belül is a walesiek a legrégebbi kelták, akik talán elszigeteltségük miatt őrizték meg legtovább a régi hagyományokat, szokásokat, rítusokat, nyelvet, őseik pogány, panteista világszemléletét.

Nagy-Britannia, ill. a mai Egyesült Királyság népei közül a walesiekhez hasonlóan az írek és a skótok is kelta eredetűek, az angolok viszont nem. A Római Birodalom 407-ben vonta ki utolsó légióit a Brit-szigetéről, s nem sokkal utánuk germán eredetű hódítók jelentek meg a szigeten, elsősorban óangolok (anglik) és szászok (egyszóval összefoglalva: angolszászok, akik a valóságban is egyesültek), és akik az 5. században visszaszorították az itt élő britonokat, és a sziget déli-délkeleti részein királyságokat alapítottak, angolszász közösségeket. A „régijű” „őslakók”, a romanizált kelták, vagyis a britonok (britek) ugyanúgy ellenálltak az újonnan érke-

zett angolszászoknak, mint korábban a rómaiaknak. Az angolszászok viszont később maguk is ellenálltak a még újabb jövevényeknek, a dán eredetű vikingeknek, majd később a francia nyelvű normanoknak. E hatások nyomán fejlődött ki a középkorban a modern angol nyelv és az angol nép.

Úgy gondoljuk, hogy a darab két halottjában, a névtelen királynőben (Cymbeline második felesége) és fiában, Cloten-ben (Cymbeline mostoha fia) olyan (új) idegeneket tisztelhetünk, akik sem a kelta ágon, sem a római-briton ágon nem illeszthetők a Cymbeline család fájához. Talán Shakespeare beléjük oltott, germán eredetű, angolszász vére miatt kellett meghalniuk mint a darab legrosszabb, legnegatívabb, leggonoszabb, legsötétebb szaturnuszi archetípusainak.

A mester ezúttal is történelmet „hamisított”, de az is előfordulhat, hogy csak az időteret tágította, amikor a „nulladik évbe” előlegezte meg az angolszász inváziót, és a gonosz királynőre, valamint félkegyelmű fiára bízta az első „angol” honfoglalási kísérletet Britanniában, amely még ugyan sikertelenre sikeredett, no de ami késik, nem múlik, lesz még bőven dolgunk királyokkal, királynőkkel és furcsa fiúkkal...

A „nevenincs” királynő mintha egyenesen a „Titus Andronicus” méregkeverő újraéledt-újrahalt Tamorájaként került volna Cymbeline közelébe, csakúgy, mint a fia, Cloten (a clot szó jelentése: bolond, hülye, de jelenthet vérrögöt is, igei értelemben viszont megalszik, megalvad értelmű, a hasonló hangzású cloth szó szövetet, ruhát jelöl az angolban), aki nemtelen bosszút forral Imogen ellen. Ugyanolyan kéjgyilkosság elkövetésére készül, mint Tamora fiai Demetrius és Chiron Lavinia ellen. Míg a „Titus Andronicus”-ban az „idegen fiúk”, a gót jövevények bosszúhadjárata be is teljesedik (a Lavinian elkövetett erőszak és csonkítás egyben a Római Birodalom belülről való bomlasztására is utal: Lavinia ugyanúgy Rómát jelképezi, mint ahogy Imogen Britanniát), addig a „Cymbeline”-ben az idegen (angolszász?) agresszor elnyeri méltó büntetését, és a kelta Polydoreval való harcban, párbajban a fejét veszti. Fontos itt megjegyeznünk, hogy Imogen olvasmánya Philomela történetéről nem annyira az Iachimo irányából rá leselkedő veszélyre utal elsősorban (Iachimo „gavallér”), hanem a Clotenben élő Saturnus egyszerre elmebajos és vérszomjas (vérrögös) ősképét vetíti előre, aki a férj, vagyis Posthumus ruháját ölti magára (tudjuk, a Cloten névnek ruha jelentése is van), és Imogen „ura”-ként készül a nemtelen nemi erőszakra és kéjgyilkosságra. Mintha Cloten, Iachimo és Posthumus egy és ugyanazon férfi (férj?) archetípus három arculatát elevenítené meg: Saturnus, Mars és (új)Hold képében...

Ha tovább visszük ezt a gondolatsort, azt kell megállapítanunk, hogy bizonyos szempontból mindhárman idegenek: Cloten hülye, vérszomjas angolszász, Iachimo szemérmetlen, csaló,

szélhámos „talján”, Posthumus meg „tedd ki, hadd hűljön” a szűzi romanizált brit, így egyedül Guiderius (vagyis az erdőlakó, kelta nevén Polydorus, a bőkezű adakozó), az ellenséget legyőző hű hazafi lehetne igazán méltó párja Imogénnek (mindkettőjüknek csillagformájú anyajegye van), ha történetesen nem éppen az édestestvére volna. Egymás iránti kölcsönös vonzalmuk egyszerre több is és kevesebb is, mint testvéri szeretet, amiből történetesen a másik édestestvér, Arviragus sem marad ki, aki hasonlóan érez: szerelemmel szereti azt a fiút, aki mint Fidèle (a név jelentése: hűség) mutatkozik be, de az álnév és a fiúruha alatt igazi női szív dobog. Ezt a bizonyos, álruhába bújtatott nőt viszont Shakespeare színházában kötelezően csakis férfi alakíthatja...

Ezek a többszörösen összetett édestestvéri, nevelttestvéri, mostohatestvéri családi viszonyok, mintha túlmutatnának önmagukon, kivétnének a család köréből, és nemzeti vonalon folytatódnának, kelta, briton, római, angolszász vonatkozásban, és ezen a réven új dimenziókban mesélnék el a népek-nemzetek egymásutánját, egymásba folyását, keveredését, a nemzet-, ill. nyelvvesztést, az új nemzet és nyelv kialakulását, vagy éppen a nemzeti önazonosságért vívott erőfeszítéseket, küzdelmet, harcot...

Érdeemes újfent szereplőkre lebontva megvizsgálni ezt a bizonyos (nemzeti) identitást:

Posthumus apja Sicilius volt, aki római származású szicíliai brit lehetett, de Britanniában éppen a rómaiak elleni harcban kapta a Leonatus (oroszlán szülötte) melléknevet, amit aztán fia, Posthumus is örökbe kapott.

Posthumus teljes neve: Posthumus Leonatus latin, vagyis római név.

Furcsa és ellentmondásos továbbá, hogy ez a bizonyos brit Posthumus éppen abban a Rómában kér és nyer befogadást, amely ellen az apja harcolt, s a tetejében a szállásadó, tősgyökeres római Philario, még együtt is harcolt Sziciliusszal, (hol?, mikor?, ki ellen?, milyen zászló alatt?, stb.), aki történetesen az életét is megmentette...

Posthumus később a Britanniát megtámadó megszálló római hadsereggel, római harci mezben tér vissza „hazájába”, majd egy hirtelen elhatározás folytán mégiscsak „hazai”, azaz a változatosság kedvéért brit parasztruhát ölt, hogy a végén újra felvegye korábbi római (jel)mezét, immár önmagával, önmaga identitásával küzdve, hogy ebben a maga se tudja milyen önazonosságban kerüljön a britek fogságába „hazaiként”. Ahol talán visszanyeri nem túl hiteles posthumusi mivoltát, de ennek előtte még megüti fel nem ismert feleségét...

Shakespeare zseniálisan ábrázolja Posthumus Leonatus, nevére rímelő sehova se tartozását, hazája és felesége iránti hűtlenül-hűségese (ős) bizalmatlanságát, árulással felérő külső és belső átalakulásait, de ne feledjük, hogy ő a darab legárvább alakja (apja meghalt, mielőtt ő a világra

jött, anyja viszont őt szülve halt meg), s „árvából lesz jó katona”...

Más vonatkozásban viszont nem tesz mást, mint láthatatlan újholdként forog a tengelye körül, kering a Föld és a Nap körül, egyszerre mint külső és belső bolygó Hold, a Johannes Kepler nevéhez fűződő bolygómozgásokra vonatkozó fizikai törvényeknek megfelelően...

Imogen mint képzelt lény, nő és feleség, királylány stb. neve is ugyanúgy latin-római eredetű, mint Posthumusé, s a név viselője is követi házastársa példáját, amikor csatlakozik az ellenséghez, a Britanniát éppen lerohanni készülő római hadak vezéréhez, Luciusához. Majd amikor elérkezik a mindent eldöntő csata, Posthumusszal szinte fej-fej mellett törne be a megszállókkal a saját hazájukba. Mindezek előtt azonban „elnézi” Clotent, és legádázabb ellenségében, leghűségesebb (halott) férjét látja bele:

„Imogen
(felébred)
(...)

Fejtetlen ember! S Posthumus ruhája!

Övé e láb s e kéz is, ismerem!
E marsi comb! Mercuri lábfej és
Herakles-kar! S a jupiteri arc?
– Istenem – gyilkosság! – oda van. Az örült
Hecuba minden átka s véle az
Enyém is csapjon rád, Pisanio!”
(...)

(Negyedik felvonás, második szín)

Úgy tűnik tehát, hogy Imogen is elégtelenre vizsgázott, mind a hazája iránti hűségéből, mind a saját férje ismeretéből.

Ez utóbbival kapcsolatban fontos emlékeztetnünk arra, hogy Imogen annyira se tartotta Clotent, mint férje, Posthumus legrosszabb ruháját:

„Imogen
Rosszabb nem éri annál, hogy nevést
Nyelvedre vetted! Legrosszabb ruhája,
Melyet csak hordott, drágább, mint te, nékem,

Ha minden szál hajad hozzád hasonló
Emberré válna is.”

(Második felvonás, harmadik szín)

Imogen számára a jelek szerint a „ruha teszi az embert”, olyannyira, hogy az öltözet „férji” kisugárzása annyira elvakítja, hogy kezestől, lábastól Posthumusnak nézi Clotent. Ez egyfelől arra is utal, hogy Cloten egyenlő magával a ruhával (ezt jelenti a neve), másfelől viszont azt sugallja, hogy a szűzi Imogen nem ismeri a szűzi Posthumus testét, mivel, ahogy erre már korábban is gyanakodtunk, frigyük is szűzi. Vagyis nem élnek nemi életet, nem az embert, hanem az istent látják a másikban.

Posthumus, mint tudjuk, hódolója (az isteniégi) Imogénnek, Imogen pedig szintén a rómaiak főistenének, Jupiternek a fejét hiányolja a kiterített férjének hitt, megcsönkített testről,

vagyis maga is isteníti az urat, az urát és Jupiternek nézi a Holdnak hitt Szaturnuszt...

Imogen ugyan, „csak” félárva, és a ruháit is ritkábban váltogatja, mint Posthumus, nevet viszont cserél, és az új ruha és név már (nemi) identitását is megváltoztatja, s ezen a réven könnyebben csatlakozik a „sokhoz”, a rómaiakhoz. Hogy kire gondol, amikor gazdáját megnevezi: Richard du Champ, csak találgathatjuk, nem tudhatjuk ugyanis, hogy a francia hangzású név mögött ki(k) áll(nak). A „legújabb gazdái”, vagyis a kelták (Morgan, Polydore, Cadwal), esetleg a férje, a romanizált Posthumus, netán az apja, Cymbeline, aki szintén római királyok késői leszármazottja, vagy a szintén idegennek számító és francia nyelvet beszélő normanok, akik még meg sem jelentek a Brit-szigeteken?

Egyvalami Imogennel kapcsolatban is biztosnak tűnik, hogy ti. mint a Nap körül közel keringő, belső bolygó, ugyanolyan könnyen „vált ruhát” (gondoljunk a bolygó, Holdhoz hasonló fény- és egyben alakváltozásaira) és „nevet” (gondoljunk arra, hogy régen a Vénuszt két „csillagnak” hitték, és két néven is tartották számon), mint ahogy Posthumus, vagyis ahogyan a Hold is fogékony az „alakoskodásra”.

Végső soron tehát elmondható, hogy Imogent, Vénusz bolygói minőségében, akár a Nap körüli keringésében, akár retrogárd, tengely körüli forgásában, akár ún. fázisaiban, olyan fizikai természettörvények determinálják, amelyeket Galileo Galilei ismert fel...

A darab talán legváratlanabb, legmeglepőbb fordulata (ha az elmondottak után egyáltalán érhet még bennünket csodálkoznivaló, mert Shakespeare sosem alszik) az magának Cymbeline-nek a múltja:

„Cymbeline
Érezd itthon, Caius magad!
Caesar ütött lovaggá, ifjúságom
Jórészt mellette telt el, hírem ott
Nyertem, s illik végsőkéig védenem, ha
Erővel venné vissza. Jól tudom,
Szabadságáért hadra kelt a pannon
És dalmát nép, s ha nem követjük e
Példát, pulykának látszanánk – s Caesar
Ne lásson annak.”

(Harmadik felvonás első szín)

Coriolanushoz hasonlóan, akiről kiderült, hogy az „ellenségnél” nevelkedett, sőt az ellenség vére csörgedezik az ereiben, olyannyira, hogy legközelebbi rokona, az ikertestvére, egyben a legnagyobb ellensége is, Shakespeare most azzal szembesít bennünket, hogy a „legnagyobb brit”, a britonok királya, Cymbeline, tulajdonképpen az ellenség királyánál nevelkedett. Caesar (Augustus császár) volt a tanítómestere, és ifjúságának a római kultúra és hadtudomány volt a legjelentősebb meghatározója, egészen odáig menően, hogy lovagi címét és hadvezéri hírét is ott szerezte.

Cymbeline (mint korábban már láttuk) a felelősége és a mostohafia nyomására, de a régi törvényekre hivatkozva ellentmondott Luciusnak, és megtagadta a rómaiaknak „járó” adó kifizetését, még azon az áron is, hogy tisztában volt Róma válaszlépésével, vagyis azzal, hogy a (túl) erő, a római hadsereg ellen nincs esélye. Mintha a „szakmai hiúság”, a lovagi (jó) híre, ill. az, hogy a tanítómesterének tartott Caesarnak ne okozzon csalódást („jó tanuló szindróma”) és kövesse a pannonok és a dalmátok példáját, fontosabb motivációs tényező lett volna számára, mint hazájának a „természetes önvédelme”. Cymbeline „illemből” védte nemcsak jó hírét, de Britanniát is, s titokban talán még bocsánatot is kért az ellenségtől, hogy „visszaütött”. Hiába, neki ennyire tellett...

Nem így a „kelta szabadcsapatok”, akikben még egészségesen éltek a haza szeretetének és a hon védelmének eleven, ősi ösztönei, és szívvel-lélekkel vetették bele magukat a csatába. Morgan, Polydore és Cadwal „gerillaakciója” nélkül Cymbeline nem győzhette volna le Rómát, s talán maga csodálkozott legjobban a „saját győzelmén”, mégis, mintha nagyobb örömmel fizette volna a rómaiaknak a hadisarcot vesztésként, mint győztesként...

Pisano szolgalelkű, feltétlen hűsége gazdáihoz, Posthumushoz és Imogenhez, a darab legkövetkezetesebb szereplőjévé avatja alakját, mint aki mélyen belelát a száműzöttek lelkébe, de tisztában van azokkal a magasabb természet-törvényekkel is, amelyek a többi szereplőt is motiválják, mozgatják. Mintha számára az „aktuálpolitika” csak háttérül szolgálna ahhoz, hogy tudományos-pszichológiai ismereteit és beleélő képességét, nem elsősorban háborús, de békés célok szolgálatába állítsa...

Van a darabnak még egy „neves”, de láthatatlan szereplője: Guiderius és Arviragus dajkája, majd később Morgan felesége és Polydore, valamint Cadwall (nevelt) anyja, aki annak idején Belaius parancsára elrabolta Cymbeline fiait, de a darab idején már nincs az élők sorában, név szerint Euriphilé. A név (lehetséges) jelentése: Európaserető.

Ez a fontosnak tetsző, beszélő név arra utal (utalhat), hogy (nevelt) fiaiba nem csak a Brit-szigeti kelták identitását nevelte bele, hanem a „legősibb” ún. kontinentális, közép-európai keltákról szóló (dajka?) meséket is elmondta nevelt fiainak, akik édesanyjuknak hitték...

Ő sem lehetett egy politikus alkat, mégis fontos szerepet játszhatott abban, hogy a fiúk, aktuális hazájukat, Britanniát Európa részeként éljék meg, már csak (pannóniai?) származásuk miatt is, s bár mi sem szeretnénk „el-aktuálpolitizálni” látlatainkat, azt kell konstatálnunk, hogy az ún. *Brexit* már Cymbeline korában is ugyanúgy megosztotta Britanniát, Európát és a világot, mint most, 2019 januárjában...

Shakespeare sokrész, ókori témájú, egymással szoros összefüggésben (hálózat) lévő, egymásból levezethető, egymásból következő, az akkori ismert világ történelmét feldolgozó darabjai után, ebben a művében jutott el az ún. királydrámáig. Cymbeline egyszerre ókori mitikus és valós történelmi alak, akinek történetével (valóság show-jával) a mester átvezeti az olvasót, vagy a színháznézőt a mediterrán világ (birodalmak) világából, a brit, majd az angol (birodalom) porondjára. Ez a bizonyos átmenet (Shakespeare hazatalálása) azonban már sokkal a „Cymbeline” előtt elkezdődik...

Látlatait latolgatván néha úgy tűnik, mintha ebben a darabjában tenne pontot annak a hosszú, összetett mondatnak a végére, amelyet pl. a „Titus Andronicus”-ban elkezdett (ezúttal nem megyünk vissza).

Ott és akkor egy birodalom, (történetesen a római) végének a kezdetét fogalmazta meg: a Rómába került („behozott”) szomszéd barbár idegenek, a gótok, a darab szerint már fogolyként is bomlasztani kezdték „börtönországukat”, majd Tamora, a rab gót királynőből lett római kirtályné, tett arról, hogy élőködőként, belülről is kikezdje a gazdaszerkezetét, Rómát, amelybe aztán maga is belehalt, de a birodalomnak is vége lett...

A mondat a „Coriolanus”-ban folytatódott, ahol Róma magába olvasztotta a szomszédos rokon népeket, és ezen a réven mind jobban erősödött, gyarapodott és került közelebb a „kiteljesedéshez”...

A „Cymbeline” a mondat (mondandó) harmadik, befejező része, amelyből megtudhatjuk, hogy miként nyertek teret az egyszerre idegenek és „távoli rokonnak” számító rómaiak, Britannia-provinciában, s hogy ezzel egy időben, éppen időszámításunk táján, miként kapcsolódott be a kis szigetország a nagy világtörténelemben: a római-görög-trójai folytonossági sorba...

A britek éppen a római hódoltság idején kezdték meg a függetlenségi harcot, amely együtt járt a brit identitás megszületésével is, ez pedig később éppen Shakespeare korában, az angol világbirodalom csírázó magvait is szárba szökkenette, s az angolok (gondoljunk a királynéira és a fiára Cloten-re), már nem provinciákban mérték a hatalmat, a gazdagságot, és a nagyságot, hanem gyarmatokban...

De ne szaladjunk az idő elé (ezt a műveletet hagyjuk meg továbbra is Shakespeare-nek), hiszen majd a királydrámák látlatainál, lesz még bőven alkalmunk arra, hogy az angol királyok ügyes-bajos dolgaiba betekintést nyerjünk (igaz, egy leare-i kitérővel).

Cymbeline családi-rokoni kapcsolatait taglalva, amelyek, mint láttuk, egyben népi-nemzeti kivételésben is sorsdöntőnek bizonyultak, brit-római vonatkozásban, fontos megemlítenünk azt, a történészek által is hitelesített adatot, mi-

szint, bevált római eljárás volt, hogy a szövetséges brit királyoknak (és Cymbeline „szövetséges” brit király volt, mint ez kiderült) csak addig hagyták meg a függetlenségüket, amíg az ún. kliensuralkodó (esetünkben Cymbeline) életben volt, aki egyezséget kötött, hogy Róma az ő végrendelete alapján jár el. A római jog az örökösödést csak apai vérvonalon engedélyezte, s ha az apaági vérvonal megszűnt, a brit királyságot úgy csatolták a Római Birodalomhoz, mintha meghódították volna. A területet és a tulajdont elkobozták, és a nemeseket fogolyként kezelték...

Vége valami jót is mondhatunk a „kliensuralkodóról”, hiszen a történet szerint, Cymbeline addig húzta-halasztotta a háborút és a békét (akár hadisarcot is fizetett győztesként), mígnem beállt a várva várt földi-égi konstelláció, és vér szerinti fiai hazaértek, ami szavatolta, hogy a rómaiak (az egyezés szerint) továbbra is tiszteletben tartásuk a brit függetlenséget. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy Shakespeare „Cymbeline”-je, az időnyerés színjátéka, hiszen aki időt nyer, az életet nyer, s Cymbeline korábban számon tartott passzív, erőtlen, tehetetlen „Nap-lopása” valójában az időnyerés királyává is avathatja a címszereplőt.

A „száműző” Cymbeline ezek szerint akarva-akaratlanul (törvényes véletlen) időt nyert azzal, hogy a „száműzőt”, és ál-fiakat (Posthumus, Cloten) nevelt, vér szerinti fiai (Guiderius és Arviragus) viszont „alapánál” kapták meg azt a kelta identitást, amellyel biztosították a brit királyság jövőjét, éppen a római jog szerint, de a rómaiak ellen...

Hogy mindeközben maga Shakespeare is „számot űzött”, zsonglorködött az idővel, az (év) számokkal, és éppen lenullázta a világ, a római és a brit időt, már nem csak a római jogból fakad (bár, tudjuk, Julius Caesar is fontos időfaktor, történetesen a „hetedik”), hanem saját ötlet...

Ha írásunk vége felé ezt a bizonyos nagy viszatérést, földi hazatalálást, a csillagos égre vetítjük és ott próbáljuk tetten érni a „csillagokat”, de mondhatunk sztrákokat is, akkor érdemes kiindulnunk Shakespeare „szám űzéseiből”, aki egészen a nulláig űzte azokat.

Krisztus születése a Kos (lásd: Isten báránya) és a Halak (lásd: az őskeresztények hal szimbólumát) világkor (ún. Platón év, vagy precessziós év, vagy nagyév) határára történik, az „abszolút nulla időt” ez az ún. precessziós kospont határozza meg. Cymbeline másik neve (mint ezt már írásunk elején jeleztük), Cunobeline azt jelenti: Belinus kutyája.

A cymBELINE és a cunobelINE, valamint a Belarius szavak-nevek BEL-je arra való utalás, hogy Cymbeline és Belarius egy és ugyanazon apaarchetípust két megnyilvánulási formája: a Kuty (az ún. keleti zodiákus állata, a kelták keletiek) és a (nyugati zodiákus szerinti) Kos megfelelője.

Cymbeline ezek szerint, teret és időt tekintve is a KOS-ban tartózkodik, mégpedig (ahogy korábban megállapítottuk) Napként. A Kos az asztrálmítoszi hagyományban a mindenkori kezdet jegye, akár „kiséves szinten” (a Nap éves útja az állatövön) akár „nagyéves vonatkozásban”. (A Nap 26 000 éves ciklusa az állatövön hátráló mozgással.)

A történet szerint tehát az udvarban, vagyis a KOS jegyben tartózkodik a Nap (Cymbeline) mellett, a Merkúr (Pisanio), a Vénusz (Imagine), a Hold (Posthumus), a Szaturnusz (Cloten), a Mars (Iachimo – egy ideig), a Jupiter (Jupiter – hacsak egy álom erejéig is), vagyis az archaikus világ valamennyi „bolygója”.

Számúzetéssel (közvetetten) legelőször a két édesfiú, Guiderius és Arviragus kerül ki a „Kos-udvarból”. Ők ketten mint Cymbeline utódai a jövő, még fiatal, de testben, lélekben erős-egészséges Napfiak, fénykezdeményei. Kosból való „kilépésüket” valamennyien követik, csak a Nap marad. A csillagmítoszi hagyományban a Kosban a Mars van otthon, a Nap viszont erőben. Ez a konstelláció egyezést mutat a történelmi hellyel és idővel: a Római Birodalom „Mars-alljai”: Augustus császár, Iachimo, Lucius „otthon érzik magukat Britanniában”, a „Brit-Nap”, a klienskirály, vagyis Cymbeline, viszont erőt próbál színlelni. A számúzettek (ki-ki a maga pályagörbéjén) beavatódnak, megjárják az élet (egyesekek a halál) földi és égi iskoláit, és a maguk „szerencsecsillaga” által vezéreltetve esnek át külső és belső, testi és lelki átalakulásokon az éppen aktuális erők (értsd: állatövi jegyek) hatására, miközben meg is őriznek valamit eredeti mivoltukból...

A legszerencsésebb, legegészségesebb változást a két királyfin tapasztalhatjuk, akik távol az udvar intrikáitól, és a társadalmi elvárásaitól, nem voltak kitéve mindenféle alkalmazkodásból fakadó személységtorzulásnak, mint az udvar többi tagja, hanem szinte születésüktől fogva a nagybetűs Természethez igazították belső óráikat, és ezen a réven a bennük szunnyadó eredendő életerő szabadon, nyert teret ahhoz, hogy azok legyenek, akiknek rendeltettek: hazaszerező, fényes jövő előtt álló, de a kelta múltat nem megtagadó, magukkal békében élő és nem meghasonuló, a romanizációt szerencsésen elkerülő, s hadd ne soroljuk tovább, „Morgan-fiúk”, vagyis (nevelő) apjuk után: nagyok, tiszták, világosak, barlangban született Napok...

Ha Cymbeline 20 évvel korábban nem számúzte volna (éppen a rómaiakkal való összejátszás – hamis – vádjával) Belariust, és az nem vitte volna magával a fiúkat, akkor, minden valószínűség szerint, Guideriusra is Arviragusra is hasonló sors várt volna, mint az udvar többi tagjára, akik elvesztették kelta mivoltukat, és britonokká romanizálódtak. Cymbeline Shakespeare-nek köszönheti ezt a 20 évnyi időt, a fiúk viszont éppen a Britanniát megtá-

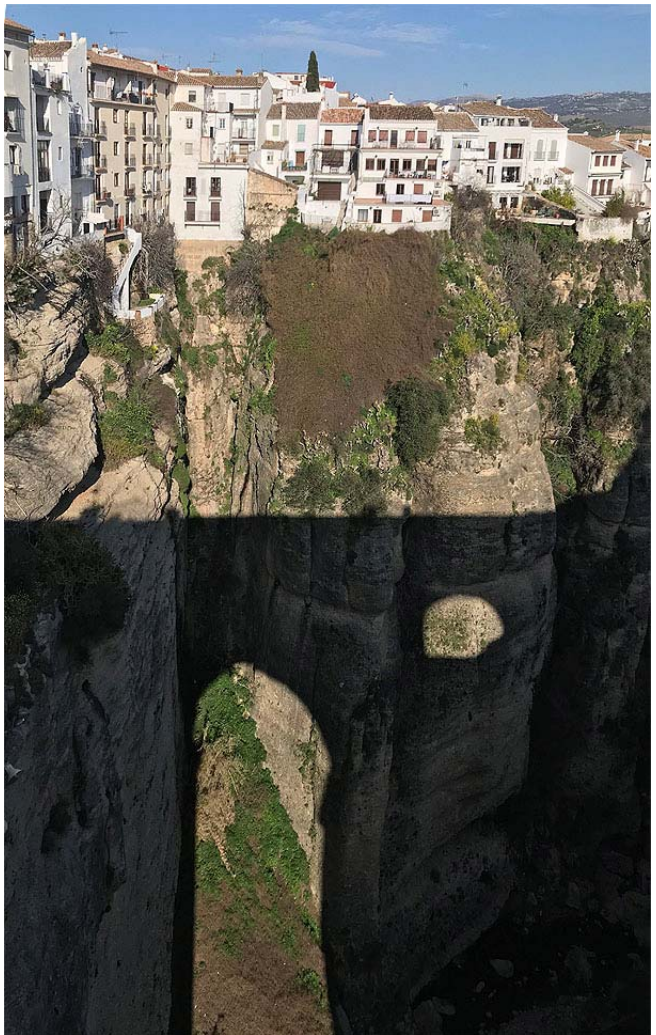
madó római hadaknak köszönhetik, hogy, ha kerülővel is, de visszatérhettek apjukhoz, és még pont időben: Kospontban...

Shakespeare-nek ebben a darabjában talán Posthumusért és Imogénéért izgulhattunk a legjobban, őket állította rivaldafénybe a mester, mint a játék fő témáját. A Cymbeline-fiúk a melléktéma szereplői...

Lehet, hogy Shakespeare csak el akarta terelni a figyelmünket, s talán a rómaiak figyelmét is, lánya és nevelt fia ügyeivel, hogy közben édesfiai nyugodtan kiteljesedjenek barlangjuk sötétjében, hogy aztán a „kezdésre”, a nagy kezdetre, a kezdetek kezdetére megjelenhessenek a Britvilág királyi színpadán?

Tudjuk: Shakespeare-nél minden lehetséges, az is pl., hogy megadja nekünk a kezdőhangot, mondjuk egy cintányéron: cinnnnn...

Hagymás Istvánnak a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület gondozásában készülő, Shakespeare-látlatok II. című kötete Cymbeline című fejezetének 1. részét a 2019/4. lapszámban közzeltük. Itt a 2., befejező rész olvasható.

Ronda látképe (Vezekényi Fanni felvétele)

„Emese álma”, egy nemzet születése

„Meggzámálhatatlan, hogy hány harcos halt hősi halált a hazáért. Földbetemetett csontjaik az alap, amelyre országunk épült. Ha ők nem lettek volna, most nem élhetnénk békében, a vi-rágzás reményében. A háborúk olyanok, mint a vihar. Elmúlnak. A Föld legfeljebb részeiben változik, egészében nem. Ám sohasem szabad megfeledkezni azokról, akiknek fehér csontjai a föld alatt vannak. Az igazi harcos érző szívű, megéli a dolgok súlyát.” (Josikava Eidzsi)

A IX–X. század népünk felemelkedésének dicső korszaka, az önálló Magyar Apostoli Királyság sikeres megalapozásának ideje, mely III. Béla korára (1148–1196) Angliával, valamint Franciaországgal vetekedő erejű és tekintélyű hatalom Európában.

A Kínától a magyar Alföldig húzódó eurázsiai pusztá végtelen ege alatt kavargó lovasíjász népek forgatagában, Emese anyánk egy ősi küldetésstudat ígézetében szüli világra fiát. Az 1200 esztendeje született Álmos vezér (819–895), a Turul-ház rendkívüli tekintélyével, valamint személyiségének különleges minőségével egybe-gyűjti a magyar törzseket és a IX. század derekán, Vérszerződés révén összekovácsol bennünket. Ez az a kitüntetett pillanat, amikor – válaszul a kor kihívásaira – az amúgy már réges-rég létező magyar nép nemzetté formálódik (első Alkotmányozó Nemzetgyűlés). Mindezt a következőképpen mondja el nekünk Anonymus, a III. Béla urunk kegyéből tanult, tiszteletreméltó hazafi, aki valószínűleg nem más, mint Péter ben-cés szerzetes, győri püspök (1170–1217): *„Az Úr megtesztelésének nyolcszázötvenkilencedik esztendejében Ügyek, amint fentebb mondtuk, nagyon sok idő múltán Mágóg király nemzetsé-géből való igen nemes vezére volt Szcitiának, aki feleségül vette Dentü-Mogyerban Ónedbelia vezérnek Emes nevű leányát. Ettől fia született, aki az Álmos nevet kapta. Azonban isteni, csodás eset következtében nevezték el Álmosnak, mert teherben levő anyjának álmában isteni látomás jelent meg turulmadár képében, és mintegy reá szállva teherbe ejtette őt. Egy-szersmind úgy tetszett neki, hogy méhéből for-rás fakad, és ágykából dicső királyok szár-maznak, ámde nem a saját földjükön sokasod-nak el. Mivel tehát az alvás közben feltűnő ké-pet magyar nyelven álomnak mondják, és az ő születését álom jelezte előre, azért hívták őt szintén Álmosnak. Vagy azért hívták Álmosnak – ami latinul annyi, mint szent –, mivel az ő ivadékából szent királyok és vezérek voltak szü-*

letendők.” Ehhez kapcsolódik, hogy Attila hun nagykirály (410–453) trónnevének jelentése „messze ömlő nagy folyó” („Etil”, Etel-köz = Fo-lyam-köz), amiből az a következtetés is levonha-tó, hogy az „Emese álma” teremtésmonda lénye-giségéhez tartozik, hogy Szent Álmosban egy új Attila született, benne a hatalmas szittyá-turáni uralkodó szellemisége testesül meg. Róheim Gé-za szerint „Valószínű, hogy a »genus Turul«-ból való fejedelem anyját mindig a Turulmadár ejtette teherbe, mint például a fáraó anyját a Napisten.” Ezt az elképzelést támasztja alá töb-bek között, hogy az eredetileg hozzánk nagyon hasonló származási összetételű, ótörök onogur-bolgarok uralkodói is a Turultól származtatják magukat, olyannyira, hogy Szent Álmos felme-női között is ott vannak (vö.: Dümmerth Dezső: „Az Árpádok nyomában”). Mindemellett a mongolok nyomása alatt széteső, hatalmas török Szeldzsuk Birodalom utódállamai között szárba szökkenő Oszmánok keletkezésregéje is a mi „Emese álma” teremtésmondánk testvérének tűnik: Egy Ankara és Bursa közötti hegyvidéki terület fölött uralmat szerző, kicsi oguz nemzet-ség feje, Ertugrul (1198–1281) csodás álmot lát. Egy szomszédos törzs, Edebali nevű, tekintélyes bölcsének Maikun nevezetű leánya, növekvő hold alakját ölti, hogy aztán teliholddá gömbö-lyödvén Ertugrul fiának, a későbbi I. Oszmánnak (1259–1326) a szívtájékába olvadjon. Ennek nyomán a férfi kebeléből egy hatalmas életfa sar-jad, melynek tövéből hegyek és folyók erednek. Az „Ertugrul” név a „Turul” származásra utal, valamint az „Edebali” név felbukkanása szintén az „Emese álma” teremtésmondával való rokon-ság felé mutat, nem beszélve a csodás foganta-tás, majd az erő kiáradásának beszédes jelképei-ről. Ertugrul személyének lényegisége itt is több, mint földi valója és egyfajta „égi küldött” jelleg-ben összegződik. Az „er” szócska törökül „férfi harcos” – a „g”-t nem ejtik –, tehát az Ertugrul esetében „Turul-harcos”-ról van szó (Érdekes-ségképpen a „dogan” jelentése „sólyom”, így az Erdogan fordítása: „Sólyom-harcos”). Több mint figyelemreméltó, hogy az oszmán mondá-ban szereplő „Edebali” név gyakorlatilag meg-egyezik a mi Emesénk apjának, az Anonymus szöveg eredeti változatában „Eunedubeli”-ként írt nevével, ahol az „Eun” a török „Ön” egy átírata, vagyis a „Nagy” szónak felel meg, az „ani” pedig egy latinos végződés, tehát „a Nagy Edubeli” nevezetű, tiszteletreméltó bölcsről van szó (vö.: Demény István Pál: „Emese álma”). A Világhálón található egy „Resurrection Er-tugrul” („A Turul-harcos feltámadása”) című török filmsorozat, mely a címében található „feltámadás” kifejezéssel utal az égi indíttatású uralkodóház szellemiségének bizonyos időköz-önként történő felbukkanására az eurázsiai szittyá-turáni népeknél. Az is igen figyelemre-méltó, hogy az egyik főszereplő, Szulejmán sah

alakjában a mi Kendénket ismerhetjük fel (Kün = Nap; Kündüm = Napkirály; ótörök), Ertugruban, a Gyulát, a „*cselekvő király*”-t, a Gundogdu nevű harcosban a Horkát, Vad Demírben, a kovácsban pedig a Tárkányt. A dombon elhelyezkedő vezéri sátoegyüttesnek pedig a magyar címerből ismert hármass halom elrendezése van. Mindezen túl betekintést nyerhetünk az íjlesztő pásztornépek tekintélytiszteletéből és egyben büszke tartásából fakadó, ősi patriarchális-családias irányító testületének a ténykedésébe is, mely a bejek (zoltánok) gyűlésének – tehát a „*kiválók*” („*arisztosz*”) tanácsának – vagy éppen a közös étkezéseknek a rituális formáját ölti. Mindez jól előlegezi az igazából Könyves Kálmán király idején fölerősödő Szent Korona, illetve annak szellemi virágai, az Aranybulla és a Werbőczy István-féle „*Hármaskönyv*” eszmeiségét, hogy alkotmányos igazságérzetünk – mely hősiességünk szabadságharcaink révén oly sokszor csapott magasra – voltaképpen az eurázsiai, szakrális lovasjász hatalomgyakorlási hagyomány ihlettségéből eredeztethető. (Jelesül, ha a Szent Korona nevében uralkodó titanizálódik, tehát szembefordul az eszménnyel, akkor jogos ellene a lázadás.) Az sem utolsó szempont, hogy a filmsorozat segítségével beleélhetjük magunkat őseink mindennapi életébe, így megtekintése tanulságos, sőt olykor bizony szívbe markoló lehet számunkra. Ez akkor is áll, ha a hollywoodi képzettségű rendező, az amúgy szakmailag nagyszerű munkát végző Metin Günay, pont azt a Szent Bernát alapította, kiváló felkészültségű templomos rendet állítja be az egyik farizeus fő rossznak, amely a valóságban – éppen iszlám mintára – nem szed kamatot, sőt utolsó leheletéig kemény harcokat vív annak alkalmazása ellen. (Pápai megbízásból ugyanis a középkor nyugat-európai pénzforgalma nagyjából az ellenőrzésük alatt áll. Ezen magas igényű rendtartás a XIV. század elején fullad ki – töretik meg –, amivel egy ütemben a trecento szemléletének prométheuszi fordítottsága is mindent eláraszt. Buji Ferenc írja: „*Bár a téma-választás még szakrális, de a téma-kezelés már modernista.*”) Ráadásul egy nagyszerű keleti forrás – Uszáma Ibn Munqidz: „*Intelmek Könyve. Egy szíriai emír memoárja a kereszties háborúk korából*” – is többször elismerően szól a templomos lovagokról. Az érem másik oldala viszont, hogy a nyugati kereszténység befolyásosabb részének manapság tapasztalható engedékenysége – ne adj isten, támogatása, például némely antikrisztusinak tűnő vonatkozásban – igazából önsorsrontó iránynak érződik, melyen minden bizonnal változtatni volna szükséges, amennyiben nem kívánunk idővel föloldódni valamely pacifista-farizeus szívárványos tévtan szekta egyikében-másikában. Például a globalizmus (földizmus) igénlése a kereszténység szempontjából erősen véleményesnek mondható, hiszen mint Rama

Coomaraswamy (szívsebész, pszichiáter, majd katolikus pap) „*A hinduizmus deszakralizálása nyugati fogyasztásra*” című, lényegi tanulmányában megjegyzi: „*A New Age egyik tévedése a »minden Egy« metafizikai állításának félreértése; ami egyúttal hamis panteisztikus premiszakrálisból is következik. Természetesen a Princípiumban Egység van, de a manifesztációban mindig jelen van a multiplicitás.*” Másrészt az a véleményünk, hogy az Ég-alatti „*egységének*” teljes képtelenségével amúgy a globalizmus kiagyalóinak fontosabb része is tökéletesen tisztában van. Ebből kifolyólag alighanem ugyanazzal a messzemenően átgondolt, szerteágazóan nagy erővel előadott, kíméletlenül öncélú, kettős fedelű megtévesztéssel van dolgunk, mint „*a társadalmi egyenlőtlenségekre különösképpen érzékeny*” XX. század eleji, internacionalista Leninfiúk és Lenin-lányok esetében, akiket – mint kiderült – valójában a Wall Street legnagyobb cápai pénzelték, akár csak kívül zöld, belül piros változataikat manapság. Mindennek fő célja valószínűleg nem más, mint az agymosásszerűen „*Döbrögiéknek*” beállított nemzeti tőke és középosztály gyengítése, hiszen ők azok, akik leginkább képesek erőt felmutatni a gyarmatosító, globalista törekvésekkel szemben. (Annak idején a Fuggerek is alkalmazták nálunk ezt a harcmódot, amikor a markukban lévő Udvar párt segítségével – a lényegében az ő suba alatti tevékenységük következtében koldusbotra jutó – Dózsa Györgyüket ráuszították a hazafias ellenzék gerincét képező Szapolyaiékra.) Az embernek óhatatlanul „*már látott*” érzése támad: mintha a hagyományos közösségi keretek bomlasztását szekta túlfűtöttséggel erőltető kórusát egyfajta tudományos alapokon álló „*földi mennyországot*” biztosító Világkormány felállításának távlata éltetné, mellyel kapcsolatban leginkább talán a madáchi Phalanster profetikus látomása rémlik fel bennünk, de fenntartjuk a tévedés jogát. Mindazonáltal a család és a nemek esetlegesítésének szükségességéről a „*szent cél*” érdekében már maga Karl Marx is értekezett. Ugyanő másik tétele: „*Isten tagadása, az Ember igénlése!*” Ennek mai, ravaszabb felhozatala egy szakrális tanítás – „*Az ember szerelmes Istenbe*” – feje tetejére állított változata, ami úgy hangzik, hogy az „*Isten szerelmes az emberbe*”. Majd ezt az elvilágiasító, megosztó, modernista tévtant a Világháló, mint valamiféle hiteles, megfellebbezhetetlen keresztény alaptételt találja. Ezen hübriszes, önistenítő gögből táplálkozó nyomulásnak a harmadik változata a barcelonai villamosokon olvasható: „*Nincs Isten, élvezd az életet!*” Holott, mint tudjuk, önmagunk mindenek feletti legeltetésénél bomlasztóbb, szűkebb látókörű és boldogtalanabb felfogás kevés van az Ég-alattiban. Ez akkor is igaznak tűnik, ha ennek az ellenkezőjét próbáljuk elhitetni a környezetünkkel, valamint önmagunkkal, például a különféle művé-

szeti, illetve alternatív iskolákban, amikor is a kívánatos fősabály, amint azt valamely kötelező EU-s képzésen fogalmazta csillogó szemekkel egy liberális-globalista professzor asszony: „*Mindent fordítva kell csinálni, mint eddig!*” Am minden Káoszban ott csírázik a Rend, és minden Rendben ott csírázik a Káosz. A „*soha nem látott*” Világháló is pusztán egy forma, de már Babilon bukásakor is jelen van a kábítószer, az önfényezés, a háttérhatalmi hálózat, a nihil, a pokol, a csábítás. A rokonszenv felkeltését olykor fegyverként használó modernista messianizmus nem igazán állhat elő nyíltan a – spirituális alvásból származó – mindent felülíró hatalom igényével, így általában tagadja a harcnak, mint olyannak a jogosságát az Ég-alattiban, amivel tulajdonképpen a békét legkevésbé, sokkal inkább a küzdelem szabályozatlanságát idézi meg. Ennek a jelenségnek egyik lehetséges elvi mozgatójéről Mérő László matematikus a következőképpen fogalmaz: „*Ha az egyik fél verseng, míg a másik együttműködik, akkor a versengő maximalizálja a hasznot.*” Ez az Égnek fityiszt mutató hozzáállás természetesen káprázatos sikereket tud felmutatni az Ég-alattiban, egy ideig... Utána törvényszerűen „*lehull a lepel*” (apokalipszis), amiből kifolyólag a felebaráti bizalom mélypontra zuhan, majd ezt követi a szétesés, az összeomlás. Ez történik – az eredetileg kicsiny, ám ellenállhatatlan erejű szakrális magokból kiáradó, azonban később modernizálódó – Babilonnal, a Perzsa Birodalommal, az ógörögökkel, Egyiptommal, Rómával, az Oszmán Birodalommal és véleményünk szerint most éppen ez zajlik Nyugaton is. Ebben a helyzetben valószínűleg csak azok a népek képesek talpon maradni, amelyek felismerik, hogy minden valamirevaló szakrális felfogás ennek pontosan az ellenkezőjét kívánja elősegíteni, ami a világos határok, az igazságkeresés, a tisztelet, a hazaszeretet, a hála és kötelességteljesítés, tehát a „*keresztény szabadság*” kultúráját jelenti. Mindennek alapja pedig a szétszóró-lehúzó erő beazonosításának képessége és a vele történő – elsősorban belső – szembefordulás, hiszen ennek híján nem lehet emelkedni. Ahogy egy pálos szerzetes fogalmazta a minap Klastrompusztán: „*A templomban letehetjük a vállunkról a keresztet, de ha kilépünk onnan, azt ismét föl kell venni.*” A kereszténység virágkorában az egyházi vezetők karddal övezve lovagoltak a honvédő seregek élén! Gondoljunk csak a mongolok vezette tatárok elleni – évtizedeken átívelő – döbbenetes erőt felmutató hősi es helytállásunkra, melynek nyitánya Batu kán (kagán) phürroszi, vagy még inkább borogyinói győzelme Muhinál, 1241-ben. Megkoronázása pedig a kun (kipcsak-kazah) édesanyától származó IV. László királyunk 1285-ben aratott diadalsorozata, amikor Nogaj kán igen jelentékeny, mintegy negyvenezres seregének fővezére, „*Talabuga kán is csak gyalog, felesége pedig*

valami rossz gebén tudott kivergődni Magyarországból”. A mongol hódítást, rajtunk kívül, igazából még a mamelukoknak – a főleg szintén kun származású egyiptomi janicsároknak – sikerült feltartóztatni 1260-ban Ayn Dzsalutnál, nem kis részben a legendás Bajbarsz (1223–1277) hősi es helytállásával, akit ezért az iszlám megmentőjének is neveznek. Kitbuga kán ugyanis – a keresztény-mongol Hülegü ílhán perzsa uralkodó (1218–1265) megbízásából – azon örmény és grúz csapatokkal felerősítve indul letarolni az egyiptomi szultánságot, akiknek segítségével két évvel korábban a szunnitizmus magas kultúrájú, gazdag fővárosát, Bagdadot tökéletesen elpusztítják. Emberfejhegyekből emelnek piramisokat a füstölgő romok között..., „*de elég ennyi!*”, mondaná Anonymus mester.

A *Turul eszmény megjelenése az V. században* a Kaukázus vidékén nevelkedett Attila hun nagykirálynál, a VII. században az onogurbolgároknál, a IX. században nálunk, a XI. században a kazah pusztákon erőre kapó szeldzsuktörököknél (I. Tugrul király), illetve a XIII. század végén az oszmán-törököknél egy ősi szittyaturáni keletkezésmítosz valaha volt meglétét sejteti, hiszen – minden, az Unió jegyében manapság felerősödött Európa-központú félremagyarázás dacára – természetesen valamennyi turáni lovasíjász nép igazából szkíta eredetű. Ennek megfelelően létezik hasonló kun eredettörténet is, és „*A Mongolok Titkos Története*” szerint Dzsingisz kán apja szintén égi küldött, aki egy hatalmas, kékesszürke farkas formájában nyilvánul meg. Mindemellett például Czako Gábor is nyomatékosítja az andronovói szabír ősmagyarok fontosságát, akik a Kr. e. III–II. évezredben, nagyjából a mai Kazahsztán területén, egy Mezopotámiával vetekedő kultúra alkotásában jeleskednek. Ha e táj karéjszerű déli kisugárzását egy félholdnak képzeljük, akkor az ennek mentén letelepedőknél is megjelenik ez a magasrendű szellemiség (vö.: iráni = ariána = árja = nemes = letelepedett turáni). Például a sémita-sumérek előtti évezredekben városállamokat alkotó szkíta-sumérek egyik mondaváltozata szerint a csecsemő Gilgamest féltékenységből lehajítják egy torony tetejéről, amikor is egy égi sas-madár megmenti, és gyengéden a földre helyezi. Hérodotosz szerint II. Kürosz perzsa király méd (kurd) édesanyjához kötődő álomjósolat, hogy méhéből folyó támad, ami egész Ázsiát elborítja, de folytathatnánk további óegyiptomi, indoárja, sőt kínai vonatkozásokkal is. Ha még mélyebbre ásunk, Demény István Pál, a már említett tanulmányában leír egy indián mondát, ami a vizek kiáradásáról szól, és nagyon hasonlít a fentebb tárgyalt teremtesregékhez. Ez azért is figyelemre érdemes, mert minden párhuzamosnak tekinthető amerikai indián szellemi vonatkozás – a Bering-szoros lezárulása előtti, tehát – legalább tíztizenkétezer éves vagy inkább azon túli eurázsiai

gyökereket sejtet. Ezt a lehetőséget erősíti René Guénon „*A Vadkan és a Medve*” című, lényegi tanulmánya is, melyben kifejti, hogy a kelta „*Vadkan*”-jelkép a legmagasabbrendű brahmanikus (papi, szellemi) vezető, míg a „*Medve*” a lovagi-ksátria (királyi, gyakorlati) vezető őseredeti jelképe a szakrális hagyományban, és már Ipolyi Arnold is felfigyelt az Emese (Emse) – „*Vaddisznóanya*”-jelentés összefüggéseire. Így tulajdonképpen nem tűnik meglepőnek, hogy Szent János „*Jelenések könyvében*” a szellemi alászállás fokozatait megtestesítő „*Apokalipszis lovasai*” közül az Aranykort a Lovasíjász képviseli, amiből kifolyólag minden felesleges túlzás nélkül feltételezhető: A Turul-harcosok – például Attila hun nagykirály, az onogur-bolgár Kuvrat kán, a mi Szent Álmosunk harcosai vagy a török Tugrulok – voltaképp annak a beláthatatlan múltból eredő, magasrendű szakrális magkultúrának lehetnek a kifejeződései, mely szellemiség a szittyia-turáni népek révén a Kína–Kárpát-medence–Mezopo-támia háromszögben meg-megújulóan fölragyog. Ennek a jelenségnek erőteljes kisugárzása, hogy az óegyiptomi kultúrát is „*Hórusz fia*” alapítják, és az indoárja Krisna is a Szent Sólyomtól származik, akinek szakralitásához a nyugati ihletettséggű, modernista, pacifista-farizeus Krisna-tudat szekta „életizmusának” természetesen nem sok köze van. (Az Ezüstkort a ksátria, a Kardos lovas; a Bronzkort a szakrális értelemben vett vajsza, a Mérleg lovas; a Sötét kort pedig a Halál lovas jelképezi.)

Mint már érintettük, a keresztény hagyományban is tovább él az égi erőtől való megtermékenyülés ősi tudása. Szent Máté mondja (1.18.): Jézus „*anyja, Mária, József jegyese, még egybekelésük előtt, méhében fogant a Szentlélektől*”. Feofan Greknek (1340–1410) – Szent Andrej Rjubljov (1360–1430) mesterének – van egy ikonja „*Krisztus színeváltozása*” címmel. Ezen egy Piramis látható, csúcsán a Napbaöltözött Krisztussal, akinek köpenye lefelé és felfelé nyit, így a kép összességében egyfajta Szent Grál benyomását nyújtja. Az ikonon a háttér képezi az Atyaistent, aki – mint a Mindenség patriarchális jelképe – túl van életen / halálán. Ezzel kapcsolatban fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a „*mellérendelő*” jellegű, principálisan dualista Atyaisten–Anyaiszten, valamint Fiú felvetést a Szentlelket az Atyaistennel keverő – vízszintes-ségével fölfelé igazából záró, ezáltal önmagát a lehúzó, káosz erőnek kiszolgáltató –, önsorsrontó elképzelésnek véljük (vö.: lefelé irányuló háromszög). További említendőnek érezzük, hogy a Szent Kehely tisztelet először az őseink közé számító szarmatáknál ölt világos formát (alánok, jászok, oszétek), ami az ellenség legvitézbbjeinek koponyatetejéből készített, arannyal futtatott ivócsanak pusztai kultuszából kristályosodik ki, mely áldomásforma már az északi eredetű indoárja népek ősi Mahábhárata regéjében is

felbukkan (Buddha szintén szkíta uralkodói családba született). Angliába aztán a rómaiak által odatelepített több ezer szerződéses lovasíjász – többek között egy Bors nevezetű vezér – viszi át ezt a tudást, mely termékenyítő viszonyba lépve a kelta druidizmussal a keresztény Arthur király mondakör kialakulásához vezet. Ehhez a sztyeppei szokáshoz kapcsolódhat ősi „*kupa*” szavunk kettős jelentése is: koponyatető és ivóedény.

A csíksomlyói Napbaöltözött Boldogasszonyt, aki holdsarlón áll és feje körül csillagkoronát hord, jól ismerjük. A szkíta-sumérek – majd a későbbi sémita-sumérek által is tovább éltetett – Istár (Esztarté; Eszter) istennője ugyanez: Napba öltözve holdsarlón áll, feje körül csillagkoronával. Gyanúnk szerint nemcsak az óegyiptomi Ízisz-, hanem az Efezus központú Artemisz-kultusz is erre az ősi, eurázsiai Istenanya-képre rímel, mely eszmeiségnek olyan jeles képviselői vannak, mint a filozófus Hérakleitosz (Kr. e. 544–483), akinek rendszere, minden ellenkező híresztelés ellenére Logosz és nem dialektika hangsúlyú, tehát szakrális, és nem modernista szerzőről van szó. Mindezt az időközben több százezres nagyvárossá terebélyesedett Efezusban is térítő Szent Pál (10–67) sem zárja ki, hiszen nemes harca voltaképp nem magának a kultusznak a szellemisége, hanem annak elvilágiasított, elkufárosodott, tehát az ellenkezőjébe fordított, modernizált változata ellen folyik. Ez világosan kiderül az Arénában tartott gyűlésen elhangzottakból: „*Idehoztátok ezeket az embereket, pedig nem szentségtörők s nem is káromolták a mi Istennőnket.*” (Ap. Csel. 19. 37.). Az a véleményünk, hogy maga a „*glória*” is az eurázsiai „*napbaöltözöttségéből*” fakadó jelkép lehet. Mondanivalója tulajdonképpen ugyanaz, mint a Székelyföldről és Japánból is ismert „*Napkapu*”-nak (vö.: Egry József: „*Aranykapu*” című festményével). Mindegyik jelkép a Napkirály (Világkirály; Világügyelő) megszentelt – az Ég és Föld között közvetítő – jellegére utal (vö.: Szent Korona). Ennek a szakrális tudásnak minden bizonnyal a legősibb változata „*a piramis alakú hegy, csúcsán a Nappal*” tiszteletben ismerhető fel, amely máig fennmaradt például Kirgizisztánban és a – hajdanán Jakutföld felől induló – szittyia-turáni japánoknál, de ez a magasrendű szellemi képlet ott lobog az „*Emese álma*” regénkben is. A Napkirály Szent Álmos. A Boldogasszony párja az égi hírnök, a Turul. Az Atyaisten a háttér. Ha a „*rakamazi turul*” ősmagyar hajfonat-korong leletre gondolunk, akkor a központi Szent Madár alakja van „*Világügyelő-Kende*” helyzetben. Napbaöltözött volta az Ég és a Föld közötti közvetítő jellegét erősíti fel. A lábai által tartott turul-fiókok pedig az Ég-alatti dialektikus erőit testesítik meg. Nővérem, dr. Csiba Ildikó említette egyszer, hogy Gárdonyi Géza, jeles írónk Prohászka Ottokárt, a kiváló katolikus hazafit és hitvédőt emlegette „*napbaöltözött emberként*”.

Talán itt érdemes szólnunk népmeséink „Ördögasszonyáról”, aki a „Boldogasszony” szellemi elsötétülésbe révedt változata. Mindez Évára, az Ősbűnnel kapcsolatos tudásra utal: Amennyiben a Föld (akinek megnyilvánulásai az Ész, az Ember, a Tudomány, az Élet, a Természet) – Isten szolgájaként – a re-szakralizáló (helyreállító) jellegű elvet képviseli, akkor ennek következménye lehet az Életfa alatt „csókolózó madarak”, vagy „Hunor–Magor”-féle háttárs (arkadas) jellegű barátságok megjelenése – akik képesek életüket egymás tenyerébe helyezni –, hiszen igazából a szakrális rendtartás (amikor minden a helyén van), az értékelvű „alá-fölé rendelő” eszmeiség teremtheti meg a valódi harmónia feltételeit az Ég-alattiban (vö.: fölfelé irányuló háromszög). Ha viszont a Föld – az önistenítésből kifolyólag – szellemi értelemben elsötétül (föllázad), akkor egyfajta szükségszerű iszapbirkózás kezdődik a lehúzó és a felemelő erő, „Ördögasszony és Erős Jankó”, „Káin és Ábel”, „Széth és Hórusz” között. Biblikusan fogalmazva: A „halhatatlanságyümölcs”-központú látásmód áthatottságában az Apa Apa, a Fiú pedig Fiú (a hierarchia jelentése: a Szent uralma). Amikor viszont a „tudásgyümölcs”-központú szellemi kínálat veszi át az irányítást, akkor – a „jó” nevében – egyfajta nivelláló, „mellérendelő” jellegű értékszavar, pszichologizálás itat át mindent, a világ a feje tetejére áll, és az Apa Fiú lesz, a Fiú pedig Apa az Ég-alattiban. Ezen utóbbi jellegzetes megnyilvánulása például, amikor a szakrális vallási jelképeket a „világnézeti semlegesség” nevében betiltani vágyó hevület tulajdonképpen az e világot istenítő (modernista) látásmód diktatórikus kötelezővé tételének szándékát látszik fedni a nagyobb demokrácia jegyében, vagy, hogy az individualizmus, illetve bármily földi értelemben vett „univerzalizmus” (szolipszizmus, globalizmus), netán pacifizmus egyáltalán nem tűnik pozitív, esetleg ártalmatlan jelenségnek, mivel gyengíti, bomlasztja az emberhez méltó élet természetes védőgyűrűit jelentő nemi-családi-nemzeti-vallási önzonosságtudatot.

Mindebből következik, hogy amit például Hamvas Béla „a Hagyománynak” nevez, az valójában a szakrális őshagyomány, mely az emberi elmén (időn / téren; életen / halálon) kívüli igazságot kifejező Istenre támaszkodik, ezért csak Egy lehet belőle. Ám a Paradicsomból való kiűzetés óta természetesen létezik a modernista nézőpont hagyománya is. Rama Coomaraswamy írja: „A New Age (Új Kor) vallása egyáltalán nem új, az ember bukása óta jelen van.” De említhetnénk az éppen lázadó állapotban lévő Istár istennőnek Anu főistenhez intézett, évezredekkel ezelőtti fenyegetőzését is, melyet – amennyiben borzongani kívánunk – érdemes továbbolvasni Rákos Sándor kiváló „Gilgames” könyvében: „Lemegyek az alsó kapukhoz, melyek a holtak

birodalmát rekesztik el, s betöröm őket.” Mindez meglepően hasonlít az egyfajta sajátos, ateista vallási világméretű alkotó Sigmund Freud hírhedt mondatára: „Ha az Ég nem hajlik, Archeront verem én fel”, ami, úgy tűnik sikerült is, bár lehet, hogy mindenkinek jobb lett volna, ha esetleg ő igyekszik az Ég felé hajolni (vö.: Dr. Edward S. Williams: „A keresztyén tanácsadás sötét oldala”; René Guénon: „A pszichoanalízis vétkei”).

„Két Út van előttem, melyiket válasszam?” – teszi föl a kérdést a népdal. A Mozgás lecsengésének (entrópiájának) kozmikus törvénye okán a „nem választás” is választás, méghozzá a szétdobáló erő javára – tehát elég nagy a sodrás –, de a Szentlélek is dolgozik. Bár a Felhő ugyan elta- karhatja szemünk elől az Eget, ám képtelen azt ténylegesen legyőzni. Ennek megfelelően minden időkből fönnáll annak a lehetősége, hogy esetleg rálépjünk a damaszkuszi útra, hogy az e világiság (önmagunk) istenítésének hályogja lehulljon a szemünkről, és kegyelem folytán felébredjünk (Ap. Csel. 9. 17–19). Az a véleményünk, hogy ez Emese álma, amely számunkra egybecseng Mátyás királyunk tanításával: „Az isteni szolgálatra bármilyen idő alkalmas, és mindaz, amit a haza érdekében tesz az ember, nem egyébb, mint Isten szolgálata.”

Grabada látképe (Vezekényi Fanni felvétele)

Horváth Gáborné

Orgoványi Anikó: Állati buli

Folyóiratunk olvasói a karácsonyra kiadott képes mesekönyv szerzőjét a lapjainkon megjelent verseiről, rajzairól és festményeiről már ismerik. Igen ötletes, képes versvilágával most az óvodásokhoz és az alsó tagozatos kisdíákokhoz fordul. A témakör: batyubál erdön-mezőn, versben és dalban elbeszélve. Már az előzékszerű lap első, igen mókás oldalán szerencsés fordulattal személyi tulajdonná teszi a megajándékozott gyermek számára a csinos, vékony kötetet az író. A végén, zárásként pedig két üres oldalon alkotói tevékenységre ösztönzi a rajzoló óvodás és már olvasó iskolás gyermeket. A szereplők kivétel nélkül megszemélyesített állatok és állatkák, olyan emberi arcocskákkal, melyek könnyen felismerhető érzelmeket fejeznek ki. Gyakran azok is, amelyekkel ritkábban találkozunk, pedig az ember környezetében élnek: a lódarázs, denevér, csiga, szöcske, levelibéka, nyest, bolha, pocok, legyeecske és a vízipók társas világa. A könyvbéli találkozás és ismerkedés által a gyermekek környezetismerete bővül, hiszen rendet kell tenniük a nagy környezetvédelmi körképben: Ki hol él? Erdőn mezőn, réten, sivatagban, vízben, de a városban is, a padláson! A másféle állatok, a békakirályfi és a kisiújk kedvenc háttaslova pedig már eddig is ismert állatszereplők. A prózában írt, kitalált mesevilágra váltják át, vagy éppen séggel visszaidézik a gyermekek eddigi tündéres népmesékről szóló ismereteit. Szerencsésnek mondható, hogy a gyermeki versvilágba bekerült február másodika eseménye, a mozi, a fúrópajzs, a beton, a szökőév fogalma, és szó esik az idő és a valóélet egyéb realitásairól is.

Versírói stílusában a szerző igen változatos és ritmikus versképleteket alkalmaz, melyeket ún. belső rímekkel díszít, megkönnyítve ezáltal a verstanulást és versolvasást (bár a szerkesztők választhattak volna nagyobb betűméretet is). A gyermekek beszédfejlesztését is elősegítik a hangzásbeli hasonlóságok és egybeesések, pl.: Leon, a kis kaméleon, Guszti giliszta, Beste nyestek, Pók apóka. A versek jó része így nyelvtörő mondókának is megfelel. A mai világban ugyanis igen sok kisgyermek azzal küszködik, hogy nehezen és későn kezd el szépen beszélni az óvodában. A probléma megoldásához pedig gyakran nem elég a logopédusok tudománya. Van, ahol a gyermekek a csiga-biga mondókát sem képesek kívülről megtanulni.

A kötet verseiben egyenes és függő, valamint narrátori beszédformákat egyaránt megtalálunk. Így tehát egy-egy versike előadásában egyénileg több gyermek is szerepelhet, a többiek pedig kórusolhatnak hozzá, pl. farsangi vagy egyéb óvodás összejövetele, ünnepségen. Mert

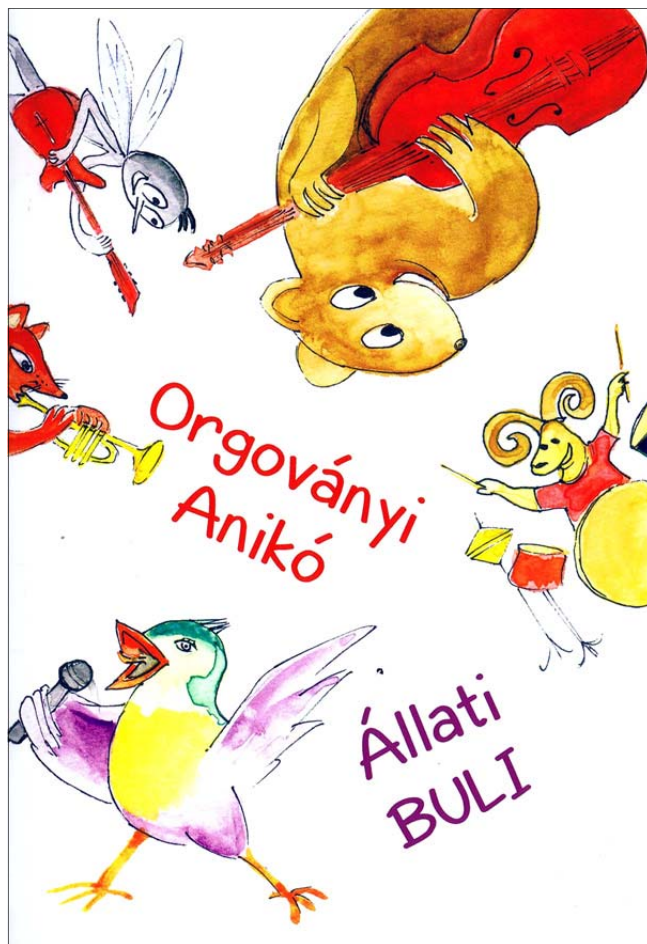
ma már a kisgyermek-nevelésnek is az egyik megjelenési formája a dramatizálás. A versikéket tehát el lehet játszani. A versikékhez pedig a határozott vonalakkal megrajzolt, árnyalatokban is szépen színezett, gazdag ábrázolásvilág ad ötletet, újabb alkotásokra ösztönözve a gyermekeket. A verseskötet fenti érdemei mellett a következő verssorokkal idézzük fel a szerző kedves és vidám humorát:

Későn érkezett a bolha
a víg multságba,
nekifutott, s beleugrott
a habos tortába!

Fröccsen a hab szerteséjjel,
úszik a hab-felhő,
tortacsatázik mindenki,
zeng az egész erdő.

Állati jó ez a buli,
jobb mint a mesében
meg is rendezik majd eztán,
minden szökőévben.

Orgoványi Anikó Állati buli című, rajzos-verses, igen szórakoztató és hasznos mesekönyvét húsvéti ajándéknak javasoljuk.

Kiadó: Irodalmi Rádió [Miskolc], 2019.

Vezekényi Fanni

Virágnak születtem

Virágnak születtem a tavasz derűs hajnalán.

Napról napra cseperedtem, hol gombák pöttyeit számolva, hol ezernyi kis pelyhes ejtóernyősnek szurkolva, hogy repülj, repülj! Tovaszállj, míg a szellő el nem fárad, és földet nem érsz egy illatos mezőn. Vagy kietlen betonpusztán?

Nem tudhatom, a szél mit merre röpít, hisz virágnak születtem. Türelmesen várok, míg valaki erre nem jár, és le nem szakít. Azt mondják, az egyszer fáj, de aztán vázába tesznek és ajándékként gyönyörködnek bennem!

Aztán hamar elhervadok. Mert virágnak születtem, és gyökereim nélkül mit sem érek. Maradok inkább a rét hosszú fűszálai között bűvó biztonságban. És jó majd tavaszi zápor, jégeső, tán hózuhatag! Vagy vaddisznó, mely eltapos, és őz, mely nem vesz észre. De szabad vagyok. Mert virágnak születtem egy illatos mezőn sok más ezerszínű növény között.

Talán egyszer, mikor a hó elolvad, a szél már nem tép, és az őzgida is másfelé lép, felszárad a záporosó gyöngyöző harmatja szirmaimról. És valaki, de nem akáarki, észreveszi majd színemet a sok százezer között.

Kezét nyújtja értem. Majd óvatosan kiás minden részemmel együtt a földből, otthonába visz egy tágas cserépben, és napfényes kertbe tesz. Gondosan megöntözt, tán újra át is ültet, ha a régi cserépet már kinőttem. Mert tudja, hogy virágnak születtem. Az is lehet, hogy ellátogat velem néha az illatos mezőre, ahol először meglátott.

De jaj, mi lesz, ha én már nem leszek oly színes, És az ezer illat közül majd másik lesz oly édes? Visszatesz a helyembe? Vagy elhajít a réten? Tán másik megy aznap haza a cserépben.

És lesz, aki megment, mielőtt elkókadok? Vagy őz patája dobban hervadó szirmaimon? Létezik-e otthon, és tágas cserép? Vagy mindez csak képzelgés a beton tenyerén?

Honnan is tudhatnám?
Csak gondolok szüntelen.
Szirmaim még épek.
Virágnak születtem.

Vezekényi Fanni

Hogyan lett Alajosnak háza?

(meserészlet)

ELŐSZÓ, avagy hogy jutott eszembe éppen egy meztelencsigáról mesét írni?

Kedves Gyerekek!

Bizonyára láttatok már Ti is meztelencsigát. Én először négyéves koromban találkoztam vele. Amikor megpillantottam ezt a furcsa kis teremtményt, gondoltam, megnézem magamnak közelebbről is. Könnyű prédának tűnt, mert nem szaladt el, mint a gyík, és nem ugrott el, mint a szöcske. Amint megfogtam, rohantam is a házba, hogy bemutassam az új barátomat.

– Nézd, Nagy, szegény csigának nincs háza! – mondtam, és már nyújtottam is felé a nyálkás kis állatot. Hát, mit mondjak, nem volt nagy sikerünk. A Nagy ránézett, azonnal elsápadt, és már tuszkolt is be a fürdőszobába, hogy alaposan lesikálja a nyálkás kezemet.

A csigának nem tudom, mi lett a sorsa. Vajon lett-e azóta háza?

*

Mesém egy hasonló csigáról fog szólni, mint akivel volt szerencsém találkozni. Szóval, kezdem is!

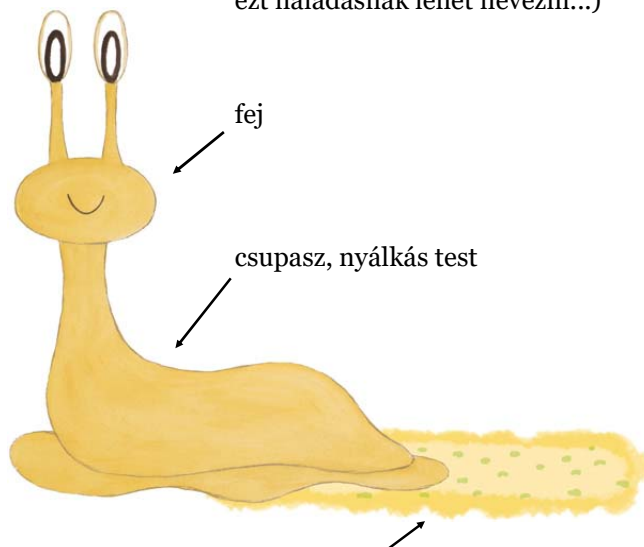
*

ELSŐ FEJEZET

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy CSIGA. De nem akármilyen csiga! Egy MEZTELENCSIGA! Úgy hívták, hogy Alajos.

Ismerkedjünk meg vele közelebbről:

- csúszva halad (már amennyire ezt haladásnak lehet nevezni...)

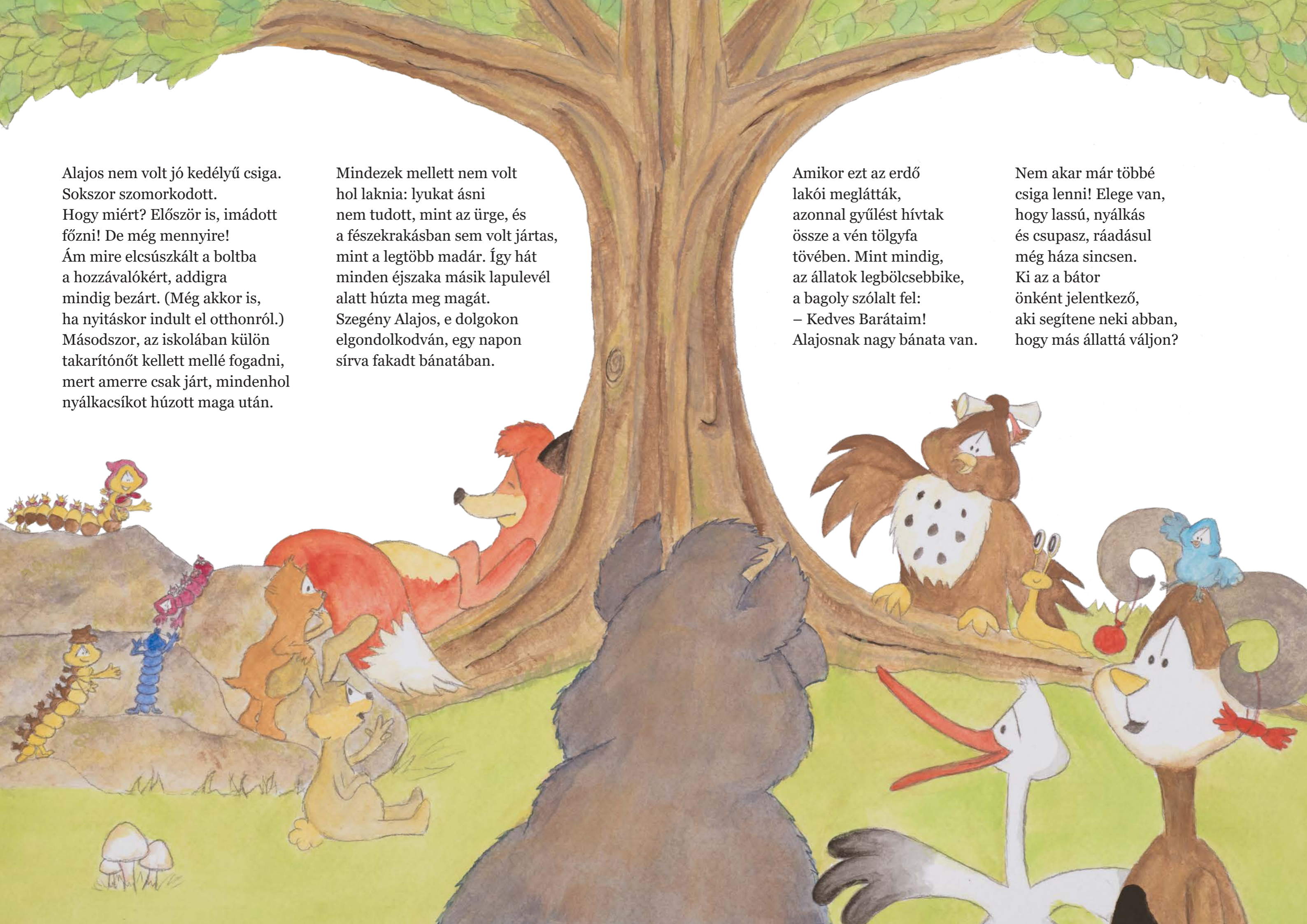
ez itt a nyálkacsík, amit maga után húz, és amiért a gilisztagyerekek olajos Alajosnak csúfolják

Alajos nem volt jó kedélyű csiga.
Sokszor szomorkodott.
Hogy miért? Először is, imádott főzni! De még mennyire!
Ám mire elcsúszkált a boltba a hozzávalókért, addigra mindig bezárt. (Még akkor is, ha nyitáskor indult el otthonról.)
Másodszor, az iskolában külön takarítónőt kellett mellé fogadni, mert amerre csak járt, mindenhol nyálkacsíkot húzott maga után.

Mind ezek mellett nem volt hol laknia: lyukat ásni nem tudott, mint az ürge, és a fészekrakásban sem volt jártas, mint a legtöbb madár. Így hát minden éjszaka másik lapulevél alatt húzta meg magát.
Szegény Alajos, e dolgokon elgondolkodván, egy napon sírva fakadt bánatában.

Amikor ezt az erdő lakói meglátták, azonnal gyűlést hívtak össze a vén tölgyfa tövében. Mint mindig, az állatok legbölcsebbike, a bagoly szólalt fel:
– Kedves Barátaim!
Alajosnak nagy bánata van.

Nem akar már többé csiga lenni! Elege van, hogy lassú, nyálkás és csupaszs, ráadásul még háza sincsen.
Ki az a bátor önként jelentkező, aki segítene neki abban, hogy más állattá váljon?

Hirtelen néma csend támadt.
Mindenki lázas töprengésbe kezdett.
Ki hallott még ilyet?
Más állat szeretne lenni? Egy csiga?
Hogyan lehetséges ez?
Kisvártatva a hernyócsalád
jelentkezett:
– Szívesen megpróbáljuk!
Mi is lassan közlekedünk, csakúgy,
mint Alajos!
– Fantasztikus, ám legyen! – örven-
dezett a bagoly, majd mindenki ment
a dolgára.

A csiga pedig boldogan csúszott új
családja után. Amikor megérkeztek a
hernyólakba, hernyómama így szólt:
– Először is, hogy ne tűnj ki
közülünk, be kellene fedni a csupasz
testedet. – És pár perc múlva
Alajos nem volt már meztelen.
Az újdonsült hernyójelölt megfordult,
belenézett a tükörbe, és olyan látvány
fogadta, hogy azután hosszú percekig
fetrengett a nevetéstől.

– Köszönöm, kedves barátaim, rég
nem szórakoztam ilyen jól, de sajnos
ebben az öltözékben moccanni sem
tudok, maradok inkább mégis

meztelen – mondta a csiga, majd
megköszönte a vendéglátást, és mo-
solyogva elcsúszkált a legközelebbi
lapulevél tövébe.

Kis csigánknak felcsillant
mind a két szeme: ez még legvadabb
álmait is túlszárnyalta!
Az nem lehet igaz, hogy ő repülni fog!
Pedig úgy lett.
Madárpapa fogott egy kendőt,
és belegyömöszölte a csigát,
aki pár percen belül már
a vörösbegyfészekben találta magát.

– Alajos – szólt a madármama –,
bemutatom az unokaöcsémet,
aki a messzi Olaszországból érkezett
hozzánk. Nagyon híres festő és
feltaláló. A neve: Da Vin-Csipp.
Készített egy műszárnyat, amivel te
is fogsz tudni repülni!
Alajossal madarat lehetett volna
fogatni örömeiben, amikor a híres
Da Vin-Csipp szárnyat nyújtott neki.

Aznap egy kellemes vacsora és
beszélgetés után a kis csiga boldogan
aludt el a kényelmes fészekben, és
már alig várta a másnap reggelt,
hogy kipróbálhassa a fantasztikus
találmányt.
Hamarosan felkelt a nap, egyszerre
a vörösbegycsaláddal. Alajos még
álmos tekintettel tudatosította
magában, hogy hol is van, és hogy
még csak hajnalodik.

Hisz ilyen korai órán ő még csak
arról álmodik, hogy végre eljut a
boltba bevásárolni, és finom salátát
készít.
– De se baj – gondolta magában –,
aki korán kel, madarat lel. És a ma-
darak ma valóban megtanítják őt
REPÜLNI! Ez mindenért kárpótolta
az álmos kis csigát, aki már
készülődött is az első leckéhez.

Gyakorlati utópiák,

avagy az organikus dekonstrukció... (1–2. rész)

Le nem zárható munkaközi beszélgetés Pásztor Erika Katalina, Nagy Dénes, Mújdricza Péter és Ortutay Tamás részvételével, 2017. február végétől, az *Építészfórum*ban. Meditációs objektumként – hangfelvétel alapján szerkesztette: Mújdricza Péter (építész, művészeti író)

1. rész

Mújdricza Péter: Gyakorlati utópiák címmel 2017. január 16-a és február 14-e közt kiállítást, kétnapos nyitókonferenciát, hétvégi filmvetítéseket és kiállítást záró eseményt szerveztünk a Magyar Építőművészek Szövetsége Kós Károly Termében. A vendégkiállítók Mújdricza Ferenc építész, dr. Kovács Mónika Erika és Fekete Zoltán, a Szupervályog Munkacsoport alapítói, valamint Bánfalvy Zoltán fotográfus voltak. A nyitókonferencián előadott Katona Vilmos, Botzheim Bálint, Mizsei Anett, Mújdricza Ferenc, Rainer Péter és Kökény-Kovács Ildikó építészek, Balázs Zoltán színművész, Erdély Dániel képzőművész, Keserü Katalin művészettörténész, Nagy Dénes matematikus és Bánfalvy Zoltán fotográfus. Az egy hónapos rendezvény fővédnöke Dévényi Sándor Kossuth-díjas építész, a Magyar Művészeti Akadémia alelnöke volt.

Nagy Dénes: Tehát, hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy kiállítás, Gyakorlati utópiák címmel. Bocsánat, nem volt egy kiállítás, van ez a kiállítás. Mi azt tettük, hogy nem nyitottuk meg. Ugye nem nyitottuk meg?

M. P.: Nem nyitottuk meg, csak bezártuk. Pontosabban a zárással egy új fejezetet nyitottunk meg, amelynek ez a beszélgetés is a része. Minden halál születés egy jobb életre...

N. D.: Megnyitó nem volt, ez nagyon fontos. Ezt közösen, mínusz fokokban döntöttük el, ott köröztünk a Kós Károly Terem előterében, mert bolond módon én azt mondtam, hogy találkozunk pénteken délután, és akkor minden zárva volt, kivéve az építész kocsmát. Tehát az, hogy majd benézünk a Magyar Építőművészek Szövetségébe csak melegezni egy kicsit, abból nem lett semmi. Szóval ott köröztünk, köröztünk, kulcs nem volt, hogy elkérjük, hogy bemenjünk, mert ez lett volna az apropó, hogy ugye a Hely szelleme valamit segítsen. Kós Károly és a Hely szelleme. Tehát ott kint köröztünk az előtérben, aztán bejött néhány holland, de nem tudtak angolul, így lengyelül beszéltek meg a dolgok lényegét, mert lengyel óraadók voltak, és ebben a millióban úgy döntöttünk, hogy nem lesz megnyitó. Viszont lesz zárás. Én szeretem a magyar szavakat, hiszen ausztrál állampolgár is vagyok,

tehát nagyon vigyázok arra, hogy ne használjak túl sok nem magyar szót, tehát ílyet, mint finissage, vernissage, ezt most hagyjuk... Na, most abban a nagyon nagy megtiszteltetésben részesített Péter barátom, megkérve arra, hogy én ott valamit tegyek, és én pofátlan módon azt tettem, a pofátlan törölve, tehát én ügyesen azt tettem, javíts ki, hogyha rosszul mondom, hogy úgy zárom be, hogy nem zárom be, hanem tulajdonképpen mi kinyitottunk. Azt, hogy folytassuk ezt a párbeszédet. Tudniillik ott összejött valami, ami, azt kell hogy mondjam, a mai világban elég ritka. Mert megnyitó mégis volt, de nem úgy, hogy valaki idejött, és azt mondja, ugye ismeritek azt a hangulatot, hogy ott valaki veszi a papírját, és felolvas, és akkor elmondja a boldogító ígért, majd a kiállítást megnyitjuk. És akkor mindenki megrohanja a pogácsákat, hisz azokat a rajzokat úgyse lehet megnézni, amik a pogácsák mögött vannak. Ám ehelyett az történt, ami rendkívül izgalmas, hogy mi csináltunk egy konferenciát. Ez volt az ötlet. Aztán Péter elkezdte szervezni, és nem is egy konferenciát csináltunk, hanem kétnaposat. Na, most én őszintén megmondom, így, utólag bevallom, ez a rész törölve azért, hogy utólag bevallom, én nagyon féltem, hogy egy januári hétfőn, 13 órakor, ilyen csúszós, szörnyű időben ki fog eljönni a MÉSZ Kós Károly Termébe. Kós Károly vonzó, tudom, de hogy abban az időben, és pont oda? És telt ház volt. A telt ház pedig olyan telt ház volt, hogy volt ott egyiptológus és közgazdász, volt ott textilművész, történetesen tudom a nevét is, mert Makovecz Imre felesége volt. Tehát nem az, hogy összejött Péter baráti köre, nem az, hogy összejöttek építészek, a szűkebb szakma, hanem összejött egy hatalmas társaság. És valahogy sikerült beszélgetni. Tehát ez nagyon fontos, mert ez hiányzik a mai világból. Na, most a záráskor, ami nem zárás volt, én elmondtam, többször megkértek szerte a világban, hogy beszéljek arról, miért van olyan sok híres magyar tudós és művész. Én azt mondtam, az egyik titok az, hogy Magyarországon volt valami, amit én úgy neveztem el, hogy kávéházi demokrácia. Tehát az, hogy volt egy olyan intézmény, most a két világháború közötti időről beszélek, amikor tényleg egy furcsa társadalom volt, de mégis voltak kávéházak. És a kávéházban a nagyságos úr és a kifutófiú, a pénztelen író és a feltaláló ott ültek együtt és beszélgettek. A magyar kultúrának szerintem ez az egyik titka, hogy beszélgetünk. Akkor is beszélgetünk, hogyha nincs miről beszélni, de kiderül, hogy ha van időnk, akkor előbb-utóbb előjönnek olyan dolgok, amire nem is gondoltunk. Ez nem tervezhető. Büszkén mondom, lehet, hogy Szent-Györgyi Albert nekem írta egyik utolsó levelét, már remegő kézzel volt aláírva. Szent-Györgyi Alberttől hallottam azt a fantasztikus gondolatot, hogy ez a mai világ, amikor van egy pályázat, ahol meg tudod mon-

dani, hogy majd mit fogsz kitalálni ennyi pénzért. Ennek persze semmi értelme nincs, mert ugye én tudom, hogy mit fogok kitalálni, ha már tudom. Tehát nagyon fontos, hogy beszéljünk, most egy idegen szót hadd mondjak, ad hoc, tehát minden terv nélkül, minden pénzügyi érdek nélkül. Nem azért, mert mi most pályázni fogunk, nem azért, mert mi most pénzt akarunk keresni, nem azért, mert most biztos, hogy valamit mi közösen tudunk csinálni. De nagyon fontos, hogy beszéljünk egymással, és ebből előbb-utóbb kijön valami, ami nem tervezhető. Váratlanul. Még egyet hadd mondjak, a magyar titoknak ez a másik része szerintem, és ezt kéne megmenteni a magyar kulturális életben, hogy minden érdek nélkül beszéljünk egymással. (Tudom, hogy minden népnek megvan a maga titka, tehát nem akarok ilyen irányba elmenni, hogy vannak magyar titkok, másoknak nincsenek titkai.) Hangsúlyozom, minden érdek nélkül(!) beszéljünk egymással, és így kialakul egy olyasmi, sajnos erre nincs magyar szó, és ezért az Európai Unió ellenében is merem mondani azt, hogy interdiszciplinaritás. Ugyanis az Európai Unió nem szereti azt, hogy interdiszciplinaritás, ki akarja irtani azt, hogy inter... mert ők azt mondják mindig, hogy multidiszciplinaritás. Nos, a kettő között hadd mondjam el a különbséget. A multi az az, hogy itt van ez az edény, és ebbe beledugunk mindenféle dolgokat. Multi, sok. Az inter az azt jelenti, hogy valamilyen kapcsolat is keletkezett a diszciplínák között. Tehát elkezdünk beszélgetni, és előbb-utóbb lesz egy híd. Nem olyan híd, amit előre már évek óta tervezünk, hanem hirtelen létrejön egy híd. És ebből a hídból jönnek a gondolatok. Na, most egyszer felajánlottam külföldieknek, hogy mondjanak bármilyen magyar kutatót, művészt, építészt, mindig be tudtam bizonyítani, hogy az illetőnek az egyik érdekes tulajdonsága az, hogy interdiszciplinaris a gondolkodása. Hadd mondjak nektek példákat. Tehát azt mondják, hogy Victor Vasarely, mondjuk, hát miről híres? Op-art, tehát optika és művészet. Azt mondjuk, hogy Nicolas Schöffer... Kinetikus művészet. Kinetika, hát ugye akkor a fizikában vagyunk, művészet van. Akkor jöttek azzal, hogy Bartók Béla. Hát lehet, nem tudták, hogy Bartók Béla nemcsak zeneszerző volt, hanem a népzenenek a kutatója is. Én az előadásomban egyébként sokat hivatkoztam az *Új Idők*ben megjelent, 1931-es írására, „A parasztszene hatása az újabb műzenére”, mert annak egy építészeti vázlatát próbáltam a konferencián előadni. Tehát megpróbáltam a modern építészet és a népi építészet között valamilyen kapcsolatot teremteni. Pont azokkal a lépcsőkkel, amikkel Bartók 1931-ben. De még egyszer, tehát Bartók kutató is volt, nem csak zeneszerző, és előadóművész is volt, zongoraművész. És így mehetünk tovább. Na, most abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy ismerhettem Wigner

Jenőt és Teller Edét, még olyan szinten is, hogy van egy közös cikkük velem. Ez egyébként a tudományos kreativitásról szól, ami ugyanúgy született, mint ez, hogy így beszélgettünk. Ezt a beszélgetést televízióra vették, még Arizonában, és ebből született a cikkünk. Tehát, mi volt az érdekes Teller Edében és Wigner Jenőben, és miért hivatkoznak rájuk annyit? Azért, mert ők is interdiszciplinarisak voltak. Wigner mindig elmondja, hogy kérem szépen, én körülbelül vegyész-mérnök vagyok. Mi azt mondjuk, hogy fizikus. De olyan filozófia esszét írt, hogy fantasztikus. Tehát ezt a gondolkodást kéne megmentenünk, és elmondtam azt a példát, ami lehet, hogy tetszett, lehet, hogy nem, ezt a nem zárást záráskor mondtam el. Groves tábornok odament Oppenheimerhez, és azt mondta: „Tarthatatlan! Képzeld, mit tapasztaltam! Bementem, Teller Ede kiment a szobájából, a titkos dokumentumok, nem tudom milyen dokumentumok, ott voltak az asztalán, nem zárta el, és a szobáját sem zárta be, átment Wigner Jenőhöz a szomszéd szobába. Nem csukták be az ajtót, hangosan beszélgettek úgy, hogy kihallatszott. Tarthatatlan! Ezt nem tűröm tovább! Egy katonát fogok állítani mindenkinek az ajtajához, ezeknek a fizikusoknak, vége ennek, hogy ide-oda mászkálnak. Bezárom őket a szobájukba, és így fog működni.” Oppenheimer, aki a Manhattan projekt vezetője volt, rájött, hogy a tábornoknak biztonságtechnikai szempontból igaza van. De ha ezt teszi, akkor megöli a tudományos kutatást. És feltettem a jelenlevőknek a kérdést, hogy mi volt a kitalált megoldás? És valaki néhány másodperc alatt mondott egy földrajzi nevet, Los Alamos. Ugyanis elvitte Oppenheimer az összes fizikust, matematikust, kémikust, tudóst, filozófust, mindenkit, akire szükség volt, Los Alamosba, azt körülkerítette, a katonáival körbevetette, és senki engedély nélkül se ki, se be. De bent teljes szabadságot kellett biztosítani, a sétát, az összevissza mászkálást, a beszélgetést, a papírokat az asztalon hagyom, ami körül beszélgettünk, és ami teli van könyvekkel! Mert így tudunk gondolkodni, így tudunk előremenni.

Én négy kontinensen tanítottam egyetemen, tehát Európán kívül még Japánban, Ausztráliában és az Egyesült Államokban, ott ez nincs meg. Ott az úgynevezett rövid beszéd járja. Tehát már a How do you do? sem azt jelenti, hogy te mondjad el nekem, hogy Te hogy vagy. Hanem az csak egy köszönés, és ha halálos beteg vagy, akkor is azt mondd, hogy Fine thank you, egy mosoly, és mész tovább. Tehát ezt szokták így külföldieknek mondani, magyaroknak, hogy vigyázzatok, mert SMALL SPEAK!, rövid beszélgetés! De ha rövid beszélgetés van, akkor nem haladunk. Elmegyek egy helyre, professzoroknak a lakásán vagyok, és nincsenek könyvek. Megkérdezem, hogy hol vannak a könyvek. Ez nem ma történik, hanem még a '80-as évek végén. Mert most azt

lehet mondani, hogy minden az interneten van. De ma se legyen minden az interneten, mert a papírizigés kell. És képzeld el, azt mondják, hát minek nekem, hisz ott van a könyvtár. Ellenben most, Erika, nézz szét ezen az asztalon, egy könyv, két könyv, három könyv, alatta egy másik, négy, öt, körbe mindenütt! Ezt a tradíciót kellene megújítani! Ezt a gondolkodást kell folytatni, mert ez sokat segített nekünk. Én nem akarok nacionalista lenni, és azt mondani, hogy csak ez az út járható, de ez működött! És az, hogy a két világháború között nem olyan társadalmi körülmények között, hogy minden olyan csodálatos lett volna, mégis a tudományos és művészi élet csúcsteljesítményei születtek. És nézzétek az építészetet! Tehát akik nemzetközi híresek, például az, hogy Kós Károlyról egy holland építészeti lap különszámot jelentetett meg, előbb volt különszáma, mint Frank Lloyd Wrightnak! Tehát ilyen dolgok történtek. Vagy például az, hogy Medgyaszay sok száz ember előtt tartott előadást. Ami a 20. század elején, és még a két világháború között is történt, az egyszerűen lenyűgöző.

M. P.: Igen, az interdiszciplinaritás... IN-DIGO, IN-terDI-szciplináris GO-ndolkodás. Az IN-DIGO Erdély Miklós építészmérnök és tanítványainak közös kiállításokba torkolló, kreatív, kávéházi köre volt a múlt század hetvenes és nyolcvanas éveinek fordulóján, Budapesten, amelynek jómagam is tagja voltam. Kik is jártak még oda? Böröcz András, Bori Bálint képzőművészek, Berényi Péter matematikus, Berényi Zsuzsa fotográfus, Futó Péter szociológus, László Zoltán díszlettervező, Enyedi Ildikó filmrendező, aki most nyert Aranymedvét Berlinben, Bíró Dani egyiptológus, Háy Ágnes képzőművész és animációs filmes, Peternák Miklós médiaarcheológus, Kökény-Kovács Ildikó építész és óvónő, aki most nyert Ezüst Ácsceruza Díjat, Erdély Dani képzőművész, a SPIDRON feltalálója, ők elő is adták a konferenciánkon. Erdély Gyuri, Roskó Gábor, Szirtes János, Sugár János, Bálint Ádám, Varga Mari, néha még Szőke Anikó, Rauschenberger János és Rácz András is eljött. Szóval egy parázsgondolkodású, színes társaság... Elnézést, mindenki bizonyosan nem jut eszembe, és ez nem értékítélet... A kiállításainkat folyton betiltották, Aczél György mindig elküldte a tégláit, mindenhol kitiltottak minket, de mégis minden rendben volt...

Erdély Miklós építészmérnök akkoriban mondogatta, tehát még bőven a kommunizmus idején, hogy Magyarországon úgy kell élni (és építeni – M. P.), mintha szabadság lenne... És akkor tényleg egy kicsit szabadság is van! (Nem mellesleg, így gondolkodott és cselekedett a maga idejében Lechner Ödön is!) És ha ez a szellemi szabadság Los Alamosban, a fegyverek gyűréjében megvalósulhatott, akkor a háború utáni kommunizmusban, vagy a mi bizarr,

„békebeli”, vadnyugat-ázsiai gengszterkapitalizmusunkban, minden sírás-rívás, garnitúracserelgetés, tolvajlás és jajveszék ellenére, miért is ne? Ezért írtuk a shakespeare-i idézetet is a terveink fölé a Kós Terem bejárattal szemközt falára, szabadkézzel, skiccpauszra: „Édes korlátokkal zárjon körül a mindigmegújulás nagy gondolatja!” És ezeknek az előre meg nem tervezhető gondolatoknak a summája akár még meg is építhető. Erről szólt a mi kiállításunk és konferenciánk, aminek a vonzásában most itt beszélgetünk, ami végül is, négy-öt évtized szellemi repüléseinek a kottája. Kőben repülés, ahogy azt a tatai új köztemető főbejáratában ars poetica gyanánt meg is építettük, majd a tatai várban és a Kós Károly Teremben ki is állítottuk. – Gyakorlati utópiák, avagy az organikus dekonstrukció... Négy-öt évtized, a mi illékony alkotói életünk...

N. D.: Bocs, nem akarok vitatkozni, de minimum négy-öt évezred!

M. P.: Ha szűk fizikai, alkotói jelenlétünket tekintjük, akkor valóban csak négy-öt évtized szellemi repülése, ám kétségtelen, a merítés legalább négy-öt évezred, teljesen igazad van, ha nem negyven-ötvenezer év. Ugyanis az a felelős társasjátékos kör, akivel a Gyakorlati utópiákat összehoztuk, jószerevével földtörténeti korok magasságából (is) próbált / próbál reagálni mindennapjainkra. Forma követi az éghajlatváltozást...

Kiállításunk fő vonulata olyan munkákra épült, amik valaha megmosolyogtató utópiák

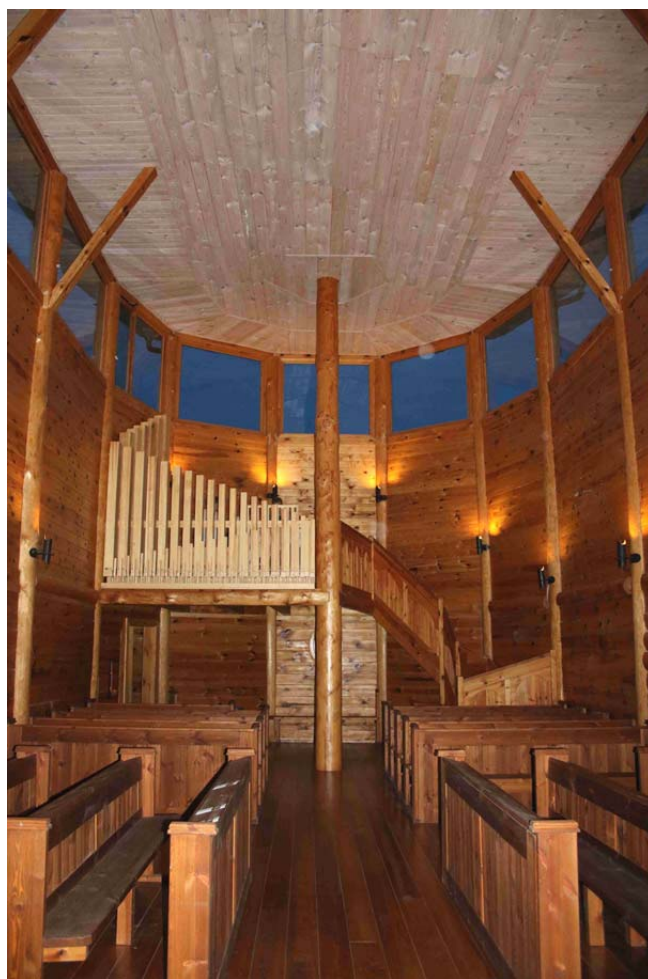

Első Magyar Látványtár, Tapolca-Díszel

voltak csupán, ám lassan-lassan megépültek. A tatai temetőkápolna, Keserü Ilona monumentális falfestményeivel, talán a gorbacsovi szellő legyintéseképp valósulhatott meg, esküszöm, a világ nyolcadik csodájaként éltük meg. Nem akarom túlértékelni egy-egy szakmai kiállítás társadalmi horderejét, de tervünket a Fiatal építészek '84 budai várbeli seregszemléje után kezdte csak a korabeli vidéki hatalom komolyan venni. Sőt, az 1989-es műcsarnokbeli, „Az architectonikus gondolkodás ma” című kiállítás térszimbólumaként bemutatott provizórikus atomrakéta-harangláb, – a Kardból kaszát... észsaiási szentencia késő fausti aktualizálása –, mint feloldandó ezredfordulós kollektív halál-szimbólum lett a tatai temető eszmei közép-pontja, amit a Gyakorlati utópiákon is kitüntetett helyen prezentáltunk. Ez a munka hozta a Kondor Béla emlékére épített műteremházat is a budai hegyekben, akkor már művészettörténetet tanultam. A Kondor-ház pedig a diszeli vízimalmot, Szőke Anikó művészettörténész neves műgyűjtőket megcélzó szemináriumán, egy, a Vörösváry Ákos kuruclesi otthonában tett látogatás alkalmával. Azóta az Első Magyar Látványtár tapolca-diszeli kiállítóháza – mely idén éppen 20 éve nyitotta meg kapuit a Látványtár baráti körének köszönhetően – tradíciót teremtett azzal, hogy minden évben Péter-Pál napkor egy-egy új kiállítással lepi meg a nagyrédeműt. A Látványtár gondolata korábban évtizedekig csak utópia volt Vörösváry Ákos álmaiban... A magyarföldi fatemplom elképzelése is legalább egy évtizeden át az Álom-időben derengett csupán, majd alig másfél év alatt megépítettük az Őrség déli kapujában, Magyarföldön, ezen az alig negyvenlelkes kistelepülésen. A fatemplom belső struktúráját Bánfalvy Zoltán fantasztikus körpanorámás felvételein csodálhatta meg a kiállításunkat látogató. Az északi oldalhajóba Somogyi Győző készített Szentcsalád címmel egy gyönyörű festményt. Most épp faorgonát tervezünk Budavári Attilával, a Pécsi Orgonaépítő Manufaktúra alapítójával és munkatársaival a fatemplom karzatára, aminek a látványrajza jelen tárlaton is megtekinthető volt. Rátóti Zoli a faorgona megvalósítására 2017. október 2-án jótékony-sági színelőadást szervez a Magyar Nemzeti Színházban, hasonlóképp, mint az a fatemplom tervezése és építése érdekében is történt 2009 őszén. Magyarföldön is egy tradíció van kibontakozóban, igaz, még zsenge, alig hat-hét éves... De Rátóti Zoli barátaival minden nyáron megrendezi a Fatemplom ünnepét három-négy napos zenei, színművészeti együttléttel, a már hagyományos, vasárnap délelőtti ökumenikus misével kiteljesítve a fatemplomban. Igazi Magyarföldi Szakrális „Woodstock”-kal ünnepelünk. Olyan előadóink voltak, vannak, mint Sebestyén Márta, Vukán György, a Gryllus-

testvérek, Rátóti Zoltán, Hunyadkürti György vagy Snétberger Ferenc, Lajkó Félix...

A mi kárpátiai ezeregyéjszakánkban ezek a munkák megannyi konkrét, „szabadkézi” lázadás az organikus dekonstrukció stílusában, miközben a globalizáció „hivatalos” művészete a pár másodperces örökkévalóságok szellemi ejakulációit hajszolja... Hiszen a Vedd-megdobjd-el globalizáció „művészetgazdasági jelképe” lehetne akár a nylonharisnya vagy az atomrakéta is. – Milyen jó, hogy mindig lehet lázadni valami ellen! Ezek a munkák mind úgy alakultak, mint amikor egy-egy kávéházi beszélgetés vagy házibuli szinte észrevétlenül felelős társasjátékká elevenedik, majd irgalmatlanul felerősödik, akár hetekre, hónapokra is. Ahogyan például Erdély Miklós forgatta Altorjay Sándor szigligeti háza körül barátaival – Altorjay Sándorral, Rajk Lacival, Pauer Gyulával, Horváth Ágnessel, Mész Andrással, Vikár Lászlóval, Ádám Gusztávval és másokkal – a Verzió című filmjét a tiszaezlári vérvádról. Akkoriban járkáltak fel Jancsóék Aczél Györgyhöz uzsonnázgatni, és kérlelték, hadd csinálhassák már meg a tiszaezlári vérvádat... Erdély Miklós nem kért engedélyt, egyszerűen csak filmgyári hulladékokból megvalósította...

A magyarföldi fatemplom

2. rész

Mújdricza Péter: Szia Tamás! Felvétel van. Tegnap egy jó barátommal, Rácz Andrással is ugyanarra a gondolatra jutottunk, mint Veled a legutóbbi kávéházi beszélgetésünkkor, hogy manapság nem elsősorban építeni kellene, hanem meggondoltan bontani, lebontani. A mi Budapestünkön is, a túlélés érdekében inkább gyógyító lebontásra, ÉP-ítő böjtre volna szükség. Megalomániás majmok rázzák az ötlettelenség ketrezeit... – jegyezte meg Erdély Miklós New York felhőkarcolói láttán. Valójában nem pöffeszkedő magasházakra, pokoli tornyokra / pokolkarcolókra, a Mammon égilajtorjaira volna szükség a mi Budapestünkön sem, amikben az ember élete nem fontosabb valójában, mint egy vírusé... Mert a kortárs kleptokrácia világgazdasága (és városépítészete!) is olyan, mint valami dagadt, túlsúlyos ember. Nem további növekedésre kellene készíteni, hanem egy kis koplalásra. Aszkézisre... Dekonstrukcióra, ahogy azt a filozófiában Derrida is kihangsúlyozta. Globális böjtre. Organikus dekonstrukcióra...

Nagy Dénes: ...bocsánat, egy dolgot szeretnék hozzászólni, hogy Derridát mondtad, és hadd mondjak egy közelebbit, bizonyos Lech Wałęsa, ugyanezt mondta Gorbacsovnak. Azt mondta Gorbacsov, hogy peresztrojka, ugye átépítés, és azt mondta, azt üzenté neki egy bizonyos Lech Wałęsa villanyszerelő onnan, a hajógyárból, de akkor már egy kicsit nagyobb volt, valami szolidaritásvezető, hogy ha valami ennyire rossz, akkor azt nem átépíteni kell, hanem lebontani és újraépíteni.

M. P.: Az imént említett Ausztráliát és Amerikát is, ahol szintén tanítottál. A fehér civilizáció által lenézett ausztrál bennszülöttek legalább negyvenezer éve vallásos, ÉP-ítő közösségekben, ökológiai mértéktartásban élnek. Ahogy Amerikában, a hopi indiánoknak is sok-sok generáción át- és átívelő megszentelt szertartásaik, rítusaik voltak. Karátson Gábor Ji king kommentárjaiban fejtette ki, hogy a hopik jóslataiban, imáiban szerepelt egy kifejezés: tunyata. A tunyata egy hopi világérzés, aminek a lényege, hogy mindaz, ami az emberiség életében az Österemtés óta történt, eruptív egészet képez azzal a Teljességre törekvő közösségi alkotói vágygal, amit a Lét és szűkebb-tágabb környezetének örök megújítása, tovább-
szövése jelent. Amelynek a társadalmi/építészeti képletei, centrális terei, – a tájolóhoz/domborzathoz is alkalmazkodva –, mintegy mellesleg, rezonálnak a Kárpát-medence legősibb térformáira is. Magyarföldön, az Őrségben is ilyen képletet emeltünk térvé. Ahol úgy próbáltuk összeválogatni az egyes építőanyagokat, mint őrségi őseink a gyógynövényeket. A gyógyszereket a földből adja az Úr, és az okos ember nem veti meg őket. Valójában ez egy Indián Naptemplom! De nem úgy, hogy most mi direkt vissza akartunk vol-

na nyúlni a múltba, vagy évtízezredekkel előreköszönni, beleutópiázni a jövőbe, hanem egyszerűen negyven, eltérő kultúrájú ember egyfajta ÉP-ítő együttléttel kísérletezett üdvös, olykor kevésbé üdvös súrlódások közepette. Aminek, mint rítusnak, talán nem csupán mellesleg, egy fatemplom (is) lett az eredménye. A külső formáknak csak annyiban van jelentőségük, amennyiben az ember bensejében lakozó szellemnek a kifejezései. És gondoljuk meg, ha negyven lélek felelős társasjátéka nyomán, néhány napi menedzser-politikusi munkaebéd árából egy templom felépíthető, mire lenne képes egy arányosan reális cél megvalósítására mondjuk tíz- vagy tizenötmillió lélek?

Na, most persze, ez a költői kérdés megválaszolhatatlan... De lehet, hogy ez is a gyógyító lebontás, az organikus dekonstrukció társadalmi szükségességét húzná alá, ugyanis bármely közösség egy bizonyos létszám felett tömeggé válik. Mert a nagyvárosi tömeg baráti, kávéházi beszélgetésekkel már kezelhetetlen. [...] Az uniformizált, konzumidióta tömeget kisebb közösségekké kellene lebontani. Pontosabban hagyni újra nemessé – nemzetté? – lenni. Családdá és Nagycsaláddá, Nőkké és Férfiakká! Ahol vallási hovatartozástól és pártállástól függetlenül – bal szemem baloldali, jobb szemem jobboldali – olyan emberalatti motivációk is kezelhetőek, mint a félelem, a mohóság, az irigység és a bosszúvágy. Polgár Teréz Eszter beszélgetésünk mottójává emelt, Lázadás című versének egyik olvasata éppen az, hogy ebben az összemberi gyógyító folyamatban, amit én évtizedek óta csak reangyalizációnak nevezek, kitüntetett felelőssége volna a Női princípiumnak, mert öngyilkos az a civilizáció, amely „befalazza” a Védangyalait! Nem véletlen hangsúlyozta Gandhi is a tradicionális női társadalmi értékek és a faluközösségek helyreállításának fontosságát a földi ember túlélése szempontjából: otthonom legyen nyitott bármely kultúra szabadlelkű széljárása előtt. De visszautasítom, hogy valamely’ is ledöntsön a lábamról.

Ortutay Tamás: Gyerekek, tőlem ne várjatok hosszú monológot, de azért megtisztelő, itt ücsörgök Veletek, igen. Péter Maros Tamás barátommal jelent meg az ötven éve építés alatt álló házam körül. Mert én a házamat körülbelül ötven éve építem, rombolom, kicsit átalakítom, újraépítem... Azon gondolkoztam itt a gyönyörű monológok közben, hogy mit lehetne csinálni ma Magyarországon, amitől ez a mohó szörnyűség, ami mindenhol jelen van, a túlépítés és társai visszafogható, mérsékelhető lenne. Az építőipar mohó és átgondolatlan nyomulása és párhuzamban a felkészületlenül és akaratlanul világra hozott sok millió gyermek minden évben. Hogyan lehetne a különböző országokban népességfogyásról károgó politikusokkal megértetni, hogy a Föld élővilága pusztul, és a Homo sapiens átalakult mohó pácienssé. Földünk egyre nagyobb területe fuldoklik, és folyamatos jobbító igyekezetünkben már megmérgeztük földjeinket

és vizeinket. Sok ez a hét-nyolcmilliárd ember. Fájdalmas kérdés, hogyan lehetne oly módon enyhíteni a kibontakozó drámát, hogy a szenvedés, a háború, a tömegjárványok, az éhínség és a nyomor elkerülhető legyen. Első kérdés, hogyan lehet az emberi kapcsolatokat javítani. Talán kezdhetnénk a szerelemmel, a férfi és nő örök problémájával. Mi lenne, ha a gyermekszületés a jövőben nem a véletlen szerelmi baleset eredménye, hanem felkészült, tisztán látó emberpár közös szeretetéből születő csoda lenne? Én Amerikában éltem 10 évig, és egyszer ott az én hasonló gondolkodású barátaim kölcsönkértek néhány öltönyt, mert az nem volt nekik, és elmentek egy ilyen nagy, építőipari éves összejövetelre...

M. P.: ...mint nálunk mondjuk a Construma? Mellesleg a CONSTRU-MA elnevezéssel feltehetőleg az lehetett az ötletgazda szándéka, hogy mainapság korszerűen konstruálni / építeni. Ugyanakkor CON – latinul azt jelenti: -val, -vel. STRUMA – szintén latinul: rosszindulatú pajzsmirigy túltengés. Tehát a jó szándékú ötletelő – és mégis mozog a Freud! – akaratlanul is azt nyomtatná: rosszindulatú pajzsmirigy túltengés mintájára trendi-kortárs-építkezni...

O. T.: ...szóval Amerikában is minden évben van ez az építők lobbija. A fejlesztők, a „developerek” összeülnek. Hogy az idén miket építsünk? Hány ezer középületet, ezt, azt, amazt? És akkor megjelent a barátom a kölcsönzakójában, és öt percig arról beszélt, hogy milyen jó lenne, ha semmit nem építenénk a jövő évben. Semmit! Mindenki gondolkozzon, hogyan lehetne ezt a dolgot megfordítani. A megfordítást úgy értette, és azt öt percben még el is magyarázta, hogy ne a lebetonozott és építménynyé merevített tájat tekintsük sikernek, hanem az élő természetet emeljük gondolkodásunk középpontjába, és próbáljuk gyógyítani. Akkor mi is meggyógyulunk.

Természetesen ott pillanatok alatt lehurrogták, körberöhögték... De ez egy érdekes gondolat, hogy egy darabig semmit ne építsünk! Na, most képzeljük el, hogy most Magyarországon itt valaki felszólalna egy ilyen alkalommal, ahol ott az építőipari vállalkozók tömege, akik újabb és újabb melókat akarnak, egy kis olimpiát, egy kis városligeti múzeumot, még bekalapálunk néhány múzeumot ide..., oda, persze ahol olcsón lehet rombolni, kivágni a hatalmas fákat, és „költséghatékonyan” lopni.

M. P.: Pontosan erre a gondolatra rímelt a Kós Terem északi végfalára kirakott 4 lap böjt című munkám is!

N. D.: ...bocsánat, hogy közbeszólok, de egy poén eszembe jutott, és hadd süssem el! Gondolkoztatok-e azon, hogy tulajdonképpen mit jelent az, hogy utópia? Na, most én egy mániákus nyelvész is vagyok, én ezt nyelvészeti régészetnek nevezem, mert érdemes megnézni, hogy valami honnan származik. Hát megnéztem az utópia kapcsán Morus Tamást, aki pont tíz évvel Moh-

ács előtt, tehát 1516-ban született. Egyébként az utópia kifejezés, az csak az alcímben van, tehát tulajdonképpen De Optimo Republicae Statu deque Nova Insula Utopia a címe, de nem ez a lényeg. Úgy idézzük ezt a művet, hogy Utópia. Na, de ez mégis egy görög gyökerű szó. Hát akkor menjünk vissza a görögökhöz! Ebben a szóban benne van az, hogy toposz, tehát benne van a hely. És benne van az, amiről most beszéltél, és a srác beszélt, akit leröhögtek, benne van az, hogy ho. Ho azt jelenti, hogy nem. Tehát ez tulajdonképpen annyit akart jelenteni, hogy ez egy nem létező hely, ez egy sehol sincs hely. Na, most ehhez mi hozzáképzeltük azt, hogy ez a sehol sincs hely, ugye ezt úgy is lehet értelmezni, hogy ez nincs. Hogy nem építünk. De ezt úgy is lehet értelmezni, hogy ez olyan hely, ahol valami nagyon különleges, ahová mi vágyakozunk. Elkezdtek így értelmezni. Na, most ezt magyarul nem tették meg, de angolul megteszik azt is, hogy nem u -betűt tesznek az elejére, hanem e-betűt és u betűt. Angolul a kettőnek a kiejtése tulajdonképpen ugyanaz, Eutopia, és ebből viszont benne van az, hogy jó hely. Tehát benne van az is, hogy egy olyan hely, ami nincs, de benne van az is, hogy egy jó helyet csinálunk. Na, most azt hiszem, ez lenne a feladatunk, hogy jó helyeket csináljunk. Én hadd tegyek egy kitérőt, ugye a toposzt, azt ma is használjuk úgy, hogy topológia, tehát a matematikának az egyik ága, némi leegyszerűsítése a geometria, de magyar szó is van rá hál istennek, mértan. Tehát a mértannak az az ága, amit úgy szoktak mondani, hogy gumilepedő geometria, ahol valamit húzhatunk, és azokat a tulajdonságokat nézzük. Tehát egy körből ellipszist lehet csinálni, mert meghúzzuk a gumilepedőt.

O. T.: Teljesen igaz, nagyon tetszik, amit mondtál. Igen, Eutópia, mi lenne, ha Európából csinálnánk egy ilyen Jó helyet. Én még 1990-ben csináltam egy alapítványt, ami gyakorlatilag arról szól, hogyan lehetne olyan építményeket megmenteni vagy létrehozni, ez lehet egy kunyhótól kezdve egy ház, egy kupola, bármi, ami még a Hely szelleméhez idomul. Tehát ugyanaz a gondolat, amit itt fessegetünk. De hát ezekre a dolgokra nagyon nehéz rávenni az embereket. Most, hogy figyelem Pétert, nagyon ügyes, lasszókat, szó-lasszókat vet ki az emberekre, és úgy húzza be őket egy beszélgetésre. Én is, amikor feldobta nekem Péter, Tamás, nem írnál valamit? Mondtam, írnék én szívesen, csak most éppen nincs időm. Erre kitalálta egyből, hogy akkor ne írd, akkor gyere, jöjjünk ide, beszélgesünk!

M. P.: Ez nem az én érdemem, hanem Hámory Judité, aki Maros Tamás barátunk felesége.

N. D.: Bocsánat, a kávéházban beszélgetünk. Tehát a beszélgetés... Írásban lezártál valamit. Leírtam, pontot tettem. A számítástechnika világában viszont vissza tudok menni, ki tudok javítani itt, ott, amott dolgokat, de mégis, amikor a

pontot kivettem, lezártam. A beszédnél meg egymás szavába vágva is tudom csinálni. És még egy dolgot hadd mondjak nektek, sajnos ez picit monológyszerű, de megpróbálom gyorsan elmondani. Én azért szerettem bele valami olyanba, amire szerintem angolul nincs is rendes szó, amit magyarul úgy neveznek, hogy népi építészet. Na, most én azért harcolok, hogy a népi építészet kifejezést írjuk egy szóba, i-nélkül, úgy, hogy népépítészet. Hiszen a népművészetben belül van néptánc, népzene, népköltészet, mindegyik így van leírva, sehol nincs egy i-betű, és nem írjuk két szóba. Mert ezek összefüggenek. A népművészet egységét így tudjuk megadni. Na, most mit csinálnak az angolok? Magyarosan mondva, elnevezik „vernakuláris” építészetnek. Tehát kiszedik a folk music, folk dance stb. sorból, és azt mondják: vernacular architecture. Ám latinul verna, azaz rabszolga, pontosabban a ’házi rabszolga’ szóból származik. Ezzel szembesítettem a RIBA (Royal Institute of British Architects) elnökét. Tegyük fel, a latin Rómában Aquincumról elmélkednénk, ahol Teneked helyi házi rabszolgáid – verna – vannak. Na, most ebből a „helyi házi rabszolga” – verna – kifejezésből lett a helyi, azaz a lokális jelző, és én értem, hogy ők nem azt akarják mondani, hogy „rabszolga-építészet”, hanem azt akarják mondani, hogy „helyi építészet”. De hogyha megvan ez a háttérgondolat, akkor minek használjuk? És minek emeljük ki a folk art-ból, a népművészetből mássá? Na, most a neves szlovén kutatója ennek a területnek azt mondta, hogy igazam van, de, ugye az ICOMOS eldöntötte, úgy nevezik, hogy vernakuláris építészet. Tehát ő is átállt, most elnézést, szlovénre váltok, ljudska arhitekturáról átállt vernakularna arhitekturára, és én küzdök ellene, hogy menjünk vissza arra, hogy ljudska arhitektura. Hál’ istennek néhányan ezt használják. Én küzdök érte, hogy angolul is folk architecture legyen, és magyarul pedig népépítészet, így egybe. Na, most miért tartom ezt nagyon fontosnak? Azért, mert a Hely szelleme benne van. Tehát ilyen nincs, hogy magyar népi építészeti bocsánat, van magyar népi építészet, de hát néprajzosok hada és építészeti hada együtt, mondom egy nevet, Warga László és köre ezt kutatták. Korábban Bátky Zsigmond is ezt kutatta. Korábban Medgyaszay is ezt kutatta. Ha valaki Malonyai A MAGYAR NÉP MŰVÉSZETE című művének az első két kötetébe belelapoz, akkor megdöbbenve látja, aki nem járatos ebben, hogy Malonyai készítette a rajzokat. Tehát Malonyai, a Malonyai csoporttal, Kőrösfői-Kriesch Aladár, Nagy Sándor és a társasága ott csatangoltak együtt Erdélyben. Egyébként a családtól tudom, hogy véletlenül összetalálkoztak, és azt is tudom, hogy a harmadik kötethez is elkészítette Malonyai az ábrákat, de az nincs benne a könyvben. Valamilyen copyright okból.

M. P.: Sigmund Freud lélekanalízisének kiterjesztéseként, ha a „házirabszolga-építészet” ha-

talmi elszóláson komolyabban meditalunk, bevillanhat Nietzsche egyik alapgondolata – az urak morálja és a rabszolgák morálja (Herrenmoral und Sklavenmoral) közti égbekiáltó ellentmondás is. Mert a Herrenmoral und Sklavenmoral szintén kapcsolódhat a népépítészethez, mégpedig globális léptékben. Hogyan jön ez a Gyakorlati utópiák kiállításához? Az első előadás a konferenciánkon, mintegy felütésként, a Nyomtatható úrbázisokról szólt. Katona Vilmos barátunk és társai a Holdra, a Marsra és más bolygókra történő úrkolóniák telepítési alapelveiről beszéltek. Vilmost valami fejtágító szerű konferencián ismertem meg, amikor ezt a témát előadta, talán az utolsó előadóként. Már majdnem elmentem, és roppant örülök, hogy mégis megvártam. Utána beszélgettünk, és meghívtam az Írószövetségbe, ahol a science-fiction írók SF-szakosztályán újra előadta a Nyomtatható úrbázisokat. Hosszan tartó, parázs beszélgetésbe fordult az egész, nagyon gondolatébresztő volt! Ezért lett a mi konferenciánk első előadása, felütése az Úr építészet. Valójában, hogy a Nietzschei Urak moráljára visszaköszünk, a jelen globális pénzügyi kannibalizmus a kiváltó oka annak, hogy a Föld pénzügyi elitje, az Urak (alig egy tucatnyi szuperbankár a keménymag, és ez a beszúrás nem konteó..., hanem konprakti...) néhány évtized szünet után újra az Úr építészetbe kezdenek befektetni. Ugyanis a kamatoskamatos-stb.-kamatok burjánzása a Földgolyón egyszerűen már nem fér el! Kész, telítődött! Ezt a felfoghatatlan trilliónyi, mesterségesen generált globális adósságot a Föld népei soha nem fogják tudni visszafizetni. Tudja mindenki! És ilyenkor mindig világháború szokott következni a Tabula rasa érdekében, de most az atombomba miatt a háború globalibugris hoppmesterei ettől egyelőre még ódzkodnak. Közben pedig nőttönő a feszültség, és az összeomlás peremén burjánzik az egész világot behálózó kleptokrata magánpénzrendszer! Ezt az örült, „befelé robbanó” gyarmatosítást sem bolygónk bioszférája, sem a Rabszolga-emberiség nem viseli már el. Ezért kell az Uraknak ezzel a meggondolatlan, Zauberslehrling-attitűddel kifelé terjeszkedni, „befektetni” a Világegyetem ember által még nem gyarmatosított tájaira. Profitot parittyázni az Univerzumba, a végtelen tér jeges köpenyébe! René Guénon globális fejtelenségként jósolta meg ezt a skizofrén világérzést egy évszázaddal ezelőtt: ... olyan, mint amikor egy lefejezett organizmus valahogyan még tovább él, és a mozgása egyre intenzívebb és kaotikusabb... Vida Gábor idézte Honnan hová Homo? című előadásában Albert Einsteint, aki mintha tudatosan tervezett társadalmi tudathasadásként jellemezte volna ezt a „tohuwabohu” tendenciát: Az eszközök tökéletesítése és a célok összezavarása, úgy tűnik, ez a mi problémánk. Zbigniew Brzezinski, „A nagy sakktabla” játék mestere pedig egyenesen a

„programozott káoszt” ajánlotta üdvösnek az Úraknak, a pénzhatalmi világelit által meglovagolt Amerikai Egyesült Államok hatalmi hanyatlásának mérséklésére, föltehetően az Ordo ab Chao (Káoszból lesz a Rend) illuminátus jelszavának megfelelően. Ami persze a technika hajóágyúszerű elszabadulása mellett, amit nem csekély eufémizmussal „technoevolúciónak” neveznek, megkerülhetetlen morális társadalmi felelősséget is fölvet. Ez az embermivoltért érzett felelősség tükröződött dr. Kovács Mónika Erika orvosnő és Fekete Zoltán előadásában is, akik a Nyomtatható úrbázisok pandanjaként, ÉP-ító Földbázisok címmel a szupervályog építési technológiáról beszéltek. A szupervályog technológia és társai elsősorban a nincstelen milliárdok, tehát az emberiség túlnyomó hányada, a Rabszolgá-emberiség lakásgondjain enyhítené. A szupervályog feltalálása Nader Khalili iráni származású amerikai építész nevéhez fűződik, akinek korábban a felhőkarcolók földrengés elleni biztonsága volt a szakterülete, és akit a NASA űrprogramjába is meghívtak. Felismerte, hogy egy úrbázist egy idegen égítésten ugyanúgy a semmiből, pontosabban „helyben található” anyagokból kellene építeni, miképpen itt, a Földgolyó hajléktalanjai, akik szintén a semmiből kell építkezzenek. Khalili, miután az USA-ban, a NASA-nál minden szakmai és társadalmi elismerést megkapott munkásságáért, megcsömörlött az euroatlanti mentalitástól, belebetegedett az Urak moráljába, és hazaköltözött gyógyulni (és meghalni) Iránba, az Övéihez. Szülőföldjén, Iránban háború volt, halottak és vér, szögesdrót és homok minden mennyiségben és homokzsákok. Földönfutók milliói, akik egyszerűen csak túlélni, lakni szerettek volna valahol. Nekik hozta el Khalili a szupervályog építési technológiát, aminek a segítségével kalákában egy-egy család otthont építhet magának. Ezzel az építési módszerrel kísérletezhet idehaza Héregen a Szupervályog Munkacsoport is, összeegyeztetve azt a permakultúrás, környezettudatos gondolkodás és gazdaságkodás szempontjaival. Az ÉP-ító Földbázisok előadói azt is kihangsúlyozták, hogy a magyar nyelvben az építés és a gyógyítás szinonimák. Dr. Kovács Mónika Kaliforniában, Nader Khalili tanítványaitól tanulva ismerkedett meg ezzel a technológiával, és most itteni éghajlati és társadalmi körülmények között szeretné azt meghonosítani. Valójában Nader Khalili munkássága kozmikus ihletésű organikus dekonstrukcióként, globális vernakuláris nép-építészetként is felfogható, amely ösztönösen-tudatosan a nietzschei Herrenmoral und Sklavenmoral emberalatti társadalmi ellentmondásait is kezelhetné. Minden naivitásával együtt, ugyanis az Urak, azaz a cirka száz szupergazdag dollármilliárdos birtokos akkora vagyont, mint a másik oldalon négymilliárd nyomorban élő Rabszolga. És miképp azt Thomas Piketty A tőke a 21. században című könyve

sokoldalúan bizonyítja, a tendencia, hogy a gazdagok egyre gazdagabbak, a szegények egyre szegényebbek lesznek, öngerjesztő örvénylőként működik, ami végül felszámolja önmagát.

Noam Chomsky nyelvész szerint az emberiséget a 21. század elején az atomháború és a globális éghajlatváltozás fenyegeti a legkíméletlenebbül. Tegyük ehhez hozzá a nukleáris hulladékok totális kezelhetetlenségét is! Amely fenyegetésekhez képest például a terrorizmus és a migráció örvényei szinte jelentéktelenek, jóllehet ez utóbbi két jelenség is szerves része a neoliberalis fundamentalizmuson nevelkedett Brzezinski által tanácsolt „programozott káosznak”. Felelősebb tudósok előrejelzései alapján a Kárpát-medence éghajlata egyre szárazabb lesz, az egyre kevesebb csapadék egyszerre és gyorsan lehullik, az árvizek és aszályok ritmusa egyre kaotikusabbá válik, és a száz kilométeres sebességű viharok száma drasztikusan megnövekszik. Hasonlóképp az erdőtüzeké is. A Kárpát-medence földrajzilag olyan, mint egy edény, amely akár a Szaharából ide örvénylő extrém, akár 50 Celsius fokos forróságot is hetekre ide ülepítheti. A Föld felszíne alatti építkezés – amelyet többek között a Szupervályog építési technológia és társai is szolgálhatnak – mind biológiai és önvédelmi, mind energiahatékonysági és környezetvédelmi szempontból is a közvetlen túlélést segítené. Az Építész fórumon is olvasható A túlélés városképletei, avagy Budapest underground című esszémben fejtettem ki részletesebben ezt a tendenciát, Vidor Ferenc Képek és képtelenségek a városok világából című életműkötetére reagálva. A mi Budapestünk alatt például világgraszáló barlangrendszer húzódik, amit ilyen afrikai eredetű forróságban, mint jelen sorok írásakor ez a 2017-es nyár is, túlélőterekként lehetne hozzászóni a város felszínéhez. A kapitalista irrealista plázamániát is a felszín alatt kellene megoldani, amire a világ szerencsésebb nagyvárosaiban, Párizstól Tokióig számos példát találhatunk. Talán belátható, hogy a különféle kisbirodalmi kleptokráciák „káprázatipari” tornyainál olcsóbban és megbízhatóbban kiegyensúlyozhatják az éghajlatváltozás kilengéseit a Föld felszíne alatti terek. A Kós Teremben rendezett kiállításunkon ebben a szellemben mutattuk be az esztergomi Bazilika alatti pincerendszer bővítésének terveit, valamint az esztergomi Aranyhegyre, félig a földfelszín alá már megépített Hertelendy-házat is, Mújdricza Ferenc műterméből. Ezt a túlélő törekvést képviselték a héregi Búboház projekt építési engedélyt elnyert tervei, az Ördögkerék-ház és a Nautilus-ház, de a Mátraverebélyre elképzelt Cigánykapolnánk több változata is, a Gyakorlati utópiák kiállítás jeles példáiként. Forma követi az éghajlatváltozást...

Vége az 1–2. résznek.

Dr. Simigné Fenyő Sarolta

A világ kék zónái,

ahol 100 évig élnek az emberek

Bevezetés

Jelen tanulmány az MTA Miskolci Területi Bizottsága Társadalom- és Humántudományi Gerontológia Munkabizottságának *A színek világa és az idősödés tudománya* című kerekasztal-beszélgetését megelőző, *Élet a kék zónákban* című, 2019. március 6-án elhangzott előadás alapján készült. A témaválasztást az indokolja, hogy egyre többet foglalkozunk a múlt idővel és azzal a gondolattal, hogy miként lehetne tovább élni, ezáltal a még előttünk lévő éveknél értelmet adni. Furcsán hangzik, de vannak a földkerekségnek olyan régiói, ahol a 60–80 éves ember még fiatalnak számít. Miért és hogyan lehetséges ez? Antropológusok, demográfusok, gerontológusok, az emberi élet rejtelmét laboratóriumokban kutató orvosok, újságírók, vállalkozó szellemű világutazók és televíziós személyiségek indulnak és jutnak el napjainkban a nagyvilág kék zónáinak nevezett helyszíneire, hogy megfejtsék a hosszú és egészséges, akár 100 vagy 110 évig tartó élet titkát. Elsősorban az interneten hozzáférhető hírek, úti beszámolók és újságcikkek alapján kíséreljük meg a kutatók útját követni, ennek alapján a százévesek életmódját és szokásait megismerni, majd olyan kapcsolódási pontokat találni, amelyek alapján mi is tanulhatunk tőlük és változtathatunk saját szokásainkon, így életünk minőségén is. A tanulmányban a következő kérdésekre keressük a választ: miért nevezik a világ legidősebb emberek által lakott régióit kék zónáknak? Van-e a kék színnévnek ebben az esetben valamilyen szimbolikus jelentése? Mivel magyarázható, hogy három, világtól elzárt sziget, egy szegénység sújtotta félsziget és egy modern amerikai kisváros egyaránt alkalmas arra, hogy ugyanazt az eredményt, a 100–110 éves vagy néha még az annál is hosszabb életkor lehetőségét biztosítsa lakosai számára?

1. A világ kék zónái

Kék zónáknak nevezik a földkerekség azon régióit, ahol az emberek az átlagéletkornál sokkal tovább élnek, ahol a lakosok között nem ritka a 100 éves vagy annál is idősebb személy sem. Ráadásul ezt a magas életkort úgy érik el, hogy tevékeny, tartalmas és kiegyensúlyozott életet élnek, és egészséges táplálékokat fogyasztanak. A családban több generáció él együtt. Nem ismerik a stresszt, hiszen a családhoz, a közösséghez való tartozás biztonságát nyújt számukra. A kék zóna elnevezés Dan Buettner amerikai újságíró érdeme, bár a kifejezést nem ő használta először. Az 1960-as születésű újságíró többféle tevékenységi

formában is kipróbálta magát. Azonkívül, hogy a National Geographic hírmagazin munkatársa, számos sikerkönyv szerzője is, továbbá pedagógus, producer, író és szónok, világutazó és felfedező is. Terepkerékpározásban nyújtott tevékenységéért pedig bekerült a Guinness rekordok könyvébe. Jelen tanulmány szempontjából pedig a világ kék zónáinak feltérképezésében, beazonosításában és elnevezésében kifejtett szerepvállalása számít hatalmas teljesítménynek. (1) A hosszú élet titkainak kutatásáról számos könyve és publikációja jelent meg. A kék zónák kifejezés azonban mégsem könyvei alapján, hanem a National Geographic hírmagazin 2005. novemberi számában napvilágot látott a *The Secrets of Long Life / A hosszú élet titkai* című írását követően került be a köztudatba. Állítása szerint a földkerekségnek a következő öt olyan régiója van, amelyik kiérdemli a kék zóna elnevezést: Japánban Okinava, Görögországhoz tartozóan Ikaria, azaz Ikarosz szigete, Olaszországhoz tartozóan Szardínia, a Földközi-tenger második legnagyobb szigete, Costa Ricában a Nikoya félsziget és az Egyesült Államokban, Kaliforniában egy Loma Linda nevű kisváros, a hetednapos adventisták otthona. Felmerül a kérdés: miért nevezik a világ ezen régióit kék zónáknak? Vagy másképpen fogalmazva: miről kapták ezek a területek a nevüket, mi kék a kék zónákban? Gondolhatnánk, hogy a névadót az ég vagy a tenger kékje ihlette. Vagy pedig az, hogy a kék a béke színe, illetve, hogy gyógyító hatása is ismert. Azonban csalódnunk kell, mert ebben a jelzős szerkezetben a kék szín jelentésének kevés szerepe van. Használata sokkal inkább gyakorlati okra vezethető vissza. Bár a kék zónák elnevezést Dan Buettner amerikai újságíró védette le, az ötlet alapjául Gianni Pes olasz egyetemi oktató és Michel Poulaire belga kutató, demográfus, jelenleg professzor emeritus tevékenysége szolgált, akik demográfiai kutatásokat végeztek. Céljuk annak megállapítása volt, hogy általában miért élnek a nők tovább, mint a férfiak. A két szerző a *Journal of Experimental Gerontology* című folyóiratban mutatta be Szardíniára vonatkozó eredményeit, kiemelve, hogy a szigeten található Nuoro tartomány a földkerekségnek egy olyan régiója, ahol a legtöbb százéves férfi él. A térképen kék színű koncentrikus körökkel jelölték be azokat a falucsoportokat, ahol a legmagasabb az élettartam, és a körön belül elhelyezkedő területeket nevezték el kék zónáknak. Buettner pedig még 2005-ben levédette a kék zóna elnevezést, és a két demográfussal együttműködve kiterjesztette annak fogalmát a Föld valamennyi olyan régiójára, ahol 100 évig vagy még annál is tovább élnek az emberek. (2)

1. 1. Okinava, Japán

Ha megkérdeznénk az utca emberét, mit gondol, a világnak mely területei azok, ahol a legmagasabb az átlagéletkor, nagy valószínűséggel első

helyen mindenki Japánt említené. Ennek egyszerű oka van. Gyakran értesülünk a médiából olyan szenzációról, hogy Japán legidősebb embere elérte a 100, a 110 vagy éppen a 117 évet. 2018-ban az ország legidősebb asszonya a 115 éves **Kane Tanaka** lett, azt követően, hogy a legidősebb japán nő, **Chiyo Miyako** 117 évesen, szuperszeniorként távozott az élők sorából. (3)

Az ilyen magas életkort az orvostudomány az egészségügyi helyzet látványos javulásával, a szigorú higiéniai előírások bevezetésével, védőoltások alkalmazásával, és mindezek következtében a fertőzőes megbetegedések számának csökkenésével magyarázza. (4)

Azonban feltételezhető, hogy a világ *kék zónáiban* lakók számára egyéb lehetőségek is adóttak, amelyek a száz évnél is hosszabb életet biztosítják.

A napjainkban Japánhoz tartozó Okinava a világ egyik *kék zónája*, egy vulkanikus sziget, az Okinava-szigetek része. A napfény, a spirituális élet és az édesburgonya hazája, amelyet régi kínai felfedező expedíciókon a halhatatlanok földjének is neveztek. Mások képzetében Hawaiiú idézi fel. „Nyugodt, egzotikus szigetcsoport, meleg, mérsékelt övi időjárással, pálmafákkal, türkizkék, homokos tengerparttal szegélyezve, a városok villódzó elektronikus fényárban úsznak, és örökké zsonganak, a kedvenc étel a hirtelen sült hús és zöldségek keveréke. A sziget több mint ezer éve a hihetetlenül nagyszámú idős lakójáról híres.” (5) Ezért is emlegetik a 100 évesek szigeteként. Sokáig neveztek a világ leghosszabb ideig élő asszonya, **Chiyo Miyako** otthonának, aki – mint ahogy erre fentebb már utaltunk – 2018-ban, 117 évesen, szuperszeniorként távozott az élők sorából. (6) Halálával a világ leghosszabb ideig élő asszonya státuszt **Kane Tanaka** örökölte meg, így napjainkban Japánban ő a legidősebb élő személy. Az aktív élet, az egészséges táplálkozás, a vegetáriánus étkezés híve, ezenkívül halféléket és más, tengeri eredetű táplálékokat, illetve nyers ételeket fogyaszt. Túlélte egy 103 éves korában diagnosztizált vaskóros betegséget, 107 éves volt, amikor fia könyvet írt róla. Chiyo Miyako halálakor már idősek otthonában lakott, ahol sétálgatással, társasjátékozással, kalligráfiával és számolással töltötte és tölti most is (2019 márciusában) napjait. Azzal, hogy étrendjén változtatott, érdekes fordulatot vett az élete. Legújabb naponta 3 kávét, ezenkívül szénsavas és vitamindús üdítőket is fogyaszt. Szerinte a hosszú élet titka a család, az alvás és a remény. 120 éves koráig szeretne élni. (7)

Alvási szokása kapcsán érdemes megemlíteni **Kamato Hongo** nevét is, aki 1887 és 2003 között volt Japánban az őszülő társadalom legidősebb képviselője. Nem csupán azért került be a Guinness rekordok könyvébe, mert 116 évet élt, hanem azért is, mert szokásai között két nap alvást követően két nap ébrenlét szerepelt. Élet-

ében fontos szerepet töltött be a fizikai munka. Gyermekkorában tehénpásztorként dolgozott egy világtól elzárt kis faluban, később burgonya-földeken vállalt munkát. (8)

A sziget települései közül feltétlenül említést érdemel egy Ogimi nevű kis falu, mivel itt él a legtöbb 100 éves vagy annál is idősebb ember. A vendégeket, a faluba érkező idegeneket a következő felirat fogadja:

„70 évesen még gyerek vagy, 80 évesen fiatal, és ha 90 éves korodban meghalod az őseid hívását az égből, kérd meg őket, hogy várjanak, amíg be nem töltöd a 100-at.”

A falu lakosai mindent megtesznek, hogy ezt a szép kort megérjék. Saját földjeiket művelik, megtermelik a család számára szükséges zöldségeket és gyümölcsöket. Fontos táplálékuk a goja nevű gyümölcs (keserű dinnye vagy balzsamkörte), amelynek immunerősítő hatását a hosszú élet titkaként szokták emlegetni. Étkezésüket mértékletesség és kalóriaszegény ételek fogyasztása jellemzi. Rendszeresen sportolnak, napi-
rendjükben szerepel 10 perc torna, labdajátékok és sziesza. A lakosok körében nagy az összetartás, élénk a társasági élet, az emberek, amiben tudnak, segítenek egymásnak. (9)

Nemcsak az említett Ogimi nevű faluban, hanem a sziget más területein is fontos szerepet tölt be a lakosság életében az általuk egészségesnek tartott táplálkozás. Míg a legtöbb *kék zónában* az emberek alacsony kalóriatartalmú, zsírszegény, növényi eredetű, hüvelyesekben gazdag ételeket fogyasztanak, addig Japánban a halfélék és más tengeri eredetű táplálékok és nyers ételek vannak túlsúlyban. Nagy figyelmet fordítanak a mozgásra, legidősebb napjaikig sportolnak, súlyt emelnek, bicikliznek. Fontosnak tartják a közösségi életet és a társadalmi szerepvállalást. Nagy és összetartó családokban több generáció él együtt, ahol fontos szerepük van az idős családtagoknak is. Az erről szóló gondolatokat érdemes szó szerint idézni. „A megfigyelések szerint azok az idős felnőttek haladják meg a 100 éves kort, akik valamilyen társadalmi szerepet vállalnak, azaz a társadalomban betöltött szerepük alapján fontosnak és hasznosnak érezhetik magukat.” (10) Napjaikat ez teszi tartalmassá és kiegyensúlyozottá.

Ugyanakkor nem hallgathatjuk el, hogy a modernizáció negatív hatásai Okinava szigetét is elérik. Egyre kevesebb gyermek születik, elnéptelenednek az iskolák. Az emberek étkezési szokásait és a hosszú életet pedig károsan befolyásolják a környéken megjelenő gyorséttermek.

1. 2. Szardínia, Olaszország

Ezen a földközi-tengeri szigeten az emberek többsége „vadászik, halászik, és megtermeli a saját élelmiszereit”, továbbá a lakosság nagy része hordozza az M26 nevű gént, amely a hosszú

élettartamhoz köthető. A *kék zónák* fogalmát elsőként 2000-ben Szardínia szigetére vonatkozóan alkalmazta Michel Paulin belga demográfus. Gianni Pes olasz kutatóval először a Szardínia szigetén található Nuoro tartományt karikázták be *kék tintával* és nyilvánították *kék zónának*. (11) Internetes adatok szerint a szigetországban 2010 májusában 350 fő volt száz éven felüli, ez 100 000 lakosból átlagosan 22 főt jelent. (12)

Ez a tény és más adatok is bizonyítják, hogy itt él a világ legtöbb százéves embere, és érdekes módon jelentős részük férfi. Szardínia szigetén másképpen alakul a száz éven felüliek aránya, mint más országokban, ahol általában a nők vannak többségben. Szardínián a szenior férfiak és nők száma egymást közelíti. Erre vonatkozóan próbálnak magyarázatot találni, ilyen lehet pl. az élet és az étkezés minősége, a „különleges” genetikai tényezők és a környezet kölcsönhatása. Ami az étkezést és ital fogyasztást illeti, a *kék zónában* élő férfiak 93%-a fogyaszt bort, és ez majdnem a duplája az olasz átlagnak. A nők tejtermékeket, zöldségeket és gyümölcsöket fogyasztanak.

Nuoro tartományban, egy *Silamus* nevű kis hegyi faluban 2400 ember él. Jelentős részük száz éven felüli, többségük férfi, 2 férfira egy nő jut. Amikor a község polgármesterét arról kérdezték, hogy véleménye szerint mi a hosszú élet titka, első helyen az éghajlat, az étkezés és az életmód együttes hatását emelte ki, mondván, a genetikai tényezők magyarázatát az orvosokra bízta. Szerinte az életmód, ezen belül a stressztől és a szabályoktól mentes élet nagyon sokat számít. Százéveseik főleg farmerek és pásztorok, egyszerű emberek, mindig is az egyszerű életet kedvelték, és 80 éves korukig dolgoztak. Ellenben, ami mindennél fontosabb: a közösségi élet és a szoros családi kötelék akár három generáció között is. Az idős családtagok együtt laknak a testvérekkel, az unokákkal és a dédunokákkal. Nem küldik az idős családtagokat öregotthonokba, nem hagyják őket magukra, továbbra is értékes tagjai maradnak a közösségnek. Az a meggyőződés élte az idősöket, hogy akkor is érdemes élni, ha már erejük nem a régi, mert szerető gyermekek, unokák és barátok veszik körül őket.

Szardínia földrajzi helyzete, hegyvidékei és a világtól való elzártsága azt a veszélyt is magában rejt, hogy a rokonok egymás között házasodnak, és ez idővel genetikai és antropológiai jellegű problémákat idézhet elő. A szardíniai lakosság genetikai jellemzőit kutatóintézetekben a multidiszciplináris keretein belül vizsgálják, hogy megállapítsák a különböző, pl. autoimmun betegségek, a diabétesz, a sclerosis multiplex, valamint a hosszú élet genetikai okait. Létezik olyan projekt, amelynek keretein belül a komplex betegségeket és az öregedéssel kapcsolatos fenotípusos tulajdonságokat vizsgálják. Más projektek célja, hogy megtalálják az öregedésért felelős

géneket és környezeti tényezőket. [Megállapították, hogy pl. kapcsolat van az elhízás, a derékbővség és a szervezetben lévő inzulin mennyisége között. A koleszterinképződés alapján azt derítették ki, hogy a hosszú élet szempontjából az átöröklés és a környezet (étkezés, életmód) közötti kapcsolat játszik fontos szerepet, az örökletesség 40, a környezet 60%-ban. Azt is megállapították, hogy a hosszú élet géneknek tulajdonítható átörökítése inkább a nők, mint a férfiak esetében jellemző.] (13)

1. 3. Ikaria, Görögország

A görög Ikaria szigetét újságcikkek olyan helynek nevezik, „ahol az emberek elfelejtettek meghalni”. Egészségesebbek, mint az Egyesült Államokban sokkal nagyobb kényelemben élő embertársaik. Húsz százalékkal kevesebben szenvednek rákban, fele annyian szívbetegségben, mint az USA-ban, a demenciát pedig szinte nem is ismerik.

Ikariát a csodálatos gyógyulások szigetének tartják, ahol (internetes források szerint) egy tudórákban szenvedő, korábban az Egyesült Államokban élő, görög származású háborús veterán visszanyerte egészségét. A végzetes betegségből való kigyógyulását követően még 25 év múlva is élt, amikor az őt kezelő amerikai orvosok már régen nem voltak az élők sorában. Mi lehet a csodával határos gyógyulás titka? Mivel magyarázható, hogy az ikariai lakosok 8-10 évvel élnek tovább az átlagnál; hogy 2,5-szer nagyobb eséllyel érik el a 90 éves életkort, mint az amerikaiak; hogy közülük sokan 100 évnél is tovább élnek, ritkán betegek, és még idős korban is tisztán tudnak gondolkodni? Körükben ritkábban és életük későbbi szakaszában jelentkeztek olyan betegségek, mint a rák, a kardiológiai problémák, a depresszió vagy az Alzheimer-kór. Ezeknek a jelenségeknek szándékozott a végére járni 2008-ban olasz és belga kutatótársaival Dan Buttner amerikai újságíró. Először azt a területet azonosították be, ahol a legtöbb 100 éven felüli férfi él, majd a hosszú élettartamot magyarázó tényezőket gyűjtötték össze. A hajdani fenyőerdők, a szőlők birodalma és a termásvíz 2500 éve vonzza a turistákat. Az embereket sem a pénz, sem a gazdagság, de még a múlt idő sem érdekli. Nem hordanak órát. Későn kelnek, későn fekszenek le, napközben is pihennek. Nem használják az ÉN szót, számukra csak a MI létezik. Önállóak, a külvilágtól elszigetelve élnek. Száraz füvekből készült hegyi teát és gyermekláncfűből készített citromos teát, gyógyszerek helyett mézet és gyógynövényeket, majoránna, zsályát, mentát és rozmaringot fogyasztanak. Öregedést gátló étkezésekre jellemző a kecsketejből, borból, zsályateából vagy görög kávéból, mézből és kenyérből álló reggeli, a sok zöldségből és halból álló ebéd, valamint a kenyérből és kecsketejből

álló vacsora. Napirendjük a következő: „természetes környezetben ébrednek, a kertben dolgoznak, későn ebédelnek, majd pihennek. Este a szomszédok meglátogatják egymást”. (14) A sziget egyik orvosa szerint az ikariai lakosok egészségének titka „a sok teaivásban” rejlik, és a teafajták között vannak olyanok is, amelyek fogyasztása a hagyományos görög orvoslásnak is részét képezi. „Ezek a fűvek meggátolják a fogszuvasodást, a bélbetegségeket és javítják a vérkeringést. Ugyanakkor a legtöbb növénynek nagy az antioxidáns tartalma, jelentős polifenol tartalommal rendelkeznek és vízajtó hatása is van.” A pihenés, a napközbeni alvás csökkenti a szívbetegségek kialakulását. Ikarián nem létezik a stressz, nincsenek egzisztenciális problémák, az emberek saját kertjüket művelik, vasárnap templomba mennek. Fontos az is, hogy megbecsülik az időseket, akik aktívan vesznek részt a közösség és a család életében. Nem jellemző az elmagányosodás, az elszigeteltség. (15)

1. 4. Nikoya, Costa Rica

Ez a 80 mérföldes félsziget Costa Rica északnyugati részén található. A Föld egyik legszebb térsége, legelőkkal és esőerdőkkel. A lakosság a természeti viszonyoknak tulajdoníthatóan halászatot, földműveléssel és marhapásztorkodással foglalkozik. A félszigeten az emberek viszontagságos körülmények között élnek, nem ismerik az összkomfortot. A kis falvakban sem vezeték víz, sem áram nincsen, de jól kiépített utak sem léteznek. Az ösvényeken mostoha körülmények között lehet közlekedni, melegben száll a por, esős időben az utak járhatatlanok. Mindezen hátrányok ellenére Nikoya egyike azon térségeknek, ahol rendkívül hosszú, talán a legmagasabb a várható élettartam. Míg a fejlett országokban a hosszú élet titkaként a kényelmes életet, a jó orvosi ellátást és a fertőző betegségek kisebb kockázatát említik, Nikoyán nem ez a helyzet, hiszen Costa Rica egyik legszegényebb régiójáról van szó. Ha valaki nem hal meg fiatalon fertőző betegségekben vagy balesetekben, akkor nagyon hosszú életre számíthat. Mi lehet a magas életkor titka? A következők: az itt élő száz év körüli emberek is saját kezükkel művelik kukorica- vagy babföldjeiket, maguk hasogatják a tűzifát, gyalog mennek el a legközelebbi városba. Rendkívül aktívak, mélyen vallásosak, pozitív gondolkodásúak. Mivel nincs áram, korán lefeksznek, napi nyolc órát alszanak. Kalciumban és magnéziumban gazdag vizet isznak, antioxidánsokat tartalmazó gyümölcsöket fogyasztanak, amelyek védelmet nyújtanak a betegségek ellen. Közülük kevesen élnek egyedül, lelkesen ápolják a családi kapcsolatokat, és ez biztonságérzetet nyújt, hihetlen erőt ad számukra és stresszmentes életet biztosít. Kutatók kérdéseire válaszolva az informátorok azt emelték ki, hogy számukra a világot

a társas kapcsolatok és a kommunikáció jelenti. Ez sokkal erősebb, mint a genetikai kötelék és a fentebb felsorolt, egyébként az egészséges életmódhoz szükséges tényezők (Marchant 2016). Dan Buettner 2008-ban megjelent, *A hosszú élet titka Costa Ricán* című könyvében azt írja le, hogyan tanulhatunk a hosszú életről azoktól, akik a legtovább élnek. A hosszú élet titka az alábbi tényezőkben rejlik:

Életcél, céltudatosság. Az embernek éreznie kell, hogy a környezetének szüksége van rá, és hogy cselekedetei jó célokat szolgálnak.

Kemény, azaz vitamindús víz fogyasztása. Az országban Nicoya területén a legmagasabb a víz kalcium- és magnéziumtartalma, és ennek következtében kevesebb a szívbetegség és a csonttörés.

Családcentrikus életforma. A százéves hozzátartozók a családjukkal élnek, és gyermekeik, unokáik támogatását élvezik.

Könnyű vacsora a késő délutáni órákban. Aki kevesebb kalóriát fogyaszt, évekkel tovább élhet.

Társadalmi kapcsolatok fenntartása. A szomszédok gyakran látogatják egymást. Tudják, hogyan kell a másakra odafigyelni, nevetni és értékelnit azt, ami megadatott számukra.

Kemény munka. A százévesek egész életük során szerettek keményen dolgozni, és örömeiket lelik a rendszeres fizikai munkában.

A napfény tudatos élvezete. Rendszeresen napoznak, hogy az erős csontokhoz és az egészséghez szükséges D vitamint szervezetük megtermelje, étrendjüket kiegészítse. A tudatos napozás azt jelenti, hogy kb. 15 percig napoztatják kezüket és lábukat.

A közös múlt. Nikoya lakosai a Chorotega bennszülöttek leszármazottjai. A hagyományok ápolása és hagyományos ételek, a kukorica és a bab rendszeres fogyasztása szintén hozzájárul a hosszú és stresszmentes élethez. (16)

1. 5. Loma Linda – a bájos domb, ahol boldogabbak és tovább élnek az emberek

Loma Linda egy kisváros Kaliforniában, San Francisco közelében. Az egyetlen *kék zóna*, ahol nem a világtól elzártan, hanem civilizált, városi körülmények között élnek az emberek, és amely az Egyesült Államokban található. A város neve spanyolul bájos dombot jelent. Kedves és szép város, és arról híres, hogy lakosai között szép számban vannak száz éven felüli emberek. Példaként több forrás is **Ellsworth Wareham** sebészorvost említi, aki a róla szóló történet lejegyzésekor (2013-ban) 98 éves volt, összesen pedig 103 évet élt erőben, egészségben, napjait értelmes munkával töltve. Szívsebészként tevékenykedett, az elsők között hajtott végre nyitott szív-műtéseket. (17) Az is előfordult, hogy tájfun közepette hánykolódó hajón műtött meg vakbélre

egy katonatisztet. Egy olyan történet is olvasható róla az interneten, hogy amikor új kerítésre volt szüksége, nem hívott szakembert, hanem elköcogott a boltba, megvásárolta a hozzávalókat, és saját kezűleg készítette el a fakerítést. Másnap pedig bement a kórházba, és nyitott szívműtéttel mentette meg egy ötvenéves betege életét. Ekkor kilencvenéves volt. 74 éves korában vonult nyugdíjba, de továbbra is dolgozott a Loma Linda-i Egyetemen, ahol egészen 95 éves koráig a rezidensek képzése volt a feladata. Egészséges életmódot folytatott, amit az is bizonyít, hogy naponta 100 km-t autózott, sokat tett az érrendszert védelmező vegetáriánus életmód népszerűsítéséért, gyakran tartott előadásokat a betegségek megelőzéséről. Álláspontja szerint az otthoni étkezés a legjobb módja annak, hogy az ember egészséges maradjon. **Ellsworth Wareham** 2018-ban távozott az élők sorából, felesége, 4 gyermeke, 8 unokája és 6 dédunokája van. Hivatásának élt, tartalmas és mozgalmas élete volt. (18)

Mindenhez, amit Ellsworth Wareham képviselt, hozzájárult az is, hogy a városban szigorúan ellenzik az alkoholfogyasztást, nyilvános helyeken tilos a dohányzás, és a legnagyobb szupermarketben nem árúsítanak húst. A városban nincsenek gyorséttermek sem. (19) Mindez összefügg a lakosok vallásával, akik a Hetednap Adventista Egyház hívei, amely egy keresztény (protestáns) felekezet. Ez a felekezet elvárja híveitől az egészséges életmódot, mert ez segít hitük megtartásában. Az emberi testről azt tartják, hogy az a Szentlélek temploma, és az emberek bármit is tesznek a testükkel, azt Isten dicsőségére teszik. Ennek következtében nem esznek disznóhúst, vegetáriánusok, nem isznak szeszes italt, nem dohányoznak, nem fogyasztanak kávé / koffeint és bizonyos fűszereket sem. A Hetednap Adventista Egyház jelszava, hogy Figyelünk egymásra! Szeretik a kapcsolatokat, családi és baráti közösségekhez tartoznak, tanulnak, életüket megtöltik tartalommal. A harmadik világ egyik leggyorsabban növekvő vallási felekezete ez, Európában taglétszámuk Romániában a legmagasabb, 65 ezer fő, míg Magyarországon 5-6 ezer fő. Számukra a hét hetedik napja a szombat, amikor nem dolgoznak, hanem családjuk körében, szabadidős programokkal töltik el a napot. (20)

Ki kell emelnünk, hogy az Egyesült Államoknak ebben a városában a legmagasabb az átlagéletkor. Míg az amerikai nők átlagosan 81 évet élnek, addig Loma Lindán átlagosan 86 év az átlagéletkor. Az amerikai férfiak esetében ez 76 év, ugyanakkor Loma Linda adventista férfihívei minimum 83 évig élnek. A „bájos dombon” kisebb arányban fordulnak elő végzetes rákbetegségek, mint egész Kaliforniában. A koszorúérbetegségekből eredő halálozás a férfiak esetében 66%-kal kevesebb, mint Kalifornia más vidékein, s a nők körében ez az arány még ennél is kedvezőbb, 98%! Nem véletlenül, hanem a fizikai egészségből, valamint a szellem és a lélek ki-

egyensúlyozottságából eredő boldogság alapján nevezte Dan Buettner Loma Lindát „az egészség és a hosszú élet fellegvárának”. (21)

2. A kék zónák közös jellemzői

A kék zónákon belül az emberek nemcsak tovább, hanem jobban is élnek. Kevesebb a betegség, ezért akár 90 éves korukig is aktívak. Minden kék zónával kapcsolatban azt olvashatjuk, hogy konkrétan ott, náluk él a legtöbb idős korú ember. A kutatók tényekkel bizonyították, hogy az öt kék zónában 9, az ott élő emberekre jellemző tényező létezik, amelyek minden zónában kimutathatók. Ezek a következők: a mozgás, a célok, a nyugalom, az akaraterő, a növények, a bor, a hit, a család és a közösség, amelyeket egyszerűen csak 9 erőnek neveznek. A 9 tényező az alábbi tevékenységekben nyilvánul meg:

Természetes mozgás: a világ leghoszabb ideig élő emberei nem tudatosan választanak sportágakat, hanem életkörülményeik készítik őket arra, hogy mozogjanak, hiszen gyalogniuk és kertészkedniük kell, nem is beszélve a ház körüli munka elvégzéséről.

Célok: azt jelentik, hogy legyen mindig valamilyen célunk, amiért érdemes felkelni. Ettől egészségesebbek és boldogabbak leszünk, és akár hét évvel is tovább élhetünk.

Nyugalom: a stressz életünk része, de a kék zónák szuperszeniorjai napirendjükbe stresszoldó tevékenységeket is beépítenek, pl. az adventisták imádkoznak, Ikaria szigetén napközben szundítanak, és a szardíniaiak is beiktatnak napjikkba egy „boldog órát”, amikor elengedik a stresszt.

80 százalékos szabály: az okinavaiak minden étkezés előtt arra emlékeztetik magukat, hogy az evést akkor kell abbahagyni, amikor már 80%-ban jóllaktak.

Növényalapú étkezés: minden szuperszenior / száz éven felüli személy étkezésének alapja a bab. Az étkezést még zöldségfélék, a gyümölcsök és a teljes kiőrlésű gabonából készült termékek egészítik ki. Húst csak nagyon kis mennyiségben fogyasztanak.

Bor: a mérsékelt és rendszeres borfogyasztás barátokkal vagy étkezés közben a legtöbb kék zónában része az elfogadott életmódnak.

Hit: aki valamilyen hitközösségnek a tagja, az átlagosan 4-14 évvel tovább élhet.

A család az első: a kék zónák lakóira jellemző a házastársak, szülők, nagyszülők és unokák közötti erős családi kötelék.

Jó közösség: a világon a legtovább élő emberek szoros baráti és társadalmi kapcsolatokat ápolnak. Életükben fontos szerepet tölt be a kommunikáció.

A tanulmánnyal összefüggésben: gerontológia, kerekasztal: <https://photos.app.goo.gl/9wx945eJhZcc21376>

Összegzés

Amikor Dan Buettner és kutatótársai felkeresték a kék zónákat, azt szándékoztak kideríteni, hogy mitől tartalmas és kiegyensúlyozott az ott élő emberek élete. Kutatóktól általában elméleti jellegű, tudományos magyarázatokat várunk. Ehelyett az egyszerű emberek körében bevált és nagyon is gyakorlati jellegű példákkal szolgáltak, amelyekből mi is tanulhatunk, és amelyek alapján saját személyes kék zónánkat is kialakíthatjuk. Nem véletlenül nevezik a 2. fejezetben felsorolt 9 tényezőt 9 erőnek, hiszen közülük minden egyes tényező erőt ad, befolyásolja hangulatunkat és egészségi állapotunkat. A hosszú, tartalmas és kiegyensúlyozott élet titka ezen tényezők együttes megléte. Azonban álláspontunk szerint különösen fontos a közösségi szerepvállalás, a családi kötelék, a környezet, a barátok és általában a kommunikáció nyugalmat teremtő ereje és támogató hatása. A hosszú élet titka valahol itt, a társas kapcsolatokban rejtezik.

Irodalom

Buettner, Dan 2009. *A hosszú élet oázisai: Földünk Kék Zónái. A legidősebbek tanai a hosszú életről.* Budapest: Geographia Kiadó.
Marchant, Jo 2016. *Gyógyító elme. Az orvosod te magad légy!* Budapest: Libri.

Jegyzetek

- (1) https://en.wikipedia.org/wiki/Dan_Buettner – Letöltve: 2018. 12. 29.
- (2) https://en.wikipedia.org/wiki/Blue_Zone – Letöltve: 2018. 12. 29.
- (3) https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Japanese_supercentenarians – Letöltve: 2018. 11. 22.

- (4) <http://www.origo.hu/egeszseg/20110905-ezert-elnek-a-japanok-a-legtovabb-a-vilagon-szuleskorvarhato.html> – Letöltve 2018. 11. 22.
- (5) http://naturportal.hu/eletmod/vilag_legidosebb_emberei – Letöltve: 2019. 02. 01.
- (6) http://gerontology.wikia.com/wiki/Chiyo_Miyako – Letöltve 2019. 03. 12.
- (7) https://en.wikipedia.org/wiki/Kane_Tanaka – Letöltve. 2019. 03. 12.
- (8) http://gerontology.wikia.com/wiki/Kamato_Hongo – Letöltve: 2019. 03. 12.
- (9) <http://www.origo.hu/utazas/20150822-a-japan-okinavan-el-a-legtobb-100-ev-folotti-ember.html> – Letöltve 2019. 02. 28.
- (10) http://naturportal.hu/eletmod/vilag_legidosebb_emberei – Letöltve: 2019. 02. 01.
- (11) https://en.wikipedia.org/wiki/Michel_Poulain – Letöltve: 2018. 12. 29.
- (12) <https://www.enchantingitaly.com/regions/sardegna/longevity.htm> – Letöltve: 2018. 12. 28.
- (13) <https://www.enchantingitaly.com/regions/sardegna/longevity.htm> – Letöltve: 2018. 12. 28.
- (14) <http://filantropikum.com/a-sziget-ahol-az-emberek-elfelejtettek-meghalni> – Letöltve: 2019. 03. 11.
- (15) <http://filantropikum.com/a-sziget-ahol-az-emberek-elfelejtettek-meghalni> – Letöltve: 2019. 03. 11.
- (16) <https://www.bluezones.com/2012/03/costaricas-longevity-secrets> – Letöltve: 2019. 01. 31.
- (17) https://en.wikipedia.org/wiki/Ellsworth_Wareham – Letöltve: 2019. 01. 30.
- (18) https://en.wikipedia.org/wiki/Ellsworth_Wareham – Letöltve: 2019. 01. 29.
- (19) <http://heti-valasz.hu/eletmod/a-fizikai-egeszseg-jotekonyan-befolyasolja-a-szellem-es-a-lelek-kiegyensulyozottsagat-is-60641> – Letöltve: 2019. 01. 29.
- (20) https://hu.wikipedia.org/wiki/Hetednapi_Adventista_Egyh%C3%A1z – Letöltve 2019. 01. 30.
- (21) <http://heti-valasz.hu/eletmod/a-fizikai-egeszseg-jotekonyan-befolyasolja-a-szellem-es-a-lelek-kiegyensulyozottsagat-is-60641> – Letöltve: 2019. 01. 29.

Granada látképe (Vezekényi Fanni felvétele)

A. Bak Péter

Művészcsaládok XVII.

Id. Vastagh György (1834–1922) festőművész és családja: Vastagh Géza, ifj. Vastagh György, Vastagh Györgyné Benczúr Olga, Vastagh László, Vastagh Éva

Alsó-torjai lófő **id. Vastagh György** (Szeged, 1834. április 12. – Budapest, 1922. február 21.) magyar festőművész nyolcgyermekes családban született. Székely ősei az 1660-as évek táján a török-tatár pusztítás és pestisjárvány elől települtek át a háromszéki Alsótorjáról Szegedre. A lófő a feudalizmus idején létezett társadalmi rang a székelyek között. A lófők közvetlenül a főszékelyek (primosok) után következtek a hierarchiában.

Apja Vastagh János hajósgazda, anyja Terhes Katalin. Testvérei közül csak ketten érték meg a felnőttkort, egy nővére és egy fivére, aki mérnök lett.

Tizenöt éves volt, amikor részt vett a szabadságharcban. Kmety György (1813–1865) és Perczel Mór (1811–1899) tábornokok alatt a 16. vadászászlóaljnál káplárként szolgált. Több csatában vett részt hadnagy fivérével együtt. A temesvári csata (1849. augusztus 9.) és a világosi fegyverletétel (1849. augusztus 13.) után orosz fogságba került. Mivel vérhasban megbetegedett, szabadon engedték. Szegedre ment, itt egy Pozsgay nevű asztalosmester hónapokon keresztül rejtegette az osztrák sorozóbizottság elől.

Rajzkészsége már gyermekkorában megmutatkozott. Stech József piarista tanár figyelt fel rá, majd egy Gerstenberg nevű, osztrák vándorfestő tanította. 1854-ben már a Bécsi Képzőművészeti Akadémián tanult (alapítva 1692-ben).

1858-ban Kolozsvárra települt, és Veress Ferenc (1832–1916) fényképésszel közös műtermet nyitott. Stein János (1814–1886) könyvkereske-

Id. Vastagh György: Rajzoló kislány (1876)

désénél egész tárlat volt látható árny és színezett képeikből. Később Sikó Miklós (1818–1900) festővel bérelt műtermet, de továbbra is együttműködött Veress Ferencsel a fotografiai és festészeti műteremben.

Vastagh György festői kvalitásaira gróf Mikó Imre (1805–1876) hívta fel a figyelmet az 1850-es évek végén, ezt követően a kolozsvári arisztokrácia megrendelésekkel halmozta el. 1859-ben kapta az első nagy megbízását báró Kemény Istvántól (1811–1881), Kemény Simon halálát a szebeni csatában (1442. március 25.) ábrázoló öt részes képciklus megfestésére az Erdélyi Múzeum-Egylet (1859–1949, 1990–) számára. Ugyanez évben készült az Egylet részére Kazinczy Ferenc (1759–1831) arcképe is, valamint gróf Bethlen Károly (1826–1886) megrendelésére a Vitam et sanguinem jelenet (a magyar nemesség Mária Terézia trónjának védelmében életét és vérért ajánlja fel). 1860-ban gróf Kendeffy Ádám (1795–1834) és Brandenburgi Katalin (1604–1649)

Id. Vastagh György: Kárvallott cigány (1886)

erdélyi fejedelem portréit festette meg, utóbbit a Porosz Királyi Képtárnak.

A Bach-korszak (1849–1858) elleni tiltakozásként kéz ízben is visszautasította a neki, báró Eötvös József (1813–1871) által felajánlott ösztöndíjat, Friedrich Karl zu Schwarzenberg (1799–1870) herceg, osztrák tábornok, Erdély akkori katonai kormányzójának lefestéséért. 1862-től a kolozsvári Monostor utcában, a Mikes-házban lakott, műtermében egyidejűleg fényképésszel is foglalkozott. 1863-ban Urlaky János (1827–1874) fotografussal egy hónapos fényképészeti tanulmányokat tett Székelyföldön, Előpatakon és Borszéken. Felvételeit továbbra is gyakran színezte.

1863. október 7-én feleségül vette az anyai ágon francia származású Schell Jozefint (1839–1927) Kolozsvárott, majd Ploiești-be költözött. Itt született első fia Béla, a későbbi közjegyző.

1865-ben tértek vissza Kolozsvárra. 1866-ban megszületett második fia Géza, akiből állat-és

Id. Vastagh György: Önarckép (1902)

tájfestő lett. 1868-ban ikergyermekei születtek, Jozefin és az ifjú György, a későbbi neves szobrászművész.

Id. Vastagh Györgynek 1868-tól megszapordtak bécsi megrendelések, ugyanekkor megbízást kapott a kolozsvári Fő téri római katolikus templom főoltárának helyreállítására.

1870-ben az Osztrák Műegylet májusi kiállításán két olajfestményét mutatta be. Sikerének eredményeképpen mecénásként támogatta őt Wodianer Albert (1818–1898) báró veje, Nemes Vincze (1830–?) százados és felesége. 1871 márciusától Moritz von Schwind (1804–1871) tanítványa lett, de még abban az évben mestere elhunyt. Berlinbe látogatott, ott is sikereket ért el festményeivel.

1871 júniusában visszatért Kolozsvárra, a Híd utcában rendezte be műtermet. Közben, 1870 nyarán a Gyalui-havasokban tett tanulmányutat, novemberben pedig Marosvásárhelyen dolgozott. 1872-ben ismét Bécsben festett, áprilisban tért haza családjához Kolozsvárra. Ősszel a bécsi kiállításán a Török cigányok című képe szerepelt. Az Erdélyi oláh lakodalmas menet, a Szerelmespár és a Pipázó cigánylány című festményei nagy sikert arattak az 1873-as bécsi világkiállításán.

1876-tól Budapesten élt, előbb a Zöldfa utcában volt műteremlakása, majd a Lipót utca 54-ben, a későbbi Váci utcában vett házat. A fővárosban először a régi Múcsarnok 1877. évi tárlatán állított ki. Ismét a képmás lett fő műfaja, számos neves személyiség arcképét festette meg ez idő tájt. Ekkor készültek a gyomai Jézus Szíve-templom freskói és főoltárképe. 1877-ben ka-

pott megbízást illusztrációk készítésére Petőfi Sándor (1823–1849) költeményeihez. A mű végül 1880-ban, Párizsban jelent meg Hubay Jenő (1858–1937) és Aggházy Károly (1855–1918) zongorakottájával, s többek között Vastagh György illusztrációjával. 1877-ben festette Habsburg József főherceg, nádor két leányának és fiának portréját. Ugyancsak ekkor vállalta el gróf Forgách József (1829–1876), korán elhunyt Nógrád vármegyei alispán arcképének megörökítését. 1877–1905 között az idős József főherceg foglalkoztatta udvari festőként, számos arcképet készített a nádori család tagjairól, hetente utazott Alcsútra, festeni tanította a főhercegi gyermekeket. A kastélyhoz tartozó kápolnát három oltárképpel díszítette.

Id. Vastagh György az 1870-es évek végén kapcsolatba került Munkácsy Mihállyal (1844–1900), felmerült köztük egy közös kolozsvári látogatás gondolata is. 1882 júliusában Demjén László (1836–1886) újságíróval és Sárdi István (1843–1901) festőművésszel tíznapos tanulmányutat tett Naszód-vidékére és a Radnai-havasokba, hogy az erdélyi cigányság életét tanulmányozza, s azt felhasználja a Szász-Coburg-Koháry Klotild (1846–1927) osztrák főhercegnő által megrendelt kompozíciónál.

Kolozsvár művészeti életében 1883. február elején jelentős esemény történt: a Római Katolikus Líceum dísztermében megnyílt a város első gyűjteményes képműkiállítása, amelyen Feszty Árpád (1856–1914), Apáthi Than Mór (1828–1899) és idősebb Vastagh György országos hírnévű művészek mellett olyan fiatalok is részt vettek, mint Melka Vince (1834–1911), Mesterházy Kálmán (1857–1898), Kőváry Endre (1832–1918), Sárdi István, Spányi Béla (1852–1914), Vastagh Géza stb. 1884 augusztusában több neves festő is Kalotaszegre látogatott. Bruck Lajos (1846–1910) és Telepy Károly (1828–1906) Bánffyhunyon és Magyargyerőmonostoron, Sárdi István és Vastagh Géza Bánffyhunyon láttak munkához. Vendéglátójuk Gyarmathy Zsigáné Hory Etelka (1845–1910) Kalotaszeg nagyasszonya volt. Így ez a vidék is bekerült a művészet körforgásába.

1891-ben id. Vastagh György szintén Maros megyében és Kalotaszeg környékén tett hosszabb utazást.

1894. március 12-én a Magyar Művészek és Műpártolók Egyesületéből megalakult a Nemzeti Szalon, elnökévé zicsi és vázsonykői gróf Zichy Jenő (1837–1906) mellett id. Vastagh Györgyöt választották.

Krúdy Gyula (1878–1933) visszaemlékezése szerint: „Őse volt a mai Fészek-klubnak, és benne Mesterházy Kálmán a háznagy – Vágó Pali, Spányi, Vastagh György, Stetka, Feszty Árpád (nőtlen korában) várta itt frakkban, házigazdai szívességgel szombat esténként a főváros legelőkelőbb társaságát, amelyet a színésznők is élénkítettek, mint pipacsok a rétet.”

Id. Vastagh György oltárképek festőjeként is maradandót alkotott: 1889-ben pályázaton nyert megbízást a Budapest-Belvárosi Nagyboldogasszony Főplébánia-templom Magyarország védasszonya és a magyar szentek című freskójára. A temesvári gyárvárosi Millenniumi templom számára 1898-ban festette a Magna Domina Hungariae című főoltárképet, amelyet 1901. október 16-án szenteltek fel, valamint két mellékoltárképet. (A nemzeti hagyományokat magába foglaló legendakörnek ezt a mozzanatát számos, főként barokk kori festményen ábrázolták: a karcsú, palástjába burkolódzó fiatal nőalak féltve karolja magához és fogadja az elébe térdelő király által párnán feléje emelt koronát és jogart. Ő a Magyarok Nagyasszonya, Patrona Hungariae.) A Szent István Bazilikában található Szent Imre (1000–1031) oltárképe (1903), amely Imre herceg szüzességi fogadalmát tárja elénk. Az oltárban kerültek elhelyezésre Imre herceg édesanyjának, Boldog Gizellának (980–1065) csontereklyéi. Az aradi minorita templom Szent Antal oltárképe 1905-ben, a szegedi Szent Rókus-templom tituláris szentjének oltárképe 1911-ben készült.

Id. Vastagh György zsánerképei, történelmi, egyházi és mitológiai témájú festményei mellett történelmi személyekről és korának nagyjairól készített portréival is maradandót alkotott.

Nagyszerű portréi közül említsünk meg néhányat: Kossuth Lajos (1865, Szentes, Koszta József Múzeum), Nővérek (1871, Wittich Gabriella és Mária), I. Ferenc József magyar király (1879), Zöld kendős menyecske (1890, népviseletben), Önarckép (1902, Magyar Nemzeti Múzeum).

Történelmi vásznai: Vitam et sanguinem (1859), Kemény Simon halála (1859, öt képből álló sorozat), Kuthen kun király hódolata IV. Béla előtt (1870 körül), Búsuló Báthory (1870 körül).

Zsánerképei a magyar népeletet hitelesen ábrázoló remeklések: Erdélyi oláh lakodalmas menet (1873), A kárvallott cigány (1886), Két parasztlány, Udvarlás, Erzsike kézfogója (1898), Szénagyűjtő lány (1903).

Elismerései: Az 1880-as években József nádor utódainak, az idős József főhercegnek udvari festője címet kapott. 1897-ben a Belvárosi Polgári Kör tiszteletbeli tagjává választották. 1913-ban a Nemzeti Szalon tiszteletbeli tagja lett. 80. születésnapján a kormány, a Képzőművészeti Társulat és művésztársai ünnepelték. 1914-ben a Múcsarnoki Független Művészek Csoportjának lett tiszteletbeli tagja. 1919-ben a Magyar Képzőművészek Nemzeti Szövetségének örökös dísztagja lett.

Id. Vastagh György festőművész 88 éves korában halt meg Budapesten. A Múcsarnokban ravatalozták fel, amely épület létrehozásában maga is aktívan részt vett. A Kerepesi temetőben

alussza örök álmát ez a kivételes tehetséggel megáldott, nagy magyar művész.

Műveit a Magyar Nemzeti Galéria, a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka, a Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjteménye mellett vidéki múzeumok (Szeged, Szentes, Veszprém stb.) őrzik.

1925-ben Szentendrén utcát neveztek el róla. 1934-ben a Múcsarnokban unokája, Vastagh László rendezte meg centenáriumi tárlatát, ahol a család művész tagjai is bemutatták alkotásait. 2004-ben az Ernst Múzeumban a Vastagh művészcsalád kiállításán szerepeltek alkotásai. A család emléktáblája Budapesten, az I. kerület, Naphegy, Tigris utca 55. számú ház falán lett elhelyezve.

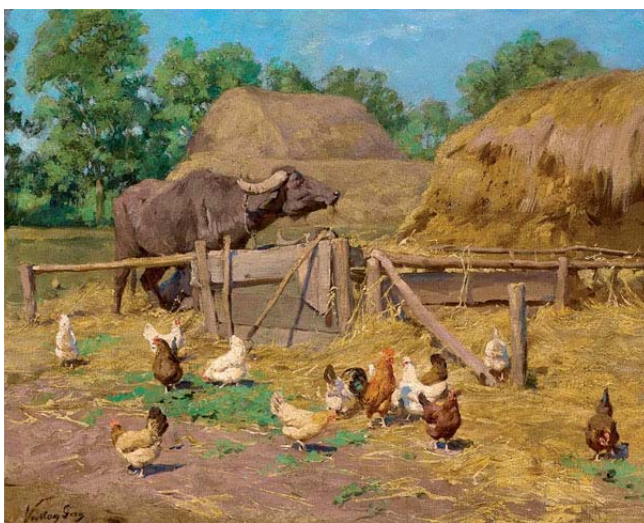
Alsó-torjai lófő **Vastagh Béla** (Ploiești, Románia, 1864. november 4. – Szentendre, 1938. március 30.) jogász, közjegyző Szentendrén. Idősebb Vastagh György (1834–1922) és Schell Jozefin (1839–1927) elsőszülött fia. Felesége Szoboszlai Buzás Irén (1875–1941). Gyermekük: Vastagh Gábor (Szentendre, 1899 – Budapest, 1987) vegyészmérnök, intézeti igazgató; Vastagh Jozefin (Szentendre, 1900 – Budapest, 1941) és Vastagh Remig (Szentendre, 1912 – Szentendre, 1967) villamosmérnök.

Vastagh Gábor (1899–1987) felesége Schmidt Erzsébet (1909–1944), gyermekük Vastagh Ágnes (1943).

Vastagh Béla szentendrei otthona a családi összejövetelek kedvelt színhelye volt. Jelenleg a Kovács Margit Múzeum található benne.

Vastagh Béla Szentendrén, a városi köztemetőben nyugszik.

Alsó-torjai lófő **Vastagh Géza** (Kolozsvar, 1866–1919) festőművész, alsó-torjai lófő eredetű székely családból származott. Ősei 1661 körül a tatárdúlást követő pestis elől menekülve Szegeden telepedtek le. Nagypapa Vastagh János szegedi hajósgazda,

Vastagh Géza: Falusi udvar

apja idősebb Vastagh György Antal (1834–1922) festőművész, édesanyja Schell Jozefin (1839–1927), fivérei Vastagh Béla (1864–1938) jogász és Vastagh György (1868–1946) szobrász, húga Vastagh Jozefin (1868–1955), sógora dr. Kenyeres Balázs (1865–1940) orvosprofesszor, unokahúga Vastagh Éva (1900–1942) szobrász, unokaöccse Vastagh László (1902–1972) szobrász.

1906. február 26-án Budapesten kötött házasságot Zsigmondy Margit Hedvig Idával, Zsigmondy Béla (1848–1916) gépészmérnök, hídépítő és Rieger Mária lányával. Három gyermekük született.

17 éves korában szerepelt először a Múcsarnok bemutatóján, ahol 1855-ben az Országos Kiállítás résztvevőjeként találkozunk nevével. 1887-ben a müncheni Glaspalast (1854-től működik) kiállításán szerepelt. Itthon, ugyanebben az évben, a Képzőművészeti Társulat kiállításán aratott sikert Nyugvó parasztlány című festményével, melyet I. Ferenc József (1830–1916) osztrák császár és magyar király vásárolt meg. Témaválasztásában az állatok kerültek a középpontba. Tyúkokat, kacsákat festett, majd oroszlán és tigrisábrázolásaival tűnt fel. Figyelő oroszlánok című olajképeért 1888-ban 300 forintos Ráth György-díjat kapott. **Ráth György-díj:** néhai Ráth György (1828–1905) nyugalmazott királyi táblai tanácselnök és a képzőművészeti tanács alelnökének 1880-ban tett 5000 forintos (10.000 korona) alapítványából és özvegy Ráth Györgynének 1906-ban tett s az alapítvány kamatait megkészszerző kiegészítő alapítványából. 1907-től felváltva, egyik évben szoborműre, a másik évben olajfestményre.

Vastagh Gézának számos műve került Nagy-Britanniába és az Egyesült Államokba.

Később érdeklődése a magyar szürkemarha felé fordult, melyet elsősorban Mezőhegyesen tanulmányozott. Itt készült a Ki a legény a csordában? című olajképe, mellyel a Múcsarnok 1894. évi Téli Tárlatán Állami Nagy Aranyérmert nyert és a magyar állam meg is vásárolta.

A festményt Doby Jenő (1834–1907) grafikus, rézmetsző 1896-ban rézlemezre karcolta, amely az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat műlapjaként jelent meg. Hasonló témájú monumentális képei a Párbaj, a Verekedő bikák. „Vásárlások az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat kiállításaiából, Ő Felsége a király vásárlásai legfelsőbb magánpénztárából”: 1890-ben a Magányban című, és 1902-ben a Vén cimborák című olajfestményei kerültek megvásárlásra. „Vásárlások a királyi várpalota számára”: 1902-ben megvették a Baromfiudvar című olajképét.

A századfordulót követő időszakban helyszíni megfigyeléseket tett a hamburgi, a lipcsei és a berlini állatkertben, melyeket többnyire pasztellen rögzített. Ekkor készültek marabu-, farkas-, hiúz-, tigrisábrázolásai. 1910-ben a Tátrában időzött, innen sok tájképpel tért haza.

Néhány festményét (Ki a legény a csordában?, Oroszlánfej, Táj oroszlánnal, Pihenő parasztleány, stb.) a Magyar Nemzeti Galéria őrzi, számos műve megtalálható a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban.

Vastagh Géza festőművész hagyatéki kiállítását 1920-ban a Múcsarnokban rendezték meg.

Képei szerepeltek 1934-ben a Múcsarnokban id. Vastagh György festőművész centenáriumi tárlatán, valamint a Vastagh művészcsaládot bemutató kiállításon az Ernst Múzeumban 2004-ben.

Alsó-torjai lófő **ifj. Vastagh György** (Kolozsvár, 1868. szeptember 18. – Budapest, 1946. június 3.) szobrászművész, állat-és emlékszobrok híres mestere. Az erdélyi Háromszékről származó Vastagh művészcsalád különböző műfajokban maradandót alkotó tagjai három generáción keresztül, százhusz éven át voltak jelen a 19-20. század magyar képzőművészetében.

Ifj. Vastagh György: Lovát megfékező csikós

Alsó-torjai székely lófő eredetű családból származott. Id. Vastagh György festőművész fia.

1900-ban kötött házasságot Benczúr Gyula (1844–1920) festőművész lányával, Benczúr Olga (1875–1962) képző- és iparművésszel. Három gyermekük született. Lánya, Vastagh Éva (1900–1942) szobrász, fia, Vastagh László (1902–1972) szobrász, kisebbik fia, Vastagh Pál (1909–1945) közlekedési mérnök a II. világháborúban halt meg.

Első mestere a nála mindössze egy évtizeddel idősebb Zala György (1858–1937) szobrászművész volt.

1889–1891 között Münchenben, a Képzőművészeti Akadémián tanult, előbb rajzot Gabriel von Hacklnál (1843–1926), majd mintázást Syrius Eberlénél (1844–1903). 1893-ban tanulmányúton járt Párizsban, ahol Emmanuel Fremiet (1824–1910) és Alexandre Falguiere (1831–1900) szobrászokkal állt kapcsolatban. 1898-ban négy hónapot töltött Algériában és Tunéziában, állami ösztöndíjjal ott tevékenykedő bátyjához,

Gézához csatlakozva. Itt arab és néger portrékat mintázott, továbbá egy teveszobrot is.

Első nyilvánosan felállított munkája a Pápai honvédelem (1889, Pápa, Március 15. tér), az iházi csatát (1849. június 27.) idéző bronz reliefjével és oszlop tetején szétterjesztett szárnyú turul-szobrával. Részt vett a Kolozsvár város által kiírt, Mátyás király (1443–1490) szoborpályázatán, melyet Fadrusz János (1858–1903) nyert meg.

A Millenniumi kiállításra ötven tenyészállat-szobor készítésével bízta meg a Földművelési Minisztérium. Ezeket az állami ménésbirtokon – Bábolna, Kisbér, Mezőhegyes, Fogaras – mintázta.

Az 1900-as párizsi világkiállításra a minisztériumtól újabb megrendelést kapott, a legkiválóbb nagy- és kistenyésztők állatainak megmintázását. Szobrait aranyéremmel jutalmazták.

1901-ben avatták fel a Budavári Palota területén, a lovarda épülete előtt felállított, másfél-szeres életnagyságú, Lovát megfékező csikós szobrát, egyik fő művét. Talapzatát a palota építésze, Hauszmann Alajos (1847–1926) tervezte. A II. világháborúban a szobor és a lovarda is súlyosan megsérült. A lovardát lebontották (mi sem egyszerűbb), a szobrot pedig restaurálás után, 1983-ban a királyi palota Hunyadi-udvarának közepén, a Mátyás kútja előtti szabad területen helyezték el (Magyar Nemzeti Galéria, B. épület).

Fél életnagyságú változatát Párizsban, a világkiállítás aranyéremmel díjazták.

1901-ben kapott megbízást Bethlen Gábor (1580–1629) erdélyi fejedelem szobrának elkészítésére, melyet 1903-ban a Köröndön állítottak fel, ma a Hősök terén a millenniumi emlékmű egyik alakja.

Ez időszakban az Állatorvosi Főiskolán lóanatómiai tanulmányokat készített grafikában és plasztikában, ezeket Zimmermann Ágoston (1875–1963) szemléltető tananyagként alkalmazta. Ekkor készültek anatómiai tanulmányai Kincsemről, ott őrzött csontváza alapján.

A nemzetközi vadászati kiállításon (Bécs, 1910) kutyaszobraival aratott sikert.

Részt vett a budapesti Bazilika szobrászati díszítésében (1905), a budapesti Széchenyi gyógyfürdő kupolacsarnokának egyik tritónja (1909–1913) is az ő nevéhez fűződik.

II. Rákóczi Ferenc (1676–1735) lovas szobrát Szegeden, a Széchenyi téren állították fel 1912-ben (1930 óta Aradi vértanúk tere). Árpád fejedelem (?–907) lovasszobrának felállítása Munkácsan az I. világháború (1914–1918) miatt megghiúsult (1945-ben megsemmisült), kisplasztikai változata a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban látható.

A múzeum felkérésére mintázta a Négyesfogat szoborcsoportot Dóry Vilmosné leperdi birtokán 1912-ben, a Négyökrös szántást Mezőhegyesen 1913-ban, továbbá szintén a Dóry-birtokon, a Mezőgazdasági Kiállításon díjnyertes *Cepedli* tehén szobrát 1925-ben.

Ez évben készült Pázmány Péter (1570–1637) esztergomi érsek, bíboros emlékszobra a nevével viselő tudományegyetem számára (központi épület), ma a PPKE piliscsabai campusa területén található. A Lourdes-i Mária szoborpályázat nyertes alkotása (1925) a Gellért-hegyi Sziklatemplomban állt (eltűnt).

A létrehozandó kairói Mezőgazdasági Múzeum számára 1931–1932-ben közel 50 db egyiptomi juh-, szarvasmarha- és lószobrot mintázott fiával, Lászlóval együtt.

Görgey Artúr (1818–1916) tábornok, hadvezér, másfél-szeres életnagyságú fenséges lovas szobrát 1935-ben a budai Várban, a Primás bástyán (Anjou bástya) leplezték le. A Hadtörténeti Múzeum előtt álló szobrot 1945-ben lebontották, és beolvasztották a Joszif Visszarionovics Dzsugasvili (1878–1953) – Sztálin-szobor alapanyagába. [Ezért is volt oly nehéz 1956-ban a Regnum Mariannum templom helyén álló óriási méretű szobrot (Mikus Sándor „alkotását”) a forradalmároknak ledönteni. A népirtó bűnözőnek csak a csizmája maradt a talapzaton, és így a helyet a lakosság elnevezte Csizma tér 1. számnak.] 1998-ban az eredeti lovas szobor alapján készült el Marton László (1925–2008) szobrászművész keze nyomán a kópia, melyet ugyanott, a Primás bástyán, a Tóth Árpád sétányon helyeztek el. Elismerésül a Magyar Érdemrend középkeresztje kitüntetéssel kapta érte a művész. Ugyancsak a Várban (Úri utca) 1937 óta áll a másik fő mű, gróf Hadik András (1710–1790) lovas szobra.

Blaskovich Ernő (1834–1911) földbirtokos 1942-ben vándordíjnak rendelte meg a legendás versenyló, Kincsem egyötöd életnagyságú szobrát. A hiteles mintázást fényképek, pontos méretadatok segítették, a paripa csontváza is rendelkezésre állt. Később a Magyar Lovasegylet megbízta a világhírű magyar kanca életnagyságú szobrának elkészítésével (1943) a lovarda parkja számára. Az elkészült mű 1945-ben a műteremben semmisült meg. 1981-ben lett felállítva Bábolnán, a Ménesudvarban, a Bábolnai fehér mén szobra (1939). Vitéz nagybányai Horthy István (1904–1942) kormányzó-helyettes emlékműve 1943-ban Szolnokon került felállításra (1945-ben megsemmisült). A Kerepesi temetőbe készült több jeles síremléke, melyek közül néhány 1945-ben megsemmisült, de szerencsére vannak láthatóak is: Heim Pál (1875–1929) síremléke (1931), Fülepp Kálmán (1851–1919) síremléke (1931), Pállik Béla (1845–1908) síremléke (1932), Haberem Jonathan Pál (1855–1936) síremléke (1937), vitéz Gömbös Gyula (1886–1936) síremléke (1940, megsemmisült).

Remek portrészobrai közül lehet megemlíteni a következőket: Zebr pasa (1887), szüleiről készültek (1888), Arab fej (1898), gyerekeit ábrázolók (1902, 1903), Újházy Ferenc (1827–1921) festőművész (1915), Madarász Viktor (1830–1917) festőművész (1916),

Benczúr Gyula (1844–1920) festőművész (1920), Testvére Vastagh Géza (1866–1919) mellszobra.

Remekelt a kisplasztika műfajában is: Oroszlán (1890), Mátyás király (1892), Szent Asztrik (955–1036) esztergomi, majd első kalocsai érsek (1897), Európa elrablása (1905), Vörösmarty Mihály (1800–1855) költő (1906), Pétőfi lovas szobra (1916), Anyaság (1922), Egyiptom felé (1923), Jézus számárháton Jeruzsálembe megy (1924), Szent István (975–1038) király felajánlja a Szent Koronát Szűz Máriának (1925), gróf Tisza István (1861–1918. október 31.) lóháton (1929), Kemal pasa (Kemal Atatürk, 1881–1938), Honfoglaló előőrs (1934), Attila (?–453) hun király lovas szobra (1941).

Kitűnő éremművész is volt. Kijelenthetjük, hogy minden műfajban nagyszerűt alkotott ez a sokoldalú művész. Alkotásai élettől telítettek, nem úgy, mint mai utánczóik, akik tehetség híján megrekedtek a panoptikum ábrázolásnál.

Ifj. Vastagh György szobrászművész tehetségének és megalkotott műveinek megfelelően számos elismerést és kitüntetést kapott: gróf Károlyi Tibor-díj, 2000 korona (1893) – Tevehajcsár című, színezett gipsz szobráért. Néhai gróf Károlyi Tibor (1843–1904), a főrendiház volt elnöke, annak emlékére, hogy hat éven át az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat elnöke volt, 1893-tól fogva öt évre 1000 forint (2000 korona) pályadíjat adományozott lakások díszítésére kiválóan alkalmas olajfestmények vagy szoborművek kitüntetésére.

Vásárlások az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat kiállításából – Ő Felsője a király vásárlásai – Legfelsőbb magánpénztárából (nem közpénzből!): 1893-ban megvette ifj. Vastagh György *Tevehajcsár* című szobrát, majd visszakerült a művész tulajdonába, 1932-ben a kairói Mezőgazdasági Múzeum számára vásárolták meg. Párizsi vilákiállítás (1900) két aranyérme (képzőművészeti és mezőgazdasági). Torinói vilákiállítás (1911) – Grand Prix. Ipolyi Arnold-díj (1912) – Rákóczi lovas szobráért. Állami Kis Aranyérem (1922) – Trou-trou című lószobráért. Wolfner-díj (1923) – Anyaság című művéért. Képzőművészeti Társulat díja (1924) – Bivalybika szobráért. Állami Nagy Aranyérem (1933) – Pállik Béla (1845–1908) festőművész síremlékeért. Magyar Érdemrend Középkeresztje (1937). Corvin-koszorú (1938).

„Ifj. Vastagh György művészetét agrár-muzeológiai szempontból különösen értékesé teszi az a körülmény, hogy szobrainak döntő többsége egy-egy konkrét állatról készült portré értékű alkotás. Felbecsülhetetlen tenyésztéstörténeti jelentőséggel bír, hogy háromdimenziós, színhelyes ábrázolással rendelkezünk például a nóniusz fajta vonal-alapító törzsménjeiről, a 19–20. század fordulójának legkiválóbb bábolnai arab törzsménjeiről, vagy a Mezőhegyesi Magyar Királyi Állami Ménesbirtok Hunyadi nevű magyar szürke törzs-

bikájáról, és még hosszasan sorolhatnánk a kiváló-nál kiválóbb tenyészállatok szobraikat. Ezek az állatportrék művészi értékükön túl elsőrendű fajtatörténeti dokumentumok is. Segítségükkel nyomon követhető az egyes fajták kialakulása, formálódása, a legfontosabb törzsmének tenyészhatása, a tenyészcél változása és a divatirányzatok esetleges érvényesülése is.” (Szöllősy Gábor, Magyar Mezőgazdasági Múzeum)

Szobrai a Magyar Nemzeti Galériában, a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban, a Magyar Nemzeti Múzeumban és az Esztergomi Keresztény Múzeumban találhatók.

Ifj. Vastagh György magyar szobrászművész Budapesten halt meg, 78. életében. A Kerepesi úti temetőben nyugszik.

Emlékiállításai: Állatszobrainak centenáriumi bemutatása – 1968, Budapest, Magyar Mezőgazdasági Múzeum. A Vastagh művészcsalád emlékiállítás – 2004, Budapest, Ernst Múzeum. Emlékiállítás állatszobroiból – 2008, Magyar Mezőgazdasági Múzeum.

Ifj. Vastagh Györgyné Benczúr Olga (München, 1875. február 24. – Budapest, 1962. június 10.) grafikus, iparművész Benczúr Gyula (1844–1920) festőművész és Karolina Max (1854–1890) lánya, Benczúr Elza (1874–1961) iparművész, Benczúr Ida (1876–1970) festőművész és Benczúr Gyula (1879–1961) orvos testvére, Benczúr Béla (1854–1941) építész és Gabriel von Max (1840–1915) festőművész unokahúga. Férje ifj. Vastagh György (1868–1946) szobrászművész, gyermekei Vastagh Éva (1900–1942) és Vastagh László (1902–1972) szobrászművészek, valamint Vastagh Pál (1909–1945) mérnök.

Iskolai tanulmányainak befejeztével apja irányítása mellett sokoldalú művészi képzésben részesült. Tényleges mestere a nála mintegy tizenöt évvel idősebb unokabátyja, Alois Müller festő és restaurátor volt. Tőle tanulta a rajzolás, festés, bőrmunka, festett gobelinkészítés technikáját. Gobelinjei, népművészeti motívumokkal díszített miseruha tervei, festett fa dobozai, bőrmunkái 1930-ban a Benczúr nővérek tárlatán voltak láthatók.

Paraszi témájú zsáner kisplasztikai sorozatának darabjai a Herendi Porcelángyár 1939-es kiállításán szerepeltek. 1945 után akvarell képeslapokat, könyvjelzőket festett, többnyire virágmotívumokkal.

Életének 88. évében hunyt el Budapesten. A Kerepesi temetőben alussza örök álmát.

Művei szerepeltek a Vastagh művészcsalád emlékiállításán 2004-ben az Ernst Múzeumban.

Ifj. Vastagh Györgyné Benczúr Olga: Ex libris ter

Alsó-torjai lófő **Vastagh Jozefin** (Kolozsvár, 1868. szeptember 18. – Budapest, 1955. február 26.) id. Vastagh György festő és Schell Jozefin lánya, negyedik gyermeke. Ikertestvére ifjabb Vastagh György szobrásznak. 1895-ben kötött házasságot dr. Kenyeres Balázs (1865–1940) igazságügyi orvossal, egyetemi tanárral. Kolozsvárott éltek. Gyermeük dr. Kenyeres György (Kolozsváron, 1896. június 21-én született).

Alsó-torjai lófő **Vastagh Éva** (Budapest, 1900. december 30. – Budapest, 1942. február 11.) magyar szobrászművész, székely lófő eredetű családból származott. Ifj. Vastagh György (1868–1946) szobrászművész és Benczúr Olga (1875–1962) képző- és iparművész lánya, idősebb Vastagh György (1834–1922) és Benczúr Gyula (1844–1920) festőművészek unokája, Vastagh László (1902–1972) szobrászművész nővére, Vastagh Béla (1864–1938) jogász, Vastagh Géza (1866–1919) és Benczúr Ida (1876–1970) festőművészek, valamint Benczúr Gyula (1879–1961) orvos unokahúga.

A felsőbb leányiskola elvégzése után a szobrászat felé fordult érdeklődése, és az apja tanítványa lett. 1924-ben a Múcsarnok Tavaszi Tárlatán a Viaskodó vadkan és a Sasok című műveivel lépett a nyilvánosság elé. Ettől kezdve portréi, zsánerábrázolásai, állatszobrai rendszeresen szerepeltek a Múcsarnok kiállításain. Maradandót alkotott a szobrászat valamennyi ágában, a kisplasztika, a dombormű, az éremművészet, valamint a körplasztika területén egyaránt. Több kisplasztikáját forgalmazta a Herendi Porcelángyár (Bagoly, Disznópásztor, Drótszörű tacsó, Pávpár, Pelikán, Csibék, Páva stb.).

Utolsó alkotása, s egyben fő műve a Balatoni sellők (Hableányok játéka) című kútplasztika (1941), eredetileg Brázay Zoltán (1875–1951) balatonarácsi kertjében állt, jelenleg Balatonfüreden, a Tagore sétányon látható. 2019-ben lebontották az értékes villát, és a helyén 100 szobás hotel épül.

Főbb kompozíciói: Tanítás, valamint a Gyógyítás (1929), Budapest, Semmelweis Egyetem Radiológiai Klinika. Krisztus (1938), Kápolnásnyék, Jézus Szíve-templom. Mátyás király korabeli apród (1939), Budapest, Svábhegy, volt Golf szálló kertje. Kisméretű példánya – Tapolca, Városi Múzeum. Boldog Özséb – Budapest, Gellért-hegy, Sziklatemplom (innen eltűnt).

Síremlékei: Csiky József (1881–1929) síremléke (1932), Budapest, Kerepesi temető. Haltenberger család (1875–1956) síremléke (1936), Budapest, Kerepesi temető. Gyárfás Gyula síremléke (1945-ben megsemmisült), Budapest, Farkasréti temető.

Vastagh Éva arcképe

Portréi: Kassai testvérek négyes portré (1928), Popini Laci (1930), Prohászka Ottokár (1858–1927) megyés püspök (1934), Gyermekeportré, Mizzi Mariann (1893–1942) portré, Patoky Manyi portré.

Kisplasztikái: Skót terrier (1928), Tintatartó (1931, Semmelweis Egyetem rektori iroda), Csikós lóháton (1937, Magyar Nemzeti Galéria), Kuruc trombitás lóháton (1940), Bocskai István (1557–1606) Erdély fejedelme lóháton, Ámor halakkal, Faun furulyával, Gerelyvető nő, Gyermeke báránnyal, Káin és Ábel, Mária Jézussal, Assisi Szent Ferenc (?–1226), Vénusz, Szent László (1046–1095) lovascsoport, Oroszlán, Pelikán, Fekvő cica.

Érméi, plakettjei: Kenyeres Katalin és Kenyeres Márta arcképe (1926, plakett). IX. Nemzetközi Dermatológus Kongresszus Budapest (1935, emlékérem). Kenyeres Balázs (1865–1940) orvosprofesszor (1936, plakett), Budapest (Semmelweis Orvostörténeti Múzeum). 34. Eucharisztikus Világkongresszus (1938, éremterv). Ötpepengős éremterv (1938).

Elismerései: Hadtörténeti Múzeum elismerő díszoklevele (1927), Halmos Izor-díj (1931), Kitüntető elismerés a Múcsarnok Tavaszi Tárlatán (1940).

Vastagh Évát, a magyar szobrászművészet ragyogó csillagát és reménységét 41 évesen, Budapesten ragadta el a halál. Sírja a Kerepesi temetőben található.

Emlékkiállítás 1942-ben volt a Múcsarnok Őszi Tárlatának keretében. 2004-ben az Ernst Múzeumban a Vastagh művészcsalád kiállításán is bemutatták munkáit.

Alsó-torjai lófő **Vastagh László** (Budapest, 1902. május 25. – Budapest, 1972. január 18.) magyar szobrászművész székely lófő eredetű családból származott. Ifj. Vastagh György szobrászművész és Benczúr Olga képző- és iparművész fia, id. Vastagh György és Benczúr Gyula festőművészek unokája, Vastagh Éva szobrászművész testvére, Vastagh Géza valamint Benczúr Ida festőművészek és Benczúr Gyula orvos unokaöccse. Nős volt, felesége 1923-tól 2001-ig élt.

A budapesti Piarista Gimnáziumban tett érettségét követően előbb orvostanhallgató, majd a keszthelyi Gazdasági Akadémia növendéke. A szobrászat mesterségét apja mellett sajátította el. Első portréit 1925-ben készítette (Habsburg Ottó, Kenyeres Izi). 1926-ban mutatkozott be a Múcsarnok Tavaszi Tárlatán, öccsét, Pált

Vastagh László: Szent Imre

ábrázoló büsztjével, melyre Bartha Károly Ifjúsági Díjat kapott. Ettől kezdve rendszeresen szerepelt a Múcsarnok kiállításain. Főképp portrékat, síremlékeket, állatszobrokat mintázott. Tanulmányúton járt Németországban, Olaszországban és Franciaországban. A Szent Imre szoborpályázaton, 1930-ban nyertes, egész alakos, fehér márvány szobrát a budapesti Piarista Gimnáziumban állították fel.

Apjával 1931-ben Egyiptomba utazott, ahol a kairói Mezőgazdasági Múzeum számára állatszobrokat mintáztak.

1934-ben a Múcsarnokban ő rendezte id. Vastagh György centenáriumi kiállítását, amelyen a család művésztagei is szerepeltek. Ő tizenkét alkotását – közöttük nagyapjáról mintázott kitűnő mellszobrát – mutatta be.

Művészetének kiteljesedésére – sajnálatosan – az 1945 utáni kommunista Magyarországon nem nyílt lehetőség. A Mezőgazdasági Múzeumban 1950-től restaurátori munkát végzett, illetve néhány portrén kívül, a múzeum és a gödöllői Agrártudományi Egyetem számára állatszobrokat mintázott.

Főbb művei, portrék: Vastagh Pál (1909-1945) mérnök (1925) Magyar Nemzeti Galéria, Vargha Gyula (1853-1929) költő (1926) Petőfi Irodalmi Múzeum, Zala György (1858-1937) szobrász (1926), Hekler Antal (1882-1940) művészettörténész (1927), ifj. Vastagh György (1868-1946) szobrász (1939), Lósy Imre (1580-1642) püspök, esztergomi érsek (1930), Lippay György (1600-1666) prímás, esztergomi érsek (1930) Esztergom, Prímási Palota, id. Vastagh György (1834-1922) festő (1934), Görgey Artúr (1818-1916) tábornok (1934), Csekönics József ((1757-1824) tábornok (1938) Bábolna, eltűnt, gróf Batthyány Elemér (1846-1932) sportember, vadász (1939), Pethe Ferenc (1762-1832) újságíró, Nagyváthy János (1755-1819) agronómus, Mezőgazdasági Múzeum kertje.

Síremlékek: Sasi Szabó Józsefné síremléke (1935) Kerepesi temető. Magyary-Kossa Béla (1866-1939) honvéd tábornok síremléke (1939) Rákoskeresztúri Új Köztemető.

Kompozíciói közül említsünk meg kettőt: Szüret (1942), Brázay Zoltán egykori kertje, Balatonarács (eltűnt). Birkacsoport (Herceghalom).

Vastagh László szobrászművész nagy reményekkel indult alkotó művészi pályáját a kommunisták hatalomra kerülése ketté törte, elsorvasztotta, ellehetetlenítette, mint megannyi más nagyszerű művészt.

A magyar nemzet szegényebb lett az így meg nem született remekművek hiányától. 69 évesen hunyt el Budapesten, sírját a Kerepesi temetőben találjuk.

Matúš Mészáros

Van egy hely valahol

(1. rész)

Megnéztem az órám. Éppen egy órája hagytuk el a civilizált vidéket. Attól kezdve az ablakban szünet nélkül hatalmas fenyők törzsei suhantak el mellettünk. Nem is emlékszem, mikor voltam ilyen mélyen erdőben. A fák szorosan az út mentén magasodtak, s fönt a összeborult tülévelű koronájuk. Néha úgy tűnt, hogy alsó ágaik súrolják az autó tetejét.

Kicsinek éreztem magam az óriási vén fák között, de ez nem volt olyan kellemetlen, mint amilyen a felhőkarcolók között szokott elfogni. Itt ez olyan természetes volt, mint a félelem a sötétségtől és a mélységtől. A fák sűrű ágai között alig tudott áthatolni nappali fény. Az erdei utat homály borította, mintha alkony szállt volna a tájra, holott még kora délután volt. Láttam, hogy a kocsilámpái be vannak kapcsolva. Egyre csak haladtunk az erdő mélyébe.

– Már egy órája, hogy nem szólt semmit – törte meg a csöndet a sofőr. A visszapillantó tükörben megvillant unott ábrázata. – Ismerem jól ezt az állapotot. Már többször tapasztaltam. Az ember egyszerűen elveszíti a szavát. Így – csettintett az ujjával. Aztán újra a volánra tette a kezét.

– Hát igen – mondtam. – Utoljára gyerekkoromban voltam hasonló, vagy tán annak mondható erdőben. Megjegyzem, ilyen erdő már nem sok maradt.

– Ez a kor ellentmondása – hagyta helyben, majd kicsit fordított a kormányon, hogy az út közepére jusson. – Csak annyi maradt, amit sikerült megmenteni.

– De az biztonságos, ugye? – kérdeztem nyomban, holott a választ már jól ismertem. De hát így szoktam meg. Szerettem mindenről bizonyosságot szerezni. Mintha egy válasz nem lenne elég.

– Nyugodt lehet – mondta szemrebbenés nélkül. Erre a kérdésre mindig ugyanaz volt a válasza. – Az a baleset már rég történt, és sok éven át nem járt erre senki. Azóta már sok aprólékos ellenőrző mérést végeztek itt. Lényegében a fertőző sugárzás hatása túlnyomó részt megszűnt, s ahol még maradt valami, oda semmiféle út nem vezet. Úgyhogy teljes biztonságban érezheti magát.

Válaszának igazolására éles kanyart vettünk, mintha kikerülnénk a szennyezett területet. Merveen ültem az ülésen. Bensőmet görcs szorongatta, szerettem volna már túl lenni ezen. Bár nem volt benne semmi kellemetlen, kényelmes autó, forgalommentes út, sűrű erdő. Néztem jobbra, néztem balra, a táj változatlan.

Ismét a sofőrhez hajoltam, hogy folytathassam a társalgást. Megnyugtattott.

– Ez katonai terület volt, ugye?

– Pontosan. Hosszú éveken át a hadsereg használta. Jobb helyet nem is találhattak volna.

Képzeld csak el, sok négyzetkilométernyi erdő! Teljes elszigeteltségben szépen végezheték itt titkos műveleteiket és kísérleteiket, s tudjuk, milyen botrányosan végződött! Nagy adag sugárzással fertőztek meg itt mindent. Mindig így végződik, ha nincs kellő ellenőrzés a dolgok felett! – mondta, s egy pillanatra találkozott tekintetünk, de aztán az utat figyelte.

– De ennek köszönhetően szinte változatlan itt minden – jegyeztem meg, hogy mérsékeljem a kritikus hangnemet, ami felé kezdett hangozni a társalgásunk.

– Ez az egyetlen jó pont – mondta a sofőr. Ezek az erdők többszáz évesek. Csak nézzen rájuk. Ezek jobb időkre is emlékeznek.

– Mikor határozta el a Társaság, hogy megveszi ezt a területet? – próbáltam fenntartani a társalgást, mert a túlevelűekkel körbezárva még mindig szorongó érzésem volt.

– Tizenhárom éve lehet. Legalábbis akkor kezdődött a sugárzás alapos mérése, és egy olyan hely keresése, ahol a legkisebb a sugárzás mértéke. Annak alapján létesült néhány park. Az öné a tizenkettes. Ez az egyike a legnagyobb területeinknek.

– Remélem, hogy nem tévedek el benne.

– Arra nem kerülhet sor. Az egész telek be van kerítve, az erdei utak rendszeren jelzettek, és lesz magánál térkép is. Semmi vész! Olyan lesz ez itt, mint egy hosszabb szabadság.

Ez gondolkodóba ejtett.

– Tulajdonképpen milyen hosszú?

– Mondjuk, eléggé. Ahogy már említettem, a legnagyobb területek közé tartozik. Meg a legdrágábbak közé – tette hozzá és a visszapillantó tükörbe nézett. Találkozott a tekintetünk. Kis szorongás fogott el, s szégyelltem magam, hogy mindez csupán az egyike az én meneküléseimnek. A legőrültebb és legdrágább.

– Esztelenség, hogy az embernek fizetnie kell azért, hogy egy kis időre egyedül lehessen – sóhajtottam fel.

– Ennyit az élettérről – bölcsekedett a sofőr.

– Hajdanán az emberek gyilkoltak is ezért, ez emberi szükséglet. S a világ egyre szűkült. Végül annyira beszűkült, hogy az embernek sok pénzbe kerül, hogy élvezhessen egy kis magányt és saját életteret.

Tényleg így volt? Kicsit eltűnődtem fölötte. Elképzelttem azokat a dúsgazdagokat, akik villákat vettek hatalmas telkekkel. Miként vásárolták össze a szigeteket, szinte az utolsóig. S arra a sok betegsége gondoltam. Lelki betegségekre, amik jobban megtizedelték az emberiséget, mint a járványok. Mindenféle betegsége találtak már orvosságot, csak az embergyűlöletre nem.

– Így aztán a maga módján ön is macsó – tréfált a sofőr. – Van pénze, tud magának életteret biztosítani.

Ajkam erre csupán enyhe rezdüléssel reagált.

– Alighanem így van. Még ha csak kis időre is.

Elhallgattunk, és a fák alatti sötétséget bámultam. Elképzelttem, hogy a vén fák között futok az erdőben, és lihegve szívom be a hideg gyantás levegőt. Végre minden gond nélkül vehettem mély lélegzetet, és tudatosítottam magamban, hogy itt szélteben-hosszában nincs senki, csak én. Csak én. Kezdtém vigasztalódni.

– Hallja, messze van még?

– Még egy darab. A maga telke egészen a végén van. Ez az egyik legrégebbi park. Higgye el, örülhet neki. A valóságban egészen más, mint a képen. Egész nap sétálthat, és nem találkozik élő lélekkel. Az egész terület az öné lesz. Mint egy király a saját országában. Persze, néptelen országban. Ennek bizonyára örül.

– Örülök – mondtam ösztönösen. – Tehát, ha jól értettem, lehetetlen, hogy valaki oda jusson!? Hm, már megint. Már megint bizonyágot akartam.

– Természetesen, az ügyfeleink elégedettsége számunkra az első, és a maga nyugalma biztosított. A területe, természetesen, be van kerítve áram alatt lévő magas kerítéssel, s egyetlen be- és kijáráttal, a főkapun. Az egyik oldalról a mellette lévő parkkal szomszédos, vagyis a tizeneggyessel, s ha ez magának örömet szerez, most senki sincs benne, és amíg maga itt lesz, nem is lesz, mert egyelőre nincs a kínálatban.

– Oh, igazán? – lepődtem meg, de egyben örültem is neki.

– De hiszen pontosan ezt akarta, nem? Teljes elszigeteltséget.

A sofőr arcán a gondterheltség profi árnya suhant át. A szemöldökei között húzódó ráncok jelezték.

Igyekeztem megnyugtatni, ne adj' Isten, hogy a sofőr úrnak nagy gondot okozzak. Éreztem, hogy ez sikerült is, egyúttal magam is megnyugodtam, hogy pontosan így akartam, így terveztem, ezért fizettem. Lehetőleg minél távolabb lenni az emberektől, csendben, nyugalomban elmélkedni. Az árny mintegy varázsütésre eltűnt a sofőr arcáról. Egy megértő mosollyal ajándékozott meg, és tekintetét ismét az útra szegezte.

Utóvégre mindez igaz is volt, de ahogy mindent tudatosítottam egész terjedelmében, egy pillanatra megdermedtem. Köztem és a maradék világ között – mondhat, amit akar – több kilométernyi sugárzással fertőzött erdő lesz, sötét és rideg, és talán halott is. Mintha egy más bolygón lennék. Gondolataim egyre zavarosabbak lettek, ezért inkább a beszélgetés folytatása mellett döntöttem. Ez lenne az utolsó beszélgetés hosszú hetekig. Már késő volt visszakozni. S a pénzem úgysem kapom vissza.

– A tizenegyes miért nincs a kínálatban? – kíváncsiskodtam.

A sofőr csak a fejét csóválta.

– Ezt nem tudom megmondani. A tizenegyesel mindig problémák voltak. Hol kínálták, hol lezárták. Pillanatnyilag tavasz óta le van zárva. De nincs mitől tartani. Magát ez nem érinti. Maga élvezzi a saját tizenkettesét.

Ez már nagyon röpiratszerűen hangzott, így hát az ülésre támaszkodtam és kinéztem az ablakon. Mindenütt csak a végtelen sötét erdő. Egyenként nehéz volt megkülönböztetni a fákat, hiszen milliányi volt belőlük. Azon kezdtem morfondírozni, hogy így van ez az emberekkel is, s milyen kevésen múlik az emberek egyedisége.

Az út emelkedni kezdett, és szaporodtak az éles kanyarok. Nem féltem, mert az úttest aránylag széles volt, és nem találkoztunk egyetlen autóval sem. Meg aztán hogyan is találkozhattunk volna. Ez olyan út volt, ami az erdő közepén ért véget, és csak a Társaság ügyfelei használhatták.

Nemsokára lassítani kezdtünk, s nem volt nehéz kitalálni, miért. Egy vaskapuhoz közeledtünk. A magas kapu jobb felén nagy 12-es szám volt. Bizonytalanság érzete fogott el az erőnyilvánítás láttán egy érintetlen erdőben. Ez olyannak tűnt, mintha börtönbe lépnénk.

– Ahogy látom, a védelmet komolyan veszik – jegyeztem meg és a bejárati kapura mutattam, holott nem is kellett volna, hiszen egészen betöltötte az előttünk lévő teret. Az út mindkét oldalától kapcsolódott hozzá a magas betonkerítés a tetején szögesdróttal.

– Az ügyfeleink zavartalansága és nyugalma számunkra elsődleges – hadarta a sofőr és kinyitott egy kis ablakot, hogy megadhassa a beléptető biztonsági kódját.

Kesernyésen elnevettem magam.

– Nem veszik ezt túlságosan komolyan? Nem túlozzák el egy kicsit?

– Némely dolog eredeti, hiszen katonai létesítmények voltak itt. A védelmi céloknak megfelelnek. Ahogy már említettem, a tizenkettes az egyik legrégebb és legnagyobb, hisz akad itt eredeti létesítmény is. De mindegyik alkalmassá lett téve az ügyfeleink igényeinek. Tényleg nem kell tartania semmitől.

A kapu nyikorogva nyílt ki, és mi bementünk.

– Üdvözlje magát a sajátjában – vetette oda a sofőr a vállá fölé.

Az erdő megszakítás nélkül folytatódott tovább ezen az oldalon is, de néhány perc múlva kezdett a fák közt valami világosodni, és úgy gondoltam, közeledünk ahhoz a tóhoz, amelynek partján a házamnak kell állnia.

Az út kanyarodott, s az egyre ritkuló erdőben közeledtünk a szálláshoz. Éppen olyan volt, mint a tájékoztatóban. Rusztikus építmény kőből és fából, amely idillikus kis ház benyomását keltette.

Megálltunk a bejáratnál és kiszálltunk.

– Remélem, hogy elégedett – szölt a sofőr és kivette a poggyászatot a csomagtartóból.

Igenlően bólintottam, és elindultunk a házhoz. Kinyitotta az ajtót, és beléptünk.

– Nyitva van? – kérdeztem meglepődve.

– A házakon nincs zár. Remélem, nem feltételez váratlan látogatót? – jegyezte meg felhúzott szemöldökkel és bőröndöm betette az előszobába.

Erre már nem volt mit felelnem. Mindenesetre örülök, ha az ajtón van zár. Pillanatok múlva minden kétségem szertefoszlott. A ház mindjárt kellemesen hatott rám. Azt hittem, belül kissé sötét lesz, mert az ablakok kicsik voltak, de meglepett a nagy üvegfal, amin keresztül lélegzetelállító látvány volt a tó, amely akár egy titokzatos, pupilla nélküli kék szem csillogott az októberi napsütésben. A távolban hegyek vonulata húzódott. Valóban isteneknek való látvány volt. Arra döbbsentem, hogy föl se fogom, amit a sofőr mond.

– Bocsánat, mit is mondott? – fordultam feléje.

Elmosolyodott, mintha nem először történe ilyesmi vele.

– Ne aggódjék, nem fogom tovább untatni magát a mondandómmal. Ami önt érdekelheti, mindent megtalál ezekben a tájékoztatókban – és a polcokon lévő színes ismertetőkre mutatott. – Csupán még egy dolog. Ha akármilyen problémája akad, itt ez a telefon. Ez az egy kapcsolata van a külvilággal. Mint ahogy ez nálunk szokás, senki sem fogja önt zavarni, sem ellenőrizni. Hogy is mondjam, itt minden az öné.

Igen, tudom, aláírtam egy lajstromot, amelyben minden felelősséget magamra vállallok. Szerettem volna már egyedül maradni. Alighanem megérezte, mert nem maradt sokáig, kellemes ittlétet kívánt, és beszállt az autójába. Megköszöntem segítségét, és tekintetemmel követtem, míg a kocsit el nem tűnt az erdő sötétjében.

Visszatértem a házba. Végre átadhattam magam a magánynak és az érintetlen gyönyörű látványnak, ami az ablak mögött pompázott. Egy nagy franciaablakon kiléptem, és eljutottam közvetlenül a tó partjára. A kis móló, ahol egy kikötött kisebb csónak ringatózott a hullámokon, már csak hab volt a tortán. Mintha valaki ezt is beszerkesztette volna az ismertetőbe. A nap lassan lehanyatlott a fák csúcsa mögé, és ez az aranyat érő óra mindent behintett a nosztalgia porával. Az öröm és a béke olyan mélyen eltöltötték egész lényemet, amilyenről eddigi életemben még csak álmodni sem mertem. A tér végtelenként tárult elém, és a szögesdrót emléke szinte elillant a fejből. A derült őszi égbolton az alkonyi színek pompáztak, s a fák ágai alá hideg esti áramlat húzódott. A tökéletességhez már nem hiányzott semmi.

Visszatértem a házba, hogy elrendezzem, ott-honossá tegyem. Az épület nem volt nagy, ennek ellenére elég tágas, és ellátták mindennel, ami szükséges. Teljesen berendezett konyha, tele éléskamra, ami fél évre is elég lenne. Helyet foglaltam és megvacsoráztam.

Az asztalon volt néhány túlélési tájékoztató. Eszembe jutottak a fejtágítók, amelyekben részt kellett vennem, és nevetségesnek vagy inkább szomorúnak tűnt nekem, hogy az embernek részt kell venni ilyen tanfolyamokon vagy miken,

hogyan élje túl, mikor csak magára van utalva. Fogtam a park térképét és szétterítettem az asztalon. Valóban nagy terület. A ház és a tó nagyjából középen volt. Az erdőt különféle színekkel jelzett turistaösvények hálózta be. Néhányat meg is találtam, amelyek az erdőbe és a kilátóhoz vezettek. Úgy tűnt, hogy itt valóban nem fogok unatkozni, holott nekem teljesen elég lenne leülni a tó partjára és a látóhatárt fürkészni.

A másnap reggel gyönyörű, nyugodt, napos idővel köszöntött rám. Ideális nap a parkommal való ismerkedésre. Nem sokáig tévováztam, már jókor reggel útra keltem. A puha, lehullott tülevelekkel takart erdei ösvényen haladtam, s nem tudtam betelni az erdei csönddel, nyugalommal.

A kék jelzésű ösvényt választottam, amely a legközelebbi kilátóhoz vezetett. Az út fokozatosan emelkedett és egyre sziklásabb lett. Egy óra telhetett el, mire célba értem. Fölmásztam a sziklára, ahonnan gyönyörű kilátás nyílt a tájra. Az októberi nap gyenge fénye beborította az erdőt, ami a fenyőket halvány rézsínűre festette. Leültem egy kis padra, és gyönyörködtem a látványban. Igazi édeni táj a földön. Erre gondoltam, mivel a táj vadonnak és végtelennek tűnt. Meg milyen lehet az a tudat, hogy nem léteznek korlátok. Ellenkezőleg, itt voltak határok, magas falak a sűrű erdőben, elválasztók, nehogy véletlenül zavarjuk egymás köreit. Egység nem létezett, minden fel volt szabdalva szilárd határokkal. Képzeletbeliekkel vagy valódikkal.

Sejtelmem sincs, meddig üldögéltem ott. Meringésemből nyugtalanító nyikorgás riasztott fel. A fák megéledtek, mérsékelten hajladoztak. Feltámadt a szél. Az eget vizsgálva sötét csíkra lettem figyelmes. Úgy tűnt, hogy a szép idő már nem tart soká. Végül is megkaptam a vihar előtti riasztást. Előkotortam a barométert, a nyomás szemléltetőmást süllyedt. Nem tűnt nagyon félelmetesnek, de inkább fogtam magam és elindultam haza, nehogy a készülő vihar a lejtőn érjen el.

Visszafelé az út furcsa módon hosszabbnak tűnt. A szél egyre erősödött, és vékony gallyként rázta a vastag ágakat. Az erdő zúgott a szél rohamai nyomán, és most nem látszott olyan idillinek, mint reggel. Ez a moraj nem tetszett nekem, sem az ágak nyikorgása, amelyekről záporoként hulltak a száraz tülevelek. A hátam hideg rázta. Bár még nem esett, fél nappal korábban borult sötétség a tájra. Az erdő sötét volt és áthatolhatatlan. Ily magányosnak és védtelennek érezhette magát az ember, amikor még nem létezett megművelt terület, csupán ő és a vadon. Határtalan világ, minden nélkül és mindennel.

Az utolsó pillanatban értem a házba. A tó már szinte fortyogott a záporban, a mennydörgés egyre közeledett. Nemsokára elszabadult a po-

kol. Az erdő szinte nyögött, s attól tartottam, hogy az orkán kidönti a fákat, rá a házra. Átöltöttem és a pokrócba takaródtam. A nagy ablakon át figyeltem, mi történik odakint. A sötét délutánt csak a villámok világították, azok villanásaiban volt látható a tomboló táj, ellensúlyozva azt a mozdulatlanságot, amivel fogadott. A fák hegyei vadul táncoltak, a törzseik meg úgy hajladoztak, mintha gumiból lennének. A tó vize habzott, s olyannak látszott, hogy hajdani felszínét soha vissza nem nyeri.

Összekuporodtam a pokróc alatt, és minden mennydörgéskor megrezentem, mert úgy éreztem, mintha a fejem fölött csapott volna le. Ennek ellenére ebben a robajban sikerült elszunynyadnom. Ez tarthatott néhány óráig, mert amikor felébredtem, már teljesen sötét volt. A fürgeteg persze kitombolta magát és tovább vonult, de kint még mindig szemerkélt az eső.

Jót nyújtózkodtam, és kimentem a földöntött teraszra. A nyirkos hideg levegő apró cseppeket csapott az arcomba. Nyomban frissebbnek éreztem magam. Az erdő zúgott, ahogy hullottak a fákról az esőcseppek. A tó felszíne ismét nyugodt volt. Bebugyoláltam magam a pokrócba, és élveztem a beállt nyugalmat. A természet ránk tud ijeszteni meg büntetni is tud, de aztán csaknem kivétel nélkül jön a békítő kéz, és begyógyítja a sebeket. Hasonlót az emberek között hiába keresnénk. Tudatosítottam, hogy az emberek váratlanul gyorsan hullanak ki tudatomból. Bezárva magányom és a természet világába, kezdtem végre átadni magam az egyedüllét kellemes érzetének.

Bizonyára teljesen átadtam volna magam ennek az érzésnek, ha a túlsó parton nem pillantok meg egy pici fényt. Röviden villant fel, aztán eltűnt. Felkeltette a figyelmem. Az első pillanatban nem tulajdonítottam neki fontosságot, de aztán mindjárt zavarba ejtett, mert tudatosítottam, hogy ott semmiféle fénynek nem szabadna lenni. Hiába meresztettem szemem a sötétbe, semmit sem láttam. Azt hittem előbb, hogy csak képzelődök, de megismétlődött. Rövid ideig fénylett, aztán halványodott és fokozatosan kialudt. Hirtelen hideg futott át a hátamon. A szívem nagyot dobbant, majd hevesebben vert, mert egyszeriben egy másik világban éreztem magam. Ha nem lenne kizárt dolog, megesküdtem volna, hogy cigaretta volt. De az az elképzelés, hogy ott valaki áll és dohányzik, hihetetlen volt. Gondolataim más lehetséges magyarázat irányába kalandoztak. De megtörtént. Visszazökkentem abba a világba, ahol nem kellene lennem, és nem is vagyok felkészülve rá, hogy abban legyek. Abban a világban, amelyben rajtam kívül még más is van. Ez a tudat megdermesztett. Ez lehetetlen. Nem ezért fizettem. Igyekeztem magamban egy ügyfél igazságos haragját felgerjeszteni, hogy legalább kissé leplezze tényleges érzésemet – a teljes megdöbbenést.

Wernke Bernát

Párkány

(Orient Enikő művésznőnek)

Párkány most feszeteg ösvényekre
pereg, hol árnyak itt nem teremődnek –
ékelődve tüskéként... hanem lengetegbe
emelkednek, a kereső kíváncsiskodó

szemekben...

...és helytálló kürtök kezdődnek, még
e csendben, ingoványokat is úzve

innen...

ez arcokra ragadó színekre... hisz
oldódás hasad, a figyelmeteg keresőkre,
kik már tapogatóznak az idecsapódott
gondolatokba, az átmenetileg sekélyülteket
is lassú bíborokba hordozva

...hát e hajtasok adagolódjanak csak
a falakra, láthatóba...

hisz a közönség is sövényül ide,

felcsapódott káprázataikba

...ereikbe is hajlítottan, nem

vontatottan, hanem tetőzeteikbe

koronázottan... mikor e zeneteg

kérdezetek, jelenükbe sűrűsülnek –

hártyásodott csillagokba termelődve...

...hogyan Enikő szökkenjen e kíváncsiskodó

tekintetekre, mámorosító kedvükre,

örvendeteket is hintve...

száműzetésben

(Szabó András úrnak)

...erre szóródva, lelkesen – a beborított
pillantásokat is néha menekültetve – és záporo-
zódnak

sokszor saját magukra is, a terjedő messzeségek
ide is csengő
hangjai...

...mikor a hon erre is követ, hajlatokban
merültetve...

szertelen lézengetekben, fúlatlan megváltások
melegében... ha néha kitör a fájdalom, szívek
örvényeiből merengetetten – felejtetetlenbe...

...mikor az álmataggá vált erények újfentbe
jelentkeznek, ringatag délutánok tolongatára
feszítetten... és ez omló sejtelmek, most
sétabotként rájuk sörényülnek... ragyogtatott
hajnalatok ide söpörgetésében...

Eseménynaptár

Programok a Muravidék Baráti Kör Kulturális
Egyesület (MBKKE) (társ)szervezésében, új ki-
adványok

K11 Kulturális Központ (1075 Budapest, Ki-
rály u. 11.): Győrffy Sándor *A csend pillanata 2. c.*,
áprilisra tervezett kiállítását később rendezzük
meg.

Erdei Éva Galéria Kvasznay Péter Terem
(1213 Budapest, Kondor utca 29.): Elekes Gyula
Örökség 2. c. tűzzománc-kiállítása 2020. 04. 15.
– 05. 05. helyett később lesz megrendezve.

Kónya Ádám Művelődési Ház (520009
Sepsiszentgyörgy, Kossuth L. u. 13.): Péntek Róbert
Bujdos-óra c. verseskötetének bemutatója 2020.
05. 01. helyett később kerül megrendezésre.

**Incze László Cémtörténeti Múzeum, a
Székely Nemzeti Múzeum Kézdivásárhe-
lyi részlege** (525400 Kézdivásárhely, Ud-
vartér 10.): az MBKKE tűzzománcsoportjának és
Elekes Gyula székelyudvarhelyi tűzzománcműhe-
lyének közös kiállítására 2020. 06. 17. – 07. 05.
helyett később kerül sor.

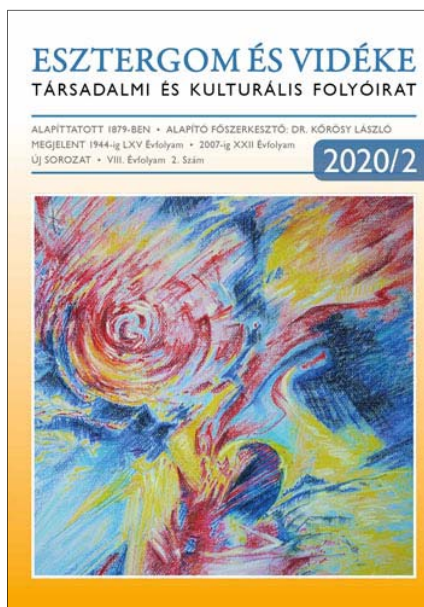
Erdei Éva Galéria Kvasznay Péter Terem:
Szabó László fotográfus *Hinni és bízni...* című kiállí-
tása 2020. 03. 12. – 04. 01. helyett 06. 07–21. között.
Megnyitja prof. dr. Prokopp Mária, 06. 07. 16.00

Kozma László: Erdély 100 szonettben
c. kötete Holányi Julianna tusrájzaival 2019-ben
jelent meg, az online változat 2020-ban: [http://
muravidek.eu/wp-content/uploads/2020/03/
Erdely-100-szonettben-online-boritoval.pdf](http://muravidek.eu/wp-content/uploads/2020/03/Erdely-100-szonettben-online-boritoval.pdf)

**Kozma László: Impressziók – Claude
Monet festészete szonettekben** c. kötete
B. Tóth Klára képeivel nyomtatásban és internet-
ten is 2020-ban jelent meg: [http://
muravidek.eu/wp-content/uploads/2020/03/
Impressziok-online-boritoval.pdf](http://muravidek.eu/wp-content/uploads/2020/03/Impressziok-online-boritoval.pdf)

**Az EVID
következő,
2020/2-es
számának
kiemelt szerző-
je Zichó Gabri-
ella festőmű-
vész, grafikus,
művésztanár.**

(Összeállította
Ruda Gábor)

Konyhakalendárium

Pünkösdi asztal

Pünkösöd tájékán, amikor a tavasz érlelő nyárba fordul, asztalunkra sok új, friss kerti zöldség és zsenge baromfi kerül. Régi hagyományaink megszabják az alapanyagokat: csirke, jérce, fiatal liba és kacska ékeskedik a tálakon a pirosra sült új krumpli és üde zöld uborkasaláta mellett. Rendszerint gyümölcsös lepény a desszert, a gyermekek kedvenc itala pedig a finoman illatozó eperszörp. Ezúttal régi magyar tájjellegű ételleket és néhány mai, modern receptet kínálunk olvasóinknak. Jó választást, szép ünnepet kívánunk!

Kunsági csirkebecsinált leves. Hozzávalók: 1 csirke aprólékos húsa, 1 evőkanál baromfiszír, 1 csomó vegeszöldség (petrezselyemgyökér és sárgarépa), só, bors, 1 babérlevél, 4 csapott evőkanál rizs; 1 keménytojás, 1 dl tejföl, 1 evőkanál citromlé. Az aprólék húst feldaraboljuk, megmossuk, és annyi vízben, amennyi ellepi, feltesszük főni. A sárgarépát karikára szeljük, és leveses fazékban a zsiradékon megfuttatjuk, hogy sárga színét kieresse. Tovább pirítjuk a petrezselyemszeletekkel, és kevés hideg vízzel feleeresztjük. Hozzáadjuk a levéllel együtt a félig főtt húst, és összeforraljuk. Sózzuk, borsozzuk, babérlevelet teszünk bele, majd a megmosott rizst is. Csendes forralással készre főzzük. Tálaláskor vékonyra metélt keménytojást, tejfölt, citromlevet eresztünk bele, és elkeverjük.

Nagyanyám **főzött-sütött bundás csirkéje.** Hozzávalók: 8 db zsenge, főtt csirkecomb (falun személyenként 2 félgalamb), só, liszt. A bundázáshoz: 2-3 egész tojás, csipetnyi só, kb. 3-4 dl tej, kb. 4 evőkanál rétesliszt és késhegynyi szódadikarbóna, olaj a sütéshez. A főtt húsdarabokat a levesből kiszedjük, tésztaszűrőben lecsepegtetjük, langyosra hűtjük, majd darabonként gyengén megsózzuk. A bundázáshoz mélytányérban felverjük a tojást, hozzáadjuk a sót, a lisztet, a szódadikarbónát és annyi tejet, hogy nagyon sűrű palacsintatésztát kapjunk. A húsdarabokat lisztben, majd a palacsintatésztában megforgatjuk, és olajban, mindkét oldalán rózsaszínűre sütjük. Újkrumpli körettel, ropogós uborkasalátával tálaljuk. A zsenge húsos levesbe pedig grízgaluskát szoktak belefőzni a gazdasszonyok.

Ropogós uborkasaláta. Hozzávalók: 80 dkg salátauborka, só, porcukor, ecet, 2 dl tejföl és 1-2 nagy gerezd új fokhagyma. Az uborkát meghámozzuk, legyaluljuk. Ízlésünk szerint hozzákeverjük az ízesítőket. Lefedve 1-2 óra hosszára hűtőbe tesszük, hogy levet eressen. Időnként megkeverjük és megkóstoljuk. Ha szükséges, tovább ízesítjük. A tört vagy elkapart fokhagymát tálaláskor keverjük bele. (Epebetegeknek nem ajánljuk!)

Zöldséges tokány. Hozzávalók: 60 dkg tokányhús vagy baromfi mellhús, 2-3 evőkanál zsiradék, 1 fej vöröshagyma. Fűszerek: só, fehérbors, 4-5 szem összenyomott koriander, 1 csapós kiskanál Vegeta-por. Zöldségek: 1 petrezselyemgyökér, 1 sárgarépa, 1 kis fej zeller, maroknyi zöldbab, zöldborsó és aprított karalábé. Ízesítők: csipetnyi bazsalikom és majoránna. A habarás-hoz: 1 dl víz, 3 evőkanál ketchup, 1 kiskanál keményítő vagy liszt. A húst kisujjni csíkokra vágjuk, kicsit sózzuk, és összenyomkodjuk. A zöldségeket értelemszerűen felaprózzuk. A felkockázott hagymát a zsiradékon rózsaszínűre pirítjuk, beletesszük a fűszereket, és összeforrósítjuk. Belerakjuk a húscsíkokat, és fehéredésig pirítjuk, kevergetjük. Hozzáteesszük a zöldségeket, és víz adogatásával továbbpirítjuk, majd 1 pohár forró vízzel vagy húsleveslével felöntjük, és lassan, puhára főzzük. Ezután csipetnyi bazsalikommal és majoránnával ízesítjük, a ketchupos habarással besűrítjük a levét, majd alaposan összeforraljuk. Egyszerű rizskörettel tálaljuk, mert a hús szaftja a fűszerektől igen gazdag ízű.

Békésben akkor sütöttek egy tepszi **barátfülét**, amikor a szokásos tepertős pogácsát. A tészta maradványát vékonyra kinyújtották, négyzeteket vágtak belőle, és a közepére kemény szilvalekvárt tettek. A két szemben levő sarkát összehajtották, összenyomták. Tepsibe rakták, és kemencében vagy előmelegített sütőben pirosra sütötték. Rendszerint a nagymamák kedveskedtek így az unokáknak.

Desszertek: epreskrém, egreskrém. Hozzávalók: 3 tojás, 1 csomag főzős eperpudingpor, 1/2 liter tej, 3 evőkanál kristálycukor, 3 evőkanál szitált porcukor, 30-40 dkg cikkekre vágott, aromás, friss eper. A tojáshabot a porcukorral kemény habbá verjük. A pudingport a használati utasításnak megfelelően a tojássárgák hozzáadásával elkészítjük, és lassú tűzön, állandó keveréssel megfőzzük. A tűzhelyről levéve azon forrón a tojáshabot és az epret fakanállal apránként és könnyedén hozzákeverjük. Üvegátlába átöntjük, lehűtjük, és lefedve pár órára a hűtőbe tesszük. Fagylaltospohárban, fagylaltoskanállal szervírozzuk.

Az egreskrémet zöldes színű, banánízű vagy pisztáciaízű pudingporból készítjük a fenti módon, 3 dl főtt, áttört egrespüré felhasználásával.

Gyümölcslimonádék. Finom málnalimonádét készíthetünk az alábbi módon. Hozzávalók: 3 dl víz vagy ásványvíz, 2 evőkanál méz, fél citrom leve, 2 dl tört málnapüré. A vízben feloldjuk a mézet. Hozzáadjuk a citromlevet és a gyümölcspürét. Összerázzuk, hűtjük, és jégkockával kínáljuk. Hasonlóan eperből, ribizliből és szederből is készíthetjük. Édes kekszekhez kínáljuk.

Finom **üditőt** keverhetünk 1 evőkanál méz, 2 dl joghurt, 6 evőkanál tört gyümölcspüré és 2 dl ásványvíz összemixelésével. Hűtve fogyasztjuk.

Jó étvágyat kívánunk!

A 2020/1 szám szerzői

A. Bak Péter festőművész, művészeti író,
Lábatlan
Csiba Zsolt pszichológus, író, Piliscsaba
Hagymás István, dr. író, fotóművész, pszichiá-
ter, Lendva (Szlovénia)
Horváth Gáborné, dr. szerkesztő, Esztergom
Horváth Ödön költő, műfordító, Kismaros
Matúš Mészáros szerkesztő, Pozsony (Szlovákia)
Mújdricza Péter építész, művészeti író,
Esztergom–Budapest
Prokopp Mária, prof. dr., művészettörténész,
egyetemi tanár, Budapest–Esztergom
Ruda Gábor oktatáskutató, Pilisvörösvár
Dr. Simigné dr. Fenyő Sarolta, habil. egyetemi
docens, Miskolc
Viera Švenková író, szerkesztő, Pozsony
(Szlovákia)
Végh Tamás költő, Isaszeg
Vércse Miklós író, műfordító, Párkány (Szlovákia)
Vezekényi Fanni egyetemi hallgató, grafikus,
Esztergom
Wernke Bernát költő, Esztergom

Támogatók

Magyar Képzőművészeti és Iparművészeti
Társaságok Szövetsége (MKITSZ)
Spori Print Vincze Kft. és magánszemélyek
Esztergom és Vidéke Társadalmi és Kulturális
Folyóirat; www.evid.hu
Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
2085 Pilisvörösvár, Szt. János u. 8.
E-mail: muravidek@freemail.hu
www.muravidek.eu, www.evid.hu
Felelős kiadó: Ruda Gábor
Főszerkesztő: Filemon Béla
Szerkesztők: Horváth Gáborné, Nagy Katalin,
Szabó Lászlóné, Tátyi Tibor
Korrektúra, szöveggondozás: Tátyi Tibor
A címlapon Vezekényi Fanni látható a sevillai
„Plaza de España”-n álló épületnél, amelynek
falán 48 spanyol tartomány képviselteti magát
csempedíszítéssel kirakott képpel (saját felvé-
tel); meseillusztrációi a 28–33. oldalra kerültek
Grafikai tervezés és borítótér: Németh Csongor
Nyomdai munkák: Spori Print Vincze Kft.,
Esztergom
Megjelenési gyakoriság: negyedévente
Példányszám: 300
Példányonkénti ár: 450 Ft (1,50 €)
Éves előfizetési díj: 1600 Ft (5,20 €)

HU ISSN 0864-7054 (nyomtatott)
HU ISSN 2416-1675 (online, PDF)

Gibraltárban (Vezekényi Fanni felvétele)

ESZTERGOM és VIDÉKE
Városi és megyei érdeklődők közlénye.
Szerda, 1886. január 6-án
2. szám.
Kiadó: Anna-Útca 317.
Kiadásnap: minden szerda.
Kiadásidő: 1919. január 15. óta.
Kiadóhely: Esztergom, V. sz. u. 317.
Kiadó: Anna-Útca 317.
Kiadásnap: minden szerda.
Kiadásidő: 1919. január 15. óta.
Kiadóhely: Esztergom, V. sz. u. 317.
Kiadó: Anna-Útca 317.
Kiadásnap: minden szerda.
Kiadásidő: 1919. január 15. óta.
Kiadóhely: Esztergom, V. sz. u. 317.

ESZTERGOM és VIDÉKE
MAYNAPHETEK ÉVFOLYAM I. SZÁM
Szerda, 1941. JANUÁR 10 I.
Keresztény politikai és társadalmi lap.
Szerda, 1941. JANUÁR 10 I.
Keresztény politikai és társadalmi lap.

ESZTERGOM és VIDÉKE
1987
JANUÁR
KULTURÁLIS TÁJÉKOZTATÓ

ESZTERGOM és VIDÉKE
1988
NOVEMBER
Művelődési, helyismereti, idegenforgalmi tudóstó

ESZTERGOM és VIDÉKE
1989
Január
I. szám
Művelődési, helyismereti, idegenforgalmi tudóstó

ESZTERGOM és VIDÉKE
1988.
Karácsony havában
Művelődési, helyismereti, idegenforgalmi tudóstó

ESZTERGOM és VIDÉKE
Társadalom • Politika • Művelődés • Helyismeret • Idegenforgalom
1991. JANUÁR 25. • 3. SZÁM • ÁRA: 19,50 Ft

ESZTERGOM és VIDÉKE
2000. február - 2001. január
EZREDVÁLTO
KÜLÖNKIADÁS
Ára: 150 Ft

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
A Szent Korona Esztergomban

ESZTERGOM és VIDÉKE
ORÓKNAPTÁR
HABORÚK ÉS BÉKÉK KÖZÖTT
1883 - 1888
1991. január 15. - 24. sz. • POLGÁRI HETILAP • Ára: 50 Ft

ESZTERGOM és VIDÉKE
AUGUSZTUSI ÜNNEPÜNK FÉNYEI
A Velede, Uram rockoperáról és a Szent István Napok rendezvényeiről - a 4-5. oldalain!

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
A köztársasági ünnep 2001. évi utolsó oldala

ESZTERGOM és Vidéke
Városi tulajdonba került a Fürdő Szálló épülete
Új szék, mégis ismerős
Szent István szülővárosa a nemzeti egység bölcsője, jellepe és szolgálatja!

Szuzukiban már gyártják a Swift
Mediterrán vendégfogadó épült a Primás-szigeten

ESZTERGOM és Vidéke
Felhívás
Művelődési, helyismereti, idegenforgalmi tudóstó

